

Пролетарыі ўсіх краін, аднайцеся!

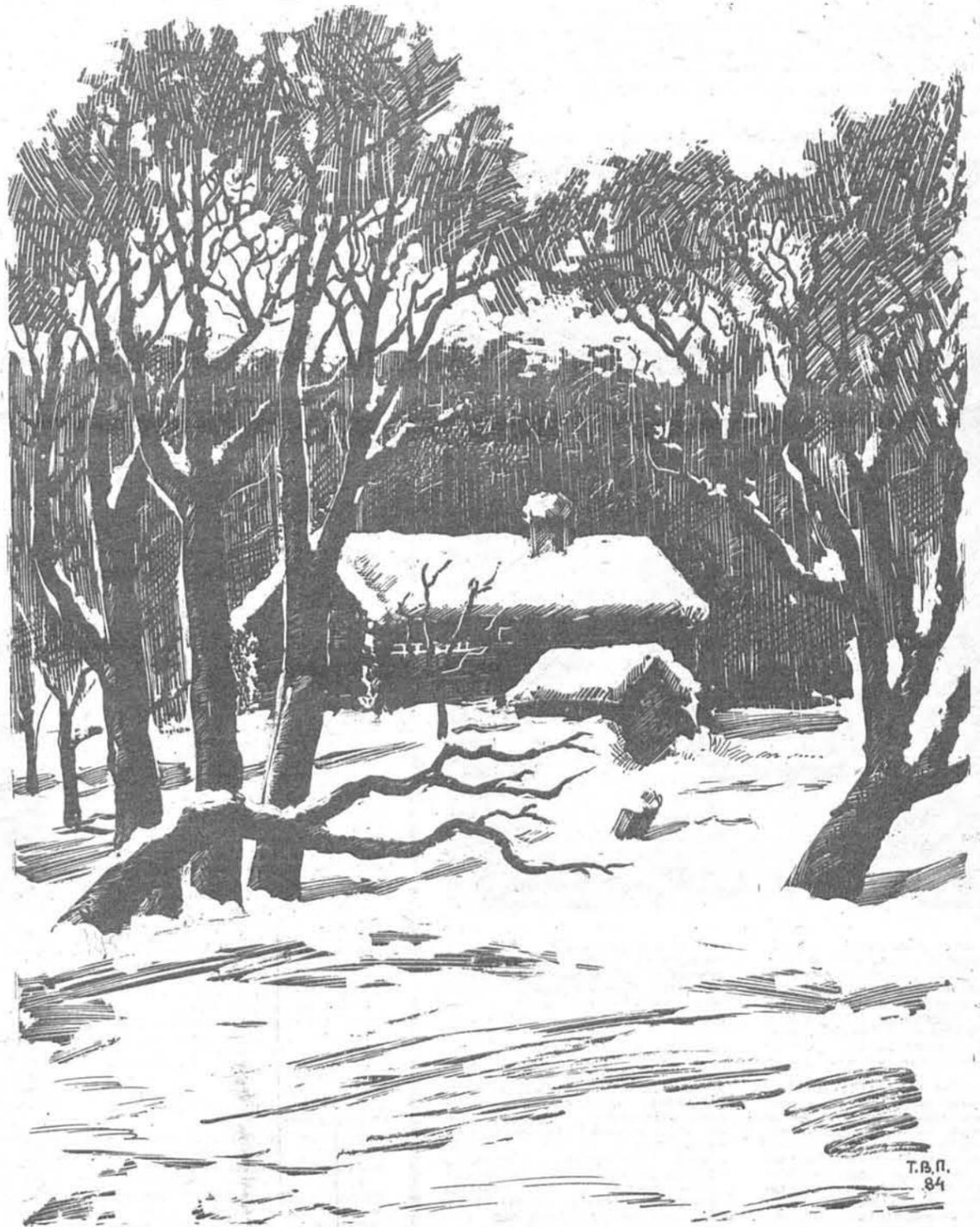
Літаратура і Мастацтва

ОРГАН МІНІСТЭРСТВА КУЛЬТУРЫ І ПРАЎЛЕННЯ САЮЗА ПІСЬМЕНІКАЎ БССР

ПЯТНІЦА, 28 снежня 1984 г. № 52 (3254) © Выходзіць з 1932 г. © Цана 10 кап.

НОВЫМ

Т.В.П.
84

ГОДАМ!

РЭСПУБЛІКАНСКІ СХОД АКТЫВУ

У Мінску 26 снежня адбыўся рэспубліканскі сход партыйнага, савецкага, прафсаюзнага і камсамольскага актыву сумесна з прадстаўнікамі працоўных калектываў, які разгледзеў пытанне «Аб сацыялістычных абавязальствах працоўных Беларускай ССР на 1985 год і мерах па выкананні задач, вызначаных у прамове Генеральнага сакратара ЦК КПСС, Старшыні Прэзідыума Вярхоўнага Савета СССР таварыша К. У. Чарненкі на пасяджэнні Палітбюро ЦК КПСС 15 лістапада 1984 года».

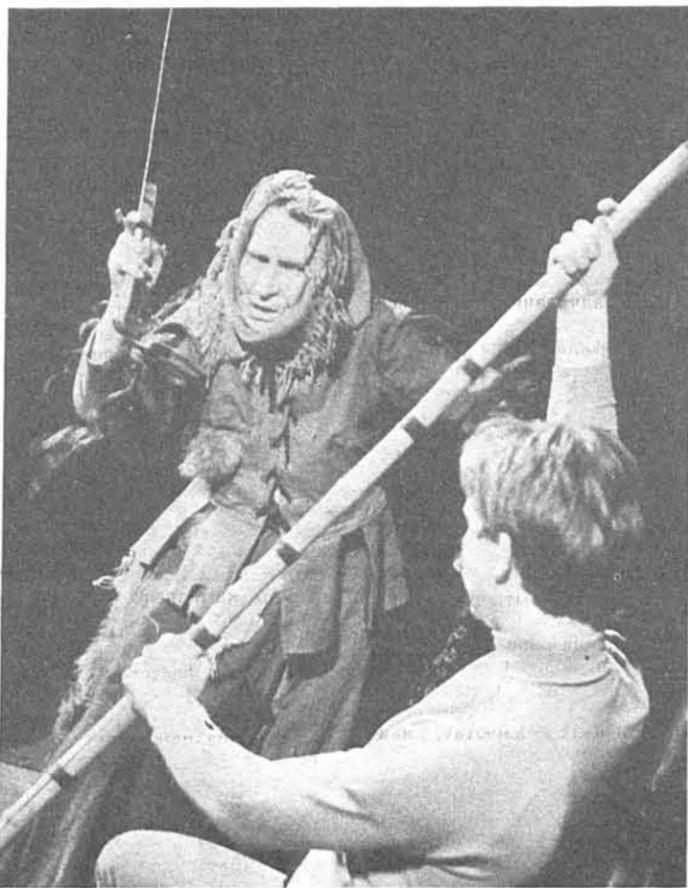
З дандадам выступіў першы сакратар Цэнтральнага Камітэта Кампартыі Беларусі М. М. Слюнькоў.

На сходзе актыву выступілі першы сакратар Віцебскага абкома КПБ С. Ц. Кабяк, апаратчыца магілёўскага вытворчага аб'яднання «Хімваланко» імя У. І. Леніна, член прафкома аб'яднання, лаўрэат прэміі ВЦСПС Н. С. Рамановіч, першы сакратар Мінскага гаркома КПБ Г. С. Таразевіч, старшыня выканкома Гродзенскага абласнога Савета народных дэпутатаў Д. К. Арцыменя, першы сакратар Клецкага райкома КПБ Г. І. Траян, генеральны дырэктар Беларускага аб'яднання па вытворчасці вялікагрузных аўтамабіляў М. Ф. Лаўрыновіч, міністр будаўніцтва і эксплуатацыі аўтамабільных дарог БССР В. І. Шарпаў, намеснік старшыні выканкома Гомельскага абласнога Савета народных дэпутатаў У. К. Леўчыч, сакратар парткома Брэсцкага панчошнага камбіната імя 50-годдзя СССР М. М. Гладун, дырэктар фізіка-тэхнічнага інстытута Акадэміі навук БССР С. А. Астапчык.

На сходзе прыняты сацыялістычныя абавязальствы працоўных Беларускай ССР на 1985 год.

У рабоце сходу ўдзельнічалі члены Бюро ЦК КПБ, кіраўнікі партыйных і савецкіх органаў абласцей, гарадоў і раёнаў, група сакратароў пярвочных партыйных і камсамольскіх арганізацый, старшыня прафсаюзнага камітэтаў, гаспадарчых кіраўнікоў, спецыялістаў, перадавікоў вытворчасці, дзелячў навукі і культуры.

У рабоце сходу прыняў удзел інструктар ЦК КПСС Л. А. Кандрацьеў.

Для сваіх юных глядачоў рытуе навагодні падарунак Акадэмічны тэатр імя Я. Купалы. У дні школьных канікул тут адбудзецца прэм'ера казкі паводле п'есы А. Вольскага «Тры Іваны — тры браты». Рэжысёр спектакля Г. Уладзімірская, мастак А. Шіаева, кампазітар Э. Зарыцкі.

— Тут будзе багата музыкі, ёсць і спектаклі і песні, — расказвае народная артыстка БССР С. Станюта. — Музычная казка з займальным сюжэтам і павучальным зместам выходзіць маленькіх глядачоў, дае ім магчымасць задумацца: а што такое добро і зло, сумленнасць і няпраўда, здрадніцтва, базлізасць — і справядлівасць, мужнасць. Лічу, што нам, артыстам, такія спектаклі трэба іграць з асаблівай аддачай... Мы

разам з заслужанай артысткай рэспублікі Т. Нікалаевай прызначаны на ролю вядзьмаркі Картоты. У ролі шмат казачных пераўвасабленняў, ролі вельмі рухавыя. Я нават спрабую спаваць...

— Мабыць, хтосьці лічыць справу несур'ёзнай — іграць у казкі, — прадаўжае гаворку Т. Нікалаева. — Для мяне ж гэта работа цікавая і захапляючая. Хіба анцэру не варта час ад часу мяняць пластыку, «напрацаваную» ў іншых ролях, шукаць адметную галасавую характарыстыку для незвычайнага персанажа? А дзіцячы спектакль, казка менавіта гэтыя магчымасці нам і дае.

Тэкст і фота А. ВАЙНШТЭЙНА. На здымку: акцёры С. Станюта і А. Гарцьеў на рэпетыцыі.

ЦАЦКІ РОБІМ САМІ...

Многія дзеці з задавальненнем упрыгожваюць у гэтыя дні хатнія ёлкі цацкамі, якія зрабілі ім дапамагло... выдавецтва «Юнацтва». Не, тут не пачалі займацца падсобнымі промысламі. Проста серыя «Зрабі сам», якая выходзіць не першы год, папоўнілася чарговым зборнікам. Калі раней у кніжках былі малюны сучасных машын і нават самалётаў, дык цяпер добрых знаёмых хлопчыкам і

дзяўчынкам — ваўна, зайца, мядзведзя і іншых. Зборнік называецца «Елачныя цацкі». Аўтар-мастак В. Лявунін падрыхтаваў знізкі гэтых цацак. А астатнія павінны зрабіць самі дзеці. Узіць нажніцы, ікель. Выразаць па контуры дэталі кожнай цацкі, сагнуць, як паказана на малюнках, і склеіць. Пасля гэтага можна ўпрыгожыць ёлку шасцю яркімі цацкамі.

В. ЗАКРЭУСКІ.

ВЕЧАРЫ, СУСТРЭЧЫ

Шматгранна праявіўся талент Алеся Дудара. Ён плённа выступаў у галіне паэзіі, выдаў шэраг зборнікаў вершаў і паэм, пісаў літаратурна-крытычныя артыкулы і рэцэнзіі, займаўся перакладамі. Акрамя таго разам з А. Александровічам і А. Вольным з'яўляецца аўтарам рамана «Ваўчаняты». Лепшае са створанага ім і сёння знаходзіцца ў актыўным чытацкім карыстанні.

Пра ўсё гэта нагадалася на вечары, прысвечаным 80-годдзю з дня нараджэння А. Дудара, які адбыўся ў аўтаран у ДOME літаратара. Ушанаваць памяць пісьменніка прыйшлі чытачы, а таксама тыя, хто разам з ім уваходзіў у літаратуру. Адзначалася, што ў асобе А. Дудара спалучаліся добрае веданне жыцця, жывая цікавасць да падзей, якія адбываліся ў рэспубліцы і краіне, пастаяннае жаданне быць іх летапісам.

Вечар адкрыў і вёў сакратар праўлення Саюза пісьменнікаў БССР В. Зуёнан. Пра творчасць А. Дудара гаварылі, успаміналі аб сустрэчах з ім С. Грахоўскі і П. Пруднікаў. Сваё слова пра месца А. Дудара ў літарату-

Слова пра А. Дудара гаворыць С. Грахоўскі.

ры сказаў і М. Гамолка, які з'яўляецца яго земляком. У выкананні артыстаў мінскага тэатраў гучалі вершы паэта.

На вечары прысутнічала пляменніца А. Дудара Л. Малініна. Тэкст і фота Ул. КРУКА.

У мінскім акруговым Dome афіцэраў праведзены ўсны часопіс «Баявая сяброўка», прысвечаны 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне. Вядучымі яго былі пісьменнік А. Суляўняў і дыктар тэлебачання К. Несцяровіч.

Аб удзеле жанчын у барацьбе з нямецка-фашысцкімі захопнікамі гаварылі народны артыст СССР Я. Глебаў, заслужаны артыст рэспублікі М. Дружына, адна з гераінь Цыкла фільмаў «У вайны не жаночы твар» Э. Корж, Г. Гарохава, якая ўсю вайну захоўвала выратаваны сцяг воінскай часці.

Другая «старонка» часопіса — расназ заслужанага архітэктара БССР Я. Заслаўскага і Героя Сацыялістычнай Працы, брыгадзіра будаўнікоў А. Громава аб сённяшнім і заўтрашнім дні Мінска.

На вечары выступілі таксама заслужаная артыстка БССР Г. Лебедзева, лаўрэат прэміі Ленінскага камсамола Беларусі народны ансамбль песні і танца Рэспубліканскага Палаца піянераў і школьнікаў.

Былі паказаны фрагменты з дакументальных фільмаў, у фазе працавала выстаўка кніг «У імя жыцця на зямлі».

В. СІДАРАУ.

Народны артыст СССР З. Стома, народны артыст рэспублікі П. Кармунін, заслужаны артысты Л. Ганеставы, Б. Макараў былі гасцямі курсантаў і выкладчыкаў Мінскага вышэйшага інжынернага зенітна-ракетнага вучылішча — адбыўся вечар «Тэатр — фронту», у час якога анцэры расказалі аб сваім удзеле ў вайне.

У вечары прынялі таксама ўдзел заслужаныя артысты рэспублікі П. Дубашынскі, Г. Лебедзева, артысты М. Наваленка, М. Адамовіч і іншыя.

Г. АНТОНАУ.

У клубе кнігалюбаў «Братэрства», што працуе пры Мінскай кнігарні № 48, адбылося пасяджэнне на тэму «Уладзімір Караткевіч і беларуская гістарычная проза».

З успамінамі пра пісьменніка, яго жыццёвы і творчы шлях, аналізам яго твораў выступілі кандыдаты філалагічных навук А. Мальдзіс, Г. Кісляў, В. Гапава, А. Верабей.

Адбылася шчырая, зацікаўленая гаворка аб укладзе У. Караткевіча ў беларускую літаратуру, далейшыя шляхі нацыянальнай гістарычнай прозы.

Кнігалюбы пазнаёміліся з гістарычнай апавесцю А. Мальдзіса «Восень пасярод вясны». Была наладжана выстаўка твораў У. Караткевіча, здымкаў.

Я. ГАРАДНІЦКІ.

«Вобраз партыйнага работніка ў мастацкай літаратуры» — тэма чытацкай канферэнцыі, якая прайшла ў Мінскай вышэйшай партыйнай школе па творах савецкіх пісьменнікаў. На канферэнцыі выступілі першы сакратар Маладзечанскага райкома партыі Герой Сацыялістычнай Працы У. Быкоўскі, аўтар кнігі «Сельскі райком дзейнічае».

Р. КРОЦКАУ.

На філалагічным факультэце Беларускага дзяржаўнага ўніверсітэта імя У. І. Леніна прайшоў паэтычны вечар «Аснежныя рытмы. Паэзія-84». Гасцямі студэнтаў і выкладчыкаў былі В. Іпаціва, С. Законнікаў і У. Някляеў. Пра іх творчасць гаварылі А. Лойка і Л. Тарасюк, а потым госці прачыталі свае творы, падзяліліся планами, адказалі на пытанні прысутных.

У заключэнне з новымі вершамі выступілі члены літаратурнага аб'яднання «Узлёт».

У. СІУЧЫКАУ.

ВЫСТАЎКІ

Якімі мы ўяўляем сабе супрацоўнікаў органаў унутраных спраў? Сумненні тут быць не можа: дысцыплінаванымі, сумленнымі, цалкам аддадзенымі сваёй справе, гатовымі ў любую минуту, калі спатрэбіцца, выступіць на ахову жыцця савецкіх людзей. Усё гэта, безумоўна, так. Але не толькі службай адзінай жывучы тыя, хто носіць міліцэйскую форму. Як і ў кожнага з нас, у іх ёсць свае схільнасці і захапленні, а многія ў вольны час любяць займацца творчасцю. І не беспаспяхова. Прынамсі, зазіраючы ў гэтыя дні ў Беларускай навукова-даследчы інстытут навукова-тэхнічнай інфармацыі Дзяржплана БССР, у тым было лёгка пераканацца.

На працягу тыдня — яна завяршаецца сёння — тут працавала рэспубліканская выстаўка твораў самадзейных мастакоў і майстроў дэкаратыўна-прыкладнага мастацтва супрацоўнікаў органаў унутраных спраў рэспублікі, якая прысвечалася 40-годдзю Перамогі савецкага народа ў Вялікай Айчыннай вайне і праводзілася ў рамках Усесаюзнага агляду самадзейнай мастацкай творчасці. Агляд гэты, дарэчы, сярод супрацоўнікаў органаў унутраных спраў рэспублікі выявіў больш за чатыры тысячы таленавітых аўтараў, якія з поспехам працуюць у галіне жывапісу, разьбы па дрэве, займаюцца фотасправай і г. д. З творами іх можна было пазнаёміцца на абласных выстаўках, якія папярэднічалі рэспубліканскай.

У гэтую ж экспазіцыю ўвайшоў 250 работ. Асноўная тэма выстаўкі — мужнасць і гераізм савецкага народа, адданасць Радзіме, справе партыі. Адна з лепшых работ выканана А. Радзіманам — «Людзі, памятайце Хатынь!». Работа выканана яна разьба па дрэве. А Ч. Гардзіевіч не без поспеху спрабуе свае сілы ў галіне лінаграфіі. Самадзейны аўтар прадставіў не адну работу і кожная з іх уносіць пэўныя штрыхі ў разумеенне значнасці таго, што здзейсніў наш народ у час суровага змагання з фашызмам: «Вада — гэта жыццё», «Уцёкі з няволі», «Няскораны», «Юны «Сусанін»...

Багата была прадстаўлена чаканка — творы А. Талачова, П. Фраўлава, К. Баброўскага, С. Шанжэўскага і іншых. Шмат месца адведзена фотаздымкамі работ Ф. Мініча, П. Ігнаценкі, А. Сабалеўскага, М. Русецкага і іншых майстроў пазначаных уменнем адшунваць у паўсядзённым жыцці імгненні, якія дазваляюць адчуць непаўтор-

насць жыцця, яго шматфарбнасць.

Большасць з аўтараў дэманстравалі ці па адным, ці па два творы — у гэтым, вядома, сназаўся патрабавальны і строга адбор работ для рэспубліканскай экспазіцыі. Аднак паасобныя прадстаўлены некалькімі сваімі творами. Напрыклад, наведвальніку зацікавілі акварэлі А. Варчэнкі «У гарах», «Роднае поле», «Вялікая вада», «Нацюрморт» і іншыя. Уражвалі і жывапісныя работы Л. Дацэнкі «Лясная дарога», «Ранішні пейзаж», «Узлесак»...

Тыя, хто пабываў на выстаўцы, не шкадуць. Адбылася самая сапраўдная сустрэча з пры-

гажосцю, якая яшчэ раз засведчыла, як многа ў нас таленавітых людзей.

Е. ДРОМІН.

А. РАДАМАН. Людзі, памятайце Хатынь!
А. ДАНЬКЕВІЧ. Ф. Э. Дзяржынскі.
Н. КОЗЕЛ. Зімовы лес.
Л. ДАЦЭНКА. Вясновыя матывы.

ПОСПЕХІ СТУДЭНТАУ

Папулярнасцю сярод студэнтаў Гродзенскага дзяржаўнага ўніверсітэта карыстаецца вальна-інструментальны ансамбль, які хутка адзначыць свой дзесяцігадовы юбілей. Да гэтай даты калектыву падшыюць з невялікімі дасягненнямі.

На рэспубліканскім конкурсе ансамбль заняў першае месца, ЦК ЛКСМБ узнагародзіў яго Ганаровай граматай, а Саюз кампазітараў БССР — спецыяльным прызам за лепшую аранжыроўку беларускай народнай песні.

Надоўга запомніцца самадзейным артыстам і апошняй паездка ў Валгаград, на Усеаюсны фестываль самадзейнай студэнцкай творчасці, адкуль яны вярнуліся са званнем дыпламантаў. Кіраўнік ансамбля А. Данцоў атрымаў прыз як лепшы піяніст фестывалю, а У. Крывашэў — як лепшы саліст.

К. КАРНЯЛЮК.

ПРЭМІІ ЧАСОПІСА «ПОЛЫМЯ»

Прысуджаны прэміі за лепшыя творы прозы, паэзіі, публіцыстыкі і літаратурна-крытычныя артыкулы, змешчаныя ў часопісе «Полымя» на працягу 1984 года.

Прэміі атрымаюць: па прозе — І. Пташнікаў (раман «Алімпіада», №№ 1—3) і А. Кудравец (раман «Сачыненне на вольную тэму», № 11) — першая прэмія; Х. Лялько (аповяданні «Цыба», «Фальшывыя яблыкі», «За ноччу раніца», № 10) — другая прэмія; па паэзіі — П. Панчанка (вершы «3 новай кнігі», № 12) — першая прэмія; П. Макаль (вершы з «Новай кнігі», № 7) і В. Гардзеі

(паборка вершаў, № 5) — другая прэмія.

Па нарысах і публіцыстыцы першая прэмія прысуджана В. Карамазаву (артыкул «Праста ўспомніў я цябе...», № 6) і К. Цвірку (артыкул «Там возера Свіцязь, як шыбіна лёду...», № 4).

Па крытыцы і літаратурна-знаўстве прэміі атрымаюць: М. Мушынінкі (артыкул «Максім Гарэцкі — крытык і гісторык літаратуры», № 1) і Р. Шкраба (артыкул «На ножны дзень», №№ 8-9) — першая прэмія; М. Кусянкоў (рэцэнзія на кнігу Н. Маеўскай «Надзеевіч», № 9) — другая прэмія.

ПАДАРУНАК МАСТАКОЎ

Незвычайная партрэтная галерэя з'явілася ў саўгасе «Адраджэнне» Ганцавіцкага раёна. Яе стварыла і пакінула ў дар калектыву гаспадаркі, якая вырасла на меліяраваных землях Палесся, творчай група часопіса «Вожыны». Вядома, у руках мастакоў-сатырыкаў былі алоўкі, таму партрэты лепшых людзей саўгаса атрымаліся... сяб-

роўскімі шаржамі, пранізанымі цёплым гумарам.

Вырашана, што яны складуць першую экспазіцыю ў новым Доме культуры, будаўніцтва якога завершана ў Раздзяловічах — на цэнтральнай сядзібе гаспадаркі.

У. ЯСКОВІЧ.

НАШЫ ГОСЦІ

Калі слухаеш любімую мелодыю, заўсёды перажываеш асаблівае хваляванне. Але адна справа чуць песню ў выкананні добра вядомых спевачкоў і зусім іншая, калі гучыць яна з вуснаў чалавеча, які нарадзіўся ў зусім іншай краіне і пры гэтым мелодыю праз тысячы кіламетраў, як своеасаблівае візітну картку, што сведчыць аб дружбе і культурным супрацоўніцтве паміж народамі, садзейнічае ўзаемаразуменню, якое асабліва патрабна сёння, калі ў свеце неспакойна і толькі агучылі намаганні прадстаўнікоў розных народаў можна прадзіць пажар ядзернай вайны, выраптаваць чалавечтва ад пагібелі.

Такой візітнай карткай стала песня «Ой ты, полюшко-поле» якая гучала ў памяшканні мінскага акруговага Дома афіцэраў. І яны толькі з'яўляліся першым акорды знаёмай мелодыі, зала дружна апладзіравала. І не толькі тады, калі выконвалася яна, але і ў час гучання іншых вядомых песень савецкіх кампазітараў і народных павала па-сапраўднаму святочнай сяброўскай атмасферы.

Мінчане і госці беларускай сталіцы з асаблівай сардэчнасцю сустракалі адзін з буйнейшых, найбольш вядомых мастацкіх калектываў Карэйскай Народна-Дэмакратычнай Рэспублікі — Ансамбль песні і танца Карэйскай народнай арміі. Гэты праслаўлены калектыву прыехаў у Савецкі Саюз у адпаведнасці з пагадненнем аб культурным супрацоўніцтве паміж СССР і КНДР. Свае гастролі карэйскія госці пачалі на сцэне

жыць да творчых калектываў, якія вызначаюць цэласнасцю праграмы і адначасова тэматычна-жанравай разнастайнасцю яе. Такі накірунак узяты з першых крокаў ансамбля, які нарадзіўся ў 1948 годзе і спачатку абслугоўваў байцоў і мамантараў Народнай арміі. Тады асноўнымі артыстамі яго былі ўдзельнікі салдацкай мастацкай самадзейнасці. Цяпер жа — гэта калектыву высокапрафесійны. У складзе яго — больш за 500 выканаўцаў — спевачкі, танцоры, музыканты.

Рэпертуар — а ў гэтым змалі пераанаца тыя, хто пабываў на канцэртах — падобраны цікава, у чым немалага заслуга мастацкага кіраўніка Чон Рэ Бома.

Канцэрты, якія адбыліся ў Мінску, яшчэ раз засведчылі, што Ансамбль песні і танца Карэйскай народнай арміі — калектыву глыбока самабытны і ціка-

Выступае салістка Рым Чан Сір.

У зладжаным рытме.

Вялікага тэатра СССР, цяпер знаходзяцца ў паездцы па нашай краіне. У сувязі з гэтым у праграму выступленняў уключана нямяла папулярных рускіх і савецкіх песень.

Увогуле, ансамбль гэты нале-

вы. А яшчэ падмацавалі прывільнасць думкі аб тым, што сапраўднае мастацтва аднолькава блізкае і зразумелае людзям розных нацыянальнасцей.

Г. МАКАРАУ,
Фота Ул. КРУКА.

Да мяне адчуванне навагодняга свята прыходзіць з першым снегападам. Лягуць на заніжы галіны клёнаў белыя камы, схавецца пад снежнай коўдрай зрудзелая трава, пасіве помнік Купалы, і, хоць добра ведаеш, што праз дзень-другі раптоўная адліга змые акварэльную бэль, у сэрцы нарастае пачуццё непазбежных перамен. Набліжаецца зімовы сонцаварот, эстафета часу выходзіць на новы круг... І ловіш сябе на дзіцячым жаданні падагнаць марудлівы гадзіннік, хут-

дзяцей. У дні зімовых канікул яны ўбачаць дасціпную, поўную вясёлых прыгод казку Артура Вольскага «Тры браты, тры Іваны».

Нас радуе, калі знаёмы чалавек мала мяняецца вонкава, — не спынаецца старэць, захоўвае «форму». Але нішто так не старыць тэатр, як аднастайная афіша. Абнаўленне рэпертуару (а гэта твар тэатра!) з'яўляецца прадметам нашых пастаянных клопатаў. Сёння рэпертуарныя пошукі і планы набываюць асаблівы сэнс. Краіна ідзе

маладых будучы чытацца «ў ролях» перад шырокай грамадскай аўдыторыяй, і няма сумнення, што ўсё цікавае, важнае збудзе нашу падтрымку. На малой сцэне мы зможам ажыццявіць творчыя зыяўкі акцёраў, правярць рэжысёрскія трактоўкі, весці пошук новых імёнаў.

У мастака ёсць свае вехі, свае душэўныя арменцыры, і га-лоўныя з іх мы знаходзім на прасцягу народнага жыцця, у акрэсленых партыйнай высокіх мэтах, імя якім — мір, праца,

3 ДОБРЫМ ТВОРЧЫМ НАСТРОЕМ!

чэй пераступіць парог новага года. Калі, аднак, стары, працавіты календар пачынае катастрафічна худнець, з апошніх сіл супраціўляецца ім-пэту дзеі, — столькі набягае неадкладных спраў, так бязлітасна сціскае цябе жорстка цытнот. Гэта, відаць, у акцёрскай натуре: прачытаеш п'есу і, здаецца, хоць заўтра гатовы сыграць прэм'еру, а калі, нарэшце, надыходзіць гэты момант, смеласць знікае...

Усё, аднак, адбываецца ў прызначаны тэрмін! Пачынаюцца рэпетыцыі, выходзяць спектаклі... І не спазняецца ні на адну хвіліну Новы год, летучыя вандрункі і гаспадарлівы рулівец, сярбар смельчак і строгі, цвярозы судзія. Ён ацэньвае набыткі, ён вызначае адрасы нашых жаданняў.

Удача артыста пачынаецца з п'есы. Есць цікавы драматычны матэрыял, ёсць характары, ёсць заглябленая ў пачуцці сучаснікаў праблема — і атрымаецца роля, і адбудзецца (патрэбна табе і яму!) размова з гледачом.

Сёлета нам шанцавала. Купалаўскі тэатр паставіў дзве п'есы Аляксея Дударова, розныя па думцы, па сваім эмацыянальным ладзе, але аднолькава актыўныя і бескампрамісныя ў сцвярдзенні чалавечнасці. Спектакль «Вечар» вытрыманы ў пагодлівых, мяккіх тонах, ён запрашае да павольнага роздзума і ўдумлівай самаанкі: з чым ты ідзеш да свайго жыццёвага фінішу, што пакідаеш людзям, дзе і ў чым знаходзіш душэўную апору?.. «Радавія» — спектакль адкрытага і моцнага гучання. Ён краінае нас вострыней дзеяння, глыбінэй спасціжэння праблем вайны і міру, інтанацыйнай гранічнай шчырасці... Працуючы над класікай, мы даволі рэдка звярталіся да драматычнай спадчыны Генрыка Ібсена. Таму сустрэча з яго «Жанчынай з мора» стала прыкметным радком творчай біяграфіі тэатра. Добры навагодні падарунак прыдбалі мы для

насустрэч 40-годдзю Вялікай Перамогі і выдатнай гістарычнай падзеі — XXVII з'езду КПСС. Мы бачым свой грамадзянскі і мастакоўскі абавязак у асваенні новых пластоў жыцця і драматургіі, стварэнні спектакляў высокага і яркага зместу. Гэта тым больш важна, што праз год нас чакаюць гастролі ў Маскве — адказная творчая справаздача тэатра. Сярод нашых задум — інсцэніроўка рамана Івана Мележа «Мінскі напрамак», пастаноўка шэкспіраўскай «Буры» і «Даходнага месца» А. Астроўскага.

Мы здаўна называем свой тэатр «купалаўскім домам». Сапраўды, для кожнага, хто звязаў свой лёс са сцэнай, яна становіцца блізкай і роднай, як бацькоўскі парог... Але зараз купалаўскі дом распуснуў свае сцены. Упярэдадзень Новага года адкрыўся філіял тэатра. Прызнацца, мы крыху баяліся: ці захавецца там тэатральнае «паветра», ледзь улоўнае, але так важнае і для акцёра, і для гледача адчуванне святочнасці і таямніцы?.. Трывога была дарэмнай. Малая сцэна ўраджае і захопляе сваёй утульнасцю, прыгажосцю, нейкай асаблівай атмасферай даверлівасці і цеплыні.

Новы, восемдзят пяты мае цікавую адмету. На форуме Арганізацыі Аб'яднаных Нацый яго абвясцілі Міжнародным годам моладзі. У нашай краіне, як нідзе ў свеце, перад маладымі людзьмі адкрыты дарогі прафесійнага росту і творчага самавыяўлення. Зразумела, што мастацкая моладзь не з'яўляецца выключэннем. У нашым тэатры, дарэчы, дзейнічае сістэма акцёрскіх дэбютаў, якая дае магчымасць маладым выканаўцам атрымаць адказныя ролі і працаваць у адной «звязцы» з дасведчанымі майстрамі. Цяпер, аднак, ствараецца новае поле для талентаў. Малая сцэна дазваляе ставіць эксперыментальныя спектаклі, у якіх найбольш поўна і нечакана выявіць сябе маладыя артысты, рэжысёры, драматургі. П'есы

матэрыяльны і духоўны росквіт краіны. Снежаны — пара вынікаў і планаў, важкіх лічбаў і смелых пачыненняў. Вярхоўны Савет СССР падсумаваў на лістападаўскай сесіі набытак восемдзят чацвёртага і ўдакладніў задачы наступнага завяршаючага года пяцігодкі. За скрупнымі, вонкава бяспрыстраснымі радкамі прынятых законаў паўстае гіганцкая панарама Радзімы, апраўтанай у рыштванні новабудоўляў, ахопленнай пафасам стварэння. Атамная электрастанцыя, разумныя машыны, фундаментальныя навуковыя адкрыцці, ажыццяўленне харчовай праграмы — усё, ад камп'ютэра да дзіцячай калыска, ад мірнага космасу да хлыба надзённага, улічана і заплававана ў дакументах, якія ўвабралі ў сябе калектывную мудрасць партыі, вопыт і талент нашага народа.

Мне як дэпутату Вярхоўнага Савета БССР давалося ўдзельнічаць у рабоце вышэйшага органа ўлады рэспублікі, і гэты снежанскі дзень пакінуў у душы глыбокае задавальненне. Рупліва, па-гаспадарску намерцілі народныя пасланцы перспектывы сацыяльна-эканамічнага развіцця Савецкай Беларусі, дакладна акрэслілі шляхі эканамічнага і культурнага прагрэсу. Прыемна ўсведмяць, што ў сваіх стваральных намаганнях дзяржава вызначае пачэснае месца людзям мастацтва. У паняцце народнага дабрабыту ўваходзіць як яго неад'емны кампанент эстэтычнага і маральнага сіла чалавека, яго духоўная сталасць.

З добрым настроем і з поўным давер'ем сустракаем мы надыходзячы восемдзят пяты. Хочацца пажадаць чытачам, слухачам, гледачам, сябрам па мастацтву маладых сіл, творчага запалу, вялікіх удач. Няхай прафесійная справа, прызванне, мастацкая задача грэюць кожнага з нас, як сцены бацькоўскага дома!..

Лілія ДАВІДОВІЧ,
народная артыстка БССР.

УПЕРШЫНЮ ў КРАІНЕ

Згодна з пастановай калегіі Дзяржплана СССР і Міністэрства культуры СССР у нашай краіне ўпершыню праводзіцца адначасовае абследаванне ўстаноў культуры — універсальных і масавых бібліятэк, клубаў — незалежна ад іх ведамаснай прыналежнасці па стане на 1 студзеня 1984 года. Мэта абследавання — атрыманне зыходных звестак для ўсебаковага аналізу сённяшняга стану ўстаноў культуры, выкарыстанне гэтых дадзеных для больш паспяховага іх размяшчэння, умацавання матэрыяльна-тэхнічнай базы, павышэння эфектыўнасці бібліятэчнага і клубнага абслугоўвання насельніцтва.

Правядзенне падобнага абследавання падказана самім жыццём. За апошнія гады адбыліся значныя змены ў арганізацыі культурнага абслугоўвання праз бібліятэкі і клубы. У гарадах і сельскай мясцовасці завершана фарміраванне цэнтральных бібліятэчных сістэм, утварэнне цэнтралізаваных клубных сістэм, з'яўляюцца новыя формы і віды культурна-масавай работы: клубы па інтарэсах, дыскатэкі, культурна-спартыўныя комплексы і іншыя. Усё гэта павінна знайсці адлюстраванне ў час абследавання.

У рэспубліцы дасягнуты немалыя поспехі па клубным абслугоўванню. Беларусь у гэтым сэнсе займае першае месца сярод саюзных рэспублік: адна клубная ўстанова тут ахвоплівае 1540 чалавек, калі ў сярэднім па краіне — 1977. Па стане на 1 студзеня 1984 года праца-

вала 6367 устаноў клубнага тыпу. Сярод іх 117 раённых дамоў культуры, 87 гарадскіх дамоў культуры, 1431 сельскі дом культуры, 3469 сельскіх клубаў, 127 самастойных аўта-клубаў. Калі выразіць гэта ў працэнтных суадносінах, дык вымалюваецца такая карціна: 92 працэнты з клубных устаноў культуры адносяцца да Міністэрства культуры рэспублікі, 12 — да прафсаюзаў, 4,5 — належачы налгасам, 1,5 працэнта — іншым ведамствам. 2945 клубных устаноў Міністэрства культуры БССР аб'яднаны ў 1002 цэнтральныя клубныя сістэмы. 147 устаноў аб'яднаны ў 58 ЦКС прафсаюзаў.

Сетка універсальных і масавых бібліятэк характарызуецца наступным чынам. Усяго ў рэспубліцы 6919 бібліятэк. З іх 630 падначалены прафсаюзам, 10 — налгасам, 122 — іншым ведамствам.

У час правядзення абследавання на кожную клубную ўстанову і бібліятэку неабходна запойніць асобны бланк. Пасля чаго звесткі ў кожным сельскім раёне, у гарадскіх раёнах, а таксама ў гарадах будуць абагульнены ў спецыяльныя зводкі.

Для паспяховага правядзення работы загадам міністра культуры БССР Ю. Міхневіча створана рабочая група, у якую, апрама адназначных работнікаў Міністэрства культуры, увайшлі прадстаўнікі Бельсаўпрофа і Міністэрства сельскай гаспадаркі БССР.

**ХАРЧОВАЯ ПРАГРАМА:
ЗДАБЫТКІ,
ПРАБЛЕМЫ...**

...Сёлета я многа разоў бываў у Любанскім раёне. Ездзіў вясной, калі сама цвілі сады і вёскі патаналі ў пахучай белаў кветцeni, бываў у пачатку лета, у час жніва, наведваў і позній восенню. Гутарыў з многімі кіраўнікамі гаспадарак, сустракаўся са сваім даўнім сябрам і земляком Мікалаем Феадосіевічам Караневічам, старшынёй райвыканкома, хадзіў па фермах, ездзіў на калгасных асфальтаваных дарогах.

Пабываў я ў калгасе «Рассвет». Завітаць туды мне параіў Караневіч. Калгас узначальвае Віктар Аляксандравіч Арціменя, вясёлы, жыццярадасны чалавек. У гэтым калгасе я хадзіў разам з партаргам па вуліцах вёсак, любаваліся іх прыгажосцю, гутарыў з калгаснікамі. І з кім ні даводзілася сустракацца, кожны хваліў старшыню і з гонарам вымаўляў яго імя.

Да прыходу ў «Рассвет» Віктар Аляксандравіч працаваў у калгасе «Іскра» Любанскага раёна галоўным заатэхнікам. Шмат сіл было аддадзена гэтаму калгасу. Але гаспадарка не расла, тапталася на месцы, бо не ад аднаго Арціменя залежаў яе ўздым. А калі Арціменя быў накіраваны ў «Рассвет», «Іскра» зусім прыйшла ў заняпад. Пра высокую ўраджаі і надой ў гэты час не магло быць і гаворкі. У «Іскры» аказалася запазычанасць у суме больш як два мільёны рублёў. І калгас, гаворачы новай бухгалтэрыі, сядзеў на картатэцы. З болем у сэрцы глядзеў Арціменя, як марнуецца гаспадарка, як прападае і яго праца. А калі кіраўнікі «Іскры» былі пратураны з пасад, Арціменя звярнуўся да першага сакратара Любанскага райкома партыі Харытановіча з прапановай:

— Валерыя Пятровіч, а што, калі далучыць «Іскру» да «Рассвета»?

Харытановіч пагадзіўся з ім. Цяпер «Іскра» далучана да «Рассвета», і зараз гэта самая буйная гаспадарка ў раёне. І, нягледзячы на цяжкасці, звязаныя з узбудаваннем, бліскача выконвае планы па ўсіх асноўных відах прадукцыі, паспяхова ліквідуючы запазычанасць іскраўцаў. У «Рассвете» пабудаваны прыгожыя дамы для калгаснікаў, новыя грамадскія пабудовы, заасфальтаваны вуліцы, дарогі. А цудоўны калгасны санаторый, створаны па ініцыятыве Арціменя, славіцца на ўсёй Любанскай раён.

І яшчэ асабліва зацікавіў мяне адзін калгаснік на Любаншчыне — гэта старшыня калгаса «Беларусь» Міхаіл Цімафеевіч Кукраш. Вось пра яго, пра гэтага сціплага і разумнага чалавек, мне хацелася б расказаць болей падрабязна.

...Гладкі і бліскучы асфальт, абмыты дажджом, абсаджаны пабеленымі таполямі, мякка спелешца пад колы машыны. Паабалалі магістралі — гонкія сосны, хвойныя і бярозавыя пералескі. А восень — цёплая, сонечная, з белым павуціннем і пахучымі крамянымі баравікамі.

Насустрач праносыцца цяжкія МАЗы, КРАЗы, калхіды, нагужаныя бульбай, буракамі. А вась і вёска Таль, прыгожая і бяскоцца доўгая, — центр калгаса «Беларусь». Як жартаваў адзін знаёмы, Таль праходзіць праз усю Любаншчыну. Недалёка ад асфальту, налева — калгасная кантора, направа — новы машынны двор. Сюды я прыязджаю вась ужо трэці раз. Асабліва прыгожа тут было ўлетку, калі зацвітаў лён. Тады я першы раз сустраўся з партаргам і намеснікам старшынёй Леанідам Міхайлавічам Каратчэнем, маладым, вельмі

вае сур'ёзнай увагі. Ён стаў расказаць, як будаваўся гэты «Фрэгат», якіх вялікіх сродкаў каштаваў гэты «дажджык».

— Разумеецца, ён уляцеў нам у добрую капецку, — працягваў Міхаіл Цімафеевіч і ўдакладніў. — Каля мільёна каштуе. І ведаецца, спачатку я нават крыху сумняваўся, хоць быў добра дасведчаны, якую вялікую карысць даюць гэтыя арашальныя ўстаноўкі. І ўсё ж, скажу шчыра, сумняваўся. А што, думалася, вась выкінем на вецер такія сродкі, а атрымаем — шпш. Але сумненні мае былі

дзе гадавацца самі... І яна песна-песна абіяла ўсіх сваіх малодшых брацікаў.

...А навокал бушавала вайна... Раптам у сорак першым новае гора звалілася на гэтую сіроцкую сям'ю: захварэлі два брацікі — старэйшы і малодшы. Марыя з вялікай няжаксцю адвезла іх у Любань, уладкавала ў бальніцу. Але якое магло быць там лячэнне, дзе арудавалі фашысты. І неўзабаве брацікаў не стала...

...А потым, з самага маленства, работа, работа і работа. Кармілі і пасвілі жывёлу, капа-

не вернеш. Ды і вяртаць няма патрэбы. Галоўнае, трэба працаваць, уздымаць гаспадарку...

...Сонца ўжо апусцілася нізка, яго чырвоны дыск, здаецца, абабёрся на лінію небасхілу, а я ўсё стаю на асфальце, непадалёку ад «Фрэгата», гляджу на калгасныя будынкі — на пазалочаныя праменьнямі дахі фермаў, КЗСаў, свірнаў, майстэрняў, дамоў. Хораша адсюль выглядае вёска Таль. А распілілі дажджавальныя ўстаноўкі варушачна, паварочваюцца, утвараючы на сонцы рознакаляровыя вясёлкі, бліскучыя вадзяныя феерверкі. Калі мацней дыне вецер, пырыкі вады далятаюць аж да дарогі, прыемна асвятляючы паветра...

Людзі палескага КРАЮ

сімпатичным і вельмі сціплым чалавекам. Леанід Міхайлавіч расказаў мне пра свой калгас, пра гаспадарчыя справы. А потым прыхаў старшыня Міхаіл Цімафеевіч Кукраш, і мы ўтрох ездзілі па палях, аглядалі пасевы. І ўсюды радавала вока густая ўраджайная збажына. У гэты час якраз красавала жыта. Над бяскрайнім палеткам стаяла трапяткое жоўтае марыва. А далей — каласілася пшаніца, выходзіў у трубку ячмень, шапацеў пад ветрам лапушысты авёс. Яшчэ мы любаваліся лёнам, палетак якога пацянаўся адразу за вёскай. Прызнацца, мяне, случака, цяжка здзівіць высокім ураджаем, бо за свой век шмат бачылася і жыта, і пшаніцы, і бульбы, і лёну на роднай Случчыне. А тут я стаяў, глядзеў на сапраўды бяскрайняе блакітнае мора і быў заварожаны. Каратчэня зірнуў на мяне і ўсміхнуўся аднымі толькі вачамі.

— Ну, што? — гаварыў яго погляд.

— Цудоўна!.. Вось гэта карціна!..

А лён, заліты сонцам, сінеў, цягнуўся паўз асфальт да самага небасхілу. Над полем са званам шыггалі пчолы, трымцелі ў траве рудыя конікі, на небасхіле пералівалася блакітнае паветра. Гарачае лета абіяла багатую ўраджайную восень.

— Ну, што, паехалі далей... — спакойна прагаварыў Кукраш. І сваім спакойным тонам даў зразумець, што, маўляў, няма чаго тут асабліва здзіўляцца. Лён як лён, як і ва ўсіх добрых людзей. І што зараз мы пакажам нешта яшчэ не такое. І калі мы праехалі некалькі кіламетраў па асфальце ў бок Любані, Міхаіл Цімафеевіч паказаў дажджавальныя ўстаноўкі.

— Зірніце, наш «Фрэгат», — з гордасцю прагаварыў ён, раптам ажывіўшыся. — Вось гэтая рэч сапраўды заслужы-

даражыня. Гэта я зразумеў адразу, як толькі «Фрэгат» прыступіў да работы. А зараз ён поўнасю акупіўся і дае калгасу вялікі прыбыткі. Мы арашаем палі на плошчы 550 гектараў. Раней частку гэтай зямлі пускалі пад севазаврот, а цяпер у асноўным пад культурныя травы. І здымаем па тры ўкосы, маем багатыя выпасы. Плануем да канца пяцігодкі пры дапамозе арашэння атрымаць па 35 цэнтнераў кармавых адзінак з кожнага гектара пасеву.

І тут я адразу задаю традыцыйнае ў такім выпадку пытанне:

— Ну, а як у калгасе з мясам, з малаком?

— У нас малако і мяса — на першым плане, — адказаў Кукраш. У мінулым годзе на кожнай 100 гектараў сельгасугоддзяў атрымалі па 1.012 цэнтнераў малака і 156 — мяса. Сёлета будзе болей. Малако ўздымем прыкладна да 1.030 цэнтнераў, а мяса да 170. І ў гэтым вялікая заслуга, вядомая справа, нашага шанюўнага «Фрэгата».

...Нарадзіўся Міхаіл Цімафеевіч у 1935 годзе ў вёсцы Обчы. Калі яму споўнілася чатыры гады, памёр бацька. А ў сорак першым — маці. Засталося шасціра сiрот — сястра Марыя, пяцера братоў і... поўная хата слёз. Марыя была старэйшая, ёй было чатырнаццаць. Што ж рабіць? Як жыць далей? І тут з'явіліся родзічы, пачалі «дзяліць» дзяцей. Большых, Марыю і Адама, ласкава сваякі бралі на выхаванне, а ад меншых адмаўляліся. Разлік прасты: старэйшыя будуць памочнікамі ў гаспадарцы, а якая карысць з малых — лішнія ў хаце раты. Тады Марыя акінула вострым позіркам спагдаліх сваякоў і сказала:

— Вось што, дарагія дзядзечкі і цётчкі... Шчыра дзякуем за вашы клопаты, але са сваёй хаты мы нікуды не пойдзем. Бу-

лі зямлю, насілі ваду, секлі дровы. Але болей за ўсіх працавала Марыя. Яна самаахвотна аддала ўсе свае сілы братам і вывела іх у людзі, хоць сваё жыццё засталася далёка неўладкаваным. Зараз яна на пенсіі, жыве ў дастатку, акружаная ўвагай і павагай людзей. І ўсё ж без сям'і...

...Пасля школы Міхаіл Цімафеевіч закончыў Горацкую сельскагаспадарчую акадэмію, працаваў галоўным аграномам, намеснікам дырэктара саўгаса, затым быў вылучаны на пасаду намесніка начальніка Любанскага сельскагаспадарчага ўпраўлення. А потым... Потым быў калгас «Беларусь».

Гэта было ў 1967 годзе, 17 гадоў таму назад.

Калгас тады быў слававаты. Зерня атрымлівалі па 9 цэнтнераў з гектара, мяса — па 34 на 100 гектараў сельгасугоддзяў. Мала было бульбы, буракоў, сена, малака. А цяпер, за 17 гадоў, калгас вырас непазнавальна.

Старшыня праца... Гэта значыць, трэба рана ўставаць, арганізоўваць, вучыць, выбіваць, наладжваць, весці за сабой, ствараць умовы і добры настрой, вылучаць, а пры неабходнасці і выганяць. Ды ці можна ўсё пералічыць. А калі абагульніць у адно слова, значыць, трэба, зноў-такі, працаваць...

У Кукраша неяк само сабой прарвалася адно прызнанне:

— Ведаецца, я, можа, таму і згадзіўся стаць старшынёй, бо, працуючы ва ўпраўленні, наглядзеўся ў той час на розных дзялякоў і выжыгаў. Не сакрэт, сустракаліся яшчэ людзі, якія не маглі, не хацелі і не ўмелі працаваць, месца якіх было, вядома, не на кіруючых пасадах... Эх, ды ці варта ўспамінаць... — ён махнуў рукой і зморшчыўся. — Што прайшло, таго

...І вась жыццё зноў выправіла мяне ў дарогу — і зноў у Любанскі раён. 23 кастрычніка ў Маскве адбыўся чарговы Пленум ЦК КПСС, які разгледзеў пытанне «Аб даўгачаснай праграме меліярацыі, павышэнні эфектыўнасці выкарыстання меліяраваных зямель з мэтай устойлівага нарошчвання харчовага фонду краіны». На Пленум выступіў з прававой Генеральны сакратар ЦК КПСС К. У. Чарненка, які, між іншым, адзначыў, што «на працягу многіх гадоў не павышаецца прадукцыйнасць палешаных зямель у Беларусі...» А Любанскі ж раён — сущэльная меліярацыя. І як прыемна было даведацца, што ў многіх гаспадарках раёна, якімі кіруюць дбайныя гаспадары, меліяраваныя землі даюць поўную, максімальную аддачу. Называліся калгасы «Чырвоная змена», «Беларусь», «Рассвет», эксперыментальная база «Любанская» і многія іншыя. І вась аб чым мне яшчэ паведаміў з вялікім гонарам Караневіч: у саўгасе «Загальскі» звенявым па вырошчванні бульбы працуе дэпутат Вярхоўнага Савета СССР, поўны кавалер трох ордэнаў Славы Іван Рыгоравіч Сініцкі. Сёлета ён узяў дзёрэкі пшані — атрымаў у сваім звяне на меліяраваных землях каля 500 цэнтнераў бульбы з кожнага гектара. І ён паспяхова справіўся з пастаўленай задачай. А другі звенявы, таксама па вырошчванні бульбы, дэпутат райсавета, Герой Сацыялістычнай Працы Алег Вікенцьевіч Казачок з эксперыментальнай базы «Любанская» здзівіў сваім поспехам нават адменных бульбаводаў: на плошчы 60 гектараў ён вырошчваў тры гатункі бульбы. Адзін з іх — «ружа». Дык яна дала з кожнага гектара па 600 цэнтнераў клубняў. Вось гэта сапраўдны падыход да палешаных палескіх зямель.

...Калі я вяртаўся дамоў, было яснае сонечнае надвор'е. Навач бралася на марозік. Навокал ракаталі трактарныя матары — ішла на поле арганіка. А насустрач праносіліся магутныя грузавікі — везлі з Салігорска мінеральныя ўгнаенні. Адчувалася, што на Любаншчыне пануе вялікае ажыўленне. І ўспаміналіся словы вялікага Коласа: «Шуміць і гамоніць Савецкае Палессе, і новыя акорды жыцця чуюцца ў гэтым гомане і шуме».

Віктар ДАЙЛІДА.

МУЗЫКА

ца вядомы твор Юрыя Семіянікі «Люблю цябе, Беларусь», створаны ім сумесна з паэтам Уладзімірам Карызнам. Твор, які і адкрывае гэты збор-

надрукаваны асобна тэксты, гляджу ў нотны радкі — у словы і ў музычны паўстае Радзіма, Беларусь, Цёпла, праніманна гучыць голас паэта, які без афэнтацыі, без «славеснай канананды», лірычна і тонка перадае свае пачуцці да люблага краю. Вельмі пранікнёныя і вершы, у якіх паэт увабляе свет інтымнай лірыкі.

Я не раз сустракалася з паэзіяй У. Карызны. І штотраў ад такіх сустрач заставалася пачуццё ўдзячнасці за чысціню яго думкі, душэўную шыраць і асабліва — за музычнасць яго вершаў. Не выпадкова беларускія кампазітары з увагай і зацікаўленасцю чытаюць творы У. Карызны. На музыку пакладзена каля сотні

яго вершаў! Як правіла, тыя песні і хоры вылучаюцца тонкасцю музычнага ўвасаблення. Напэўна ж, не напісанага «сухал», малавыразнага музычна, калі ў слоўнай аснове адчуваецца пульс эмоцыяў!

Ады кампазітары даўно супрацоўнічаюць з паэтам. Напрыклад, Ю. Семіяніка напісаў на яго вершы больш за трыццаць песень. Другія, з пляяды маладых, нядаўна «адкрылі» для сябе песенную паэзію У. Карызны. Дзевятнаццаць песень, уключаныя ў новы зборнік, напісаны Ю. Семіянікам, Я. Глебавым, І. Лучанком, Д. Смольскім, Э. Зарыцінім, Л. Захлеўным, У. Буднікам, А. Залётным. Мелодыі дзювох песень належаць самому паэту, які, дарэчы, добра адчувае

музыку. Іграе на акардэоне, робіць даволі ўдалыя спробы складаць песні.

Многія творы на тэкс-ты У. Карызны ўключаны ў рэпертуар В. Вульчыча, Н. Гайдзі, В. Кучынскага, Т. Раеўскай, В. Шутавай, Н. Багушэўскай, Я. Еўданімава, Г. Радзько, С. Кульпы, у праграмы ансамбляў «Песняры», «Верасы», «Сябры», «Чараўніцы». Есць яны ў рэпертуары Акадэмічнага народнага хору БССР, Хору Беларускага радыё і тэлебачання. Шырока гучаць песні гэтыя ў выкананні самадзейных артыстаў...

Ва ўступе да зборніка кампазітар Ю. Семіянік, у прыватнасці, гаворыць: «Песня — не самамэта, стварыць яе, захачеўшы, не так і цяжка, Але каб

яна шырока загучала, іранула сэрца людское, нешта вельмі інтымнае, жаданае, добрае сказала чалавек — вась, па-мойму, сэнс і прызначэнне песні. А гэтага дасягнуць не лёгка. Тут патрэбны самабытны талент».

Такая самабытнасць вызначае паэзію У. Карызны. І калі гэты шыры лірычны дар сустрапаецца з добрай музычнай, з талентам кампазітара, тады і нараджаюцца песні, накітавалы тых лепшых, што ўвайшлі ў зборнік «Люблю цябе, Беларусь». Дзякуй вам, песні-сцяброўкі, за вашу добрую душу, за словы сэрца і музычнае характэр, за тое, што ўваходзіце вы ў нашае жыццё надоўга.

Алена РАКАВА.

ДЗЯКУЙ ВАМ, ПЕСНІ-СЯБРОЎКІ!

Сярод музыкаў навінак выдавецтва «Беларусь» звяртае на сябе ўвагу зборнік «Люблю цябе, Беларусь». Кожнаму, хто ведае і любіць беларускую савецкую песню, адразу ўспомні-

нік песень на ягоня вершы.

Амаль усе песні, змешчаныя тут, добра вядомыя ў нашай рэспубліцы. Гартаеш зборнік — і быццам сустракаешся з даўнімі сябрамі. Чытаю

ВАЧАМІ СЯБРОЎ

ЧЫТАЮЧЫ аповесць Лідзіі Арабей «На струнах бур», літоўскі чытач раптам не ў сілах перамагчы нечаканае хваляванне. Вось гэтыя старонкі пра Новую Вільню, куды едзе на работу Алаіза Пашкевіч. Сюды, у толькі што пабудаваную псіхіятрычную лячэбніцу, яе ўладкаваў пісьменнік Іонас Білюнас. Абодва яны даўно сталі класікамі — кожны ў сваёй літаратуры. Яны сябравалі, яны ведалі адзін аднаго і творчасць адзін аднаго. Гэта яна, Цётка, супакойвала і займала смуткуючую ўдаву пісьменніка, калі ён памёр ад сухотаў у далёкім Закапане, ва ўзросце ўсяго 28 гадоў.

Але вернемся ў бурны 1905 год. Познім вечарам фельчар Алаіза Пашкевіч спяшаецца ў Новую Вільню — трэба паспець да пацыентаў, а апошні цягнік пайшоў. Нецярліва чакаюць яе і супрацоўнікі, аднадумцы рэвалюцыйнага гуртка, да якога яна далучылася ў бальніцы. Чакаюць са зезда Жаночай Лігі. Чакае барацьба супраць царскага самаўладдзя, за культуру свайго народа, за адраджэнне пачуцця народнай годнасці. Вось і старонкі пра завод кос і цвікоў, які належаў фабрыканту Пасце, — цяпер гэта завод будаўніча-адзельных машын, які колькі год назад адсвяткаваў сваё стагоддзе. Рэвалюцыйная дружина завода дзейнічала разам з гурткамі ў бальніцы і прыйшла на выручку, калі жандары ўварваліся ў бальніцу з аблавай.

Цётка хавалася, эмігравала ў Аўстрыю. Там з вялікай турой па радзіме пісала яна свае заповітныя радкі пра Вільнюс:

Узнялася б, здаецца, расінкай на хмары,
А хмары бы ветрам сказала я гнаць
Далёка, далёка, дзе сніцца мне чары,
Дзе боры густыя над Нёмнам шумяць;

Дзе пацернай белай Вілля прабягае,
Дзе Вільня між гораў гняздо сабе ўе,
Дзе конка дарога і крыж мне знае,
Дзе ўсё, усё чыста вярнуцца заве.

Шкада, што гэтых радкоў няма ў абодвух варыянтах аповесці — ні ў «На струнах бур», ні ў «Стану песняй». Раённая арганізацыя кнігалюбаў Новай Вільні звярнулася ў Дзяржкамвыд Літоўскай ССР з прапановай перакласці гэтую аповесць на літоўскую мову — у адпаведнасць 80-годдзю агульнай рэвалюцыйнай барацьбы, у знак памяці аб паэтэсе, 70-годдзе смерці якой спадзілася ў 1986 годзе.

Літоўска-беларускія сувязі маюць даўнюю гісторыю. Пра даўні ўзаемаўплыў сведчаць шматлікія запычаны з літоўскай мовы, якія публікуюцца ў шматтомным слоўніку «Слоўнік беларускіх гаворак паўночна-заходняй Беларусі і яе пагранічча», для якога матэрыял ужо шмат гадоў збірае Гленя Шуапітэ-Грынавецкіне са сваімі беларускімі калегамі. З другога боку, мноства так званых барбарызмаў, якія сустракаюцца ў старым літоўскім друку і ў прастаноў і памылкова лічача паланізмамі, пры грунтоўнай праверцы аказваюцца запычанымі з беларускай мовы.

Карані дрэва нашай культуры — агульныя, а галінкі буйныя — і кожная з іх прыгожая. Хто не чуў сённяшніх прэзійкаў Беларусі В. Быкава, І. Шамякіна, В. Адамчыка, А. Адамовіча — іх слова гучыць на ўвесь свет. А Янка Купала, Якуб Колас, Максім Багдановіч, Максім Танк — іх карані зусім побач, яны выйшлі ў свет з Вільнюса і праз Вільнюс, калі нашым народам даводзілася змагацца за сваю культуру, за сваю мову.

Аднак ці шмат мы ведаем сёння пра культуру суседзяў? У кіёсках рэспублікі лягчэй знайдзеш польскія, чэшскія, венгерскія, балгарскія, а не беларускія газеты і часопісы. Статыстычныя дадзеныя сведчаць аб тым, што мы, бліжэйшыя суседзі з Прыбалтыцкіх рэспублік найменш цікавімся беларускай кнігай. За 1940—83 гады на літоўскую мову перакладзена 39 кніг беларускіх пісьменнікаў, якія выдадзены агульным тыражом 483 000 экзэмпляраў, у той час, калі латышы выпусцілі на сваёй мове 40 беларускіх кніг тыражом 702 000, а эстонцы — 35 кніг тыражом 737 000 экзэмпляраў. Калі падлічыць усе пераклады, не толькі мастацкія, то ў Літве выдадзена 42 кнігі агульным тыражом 583 000, у Латвіі — 45 кніг 775 000 і ў Эстоніі — 36 кніг тыражом 780 900 экзэмпляраў. У самой жа Беларусі літоўскіх аўтараў перакладаюць і выдаюць больш, чым латышскіх і эстонскіх. У 1977 годзе ў Мінску выдадзена двухтомная анталогія літоўскай паэзіі. Пакуль няма аналагічнай анталогіі беларускіх паэтаў на літоўскай мове. «Ча-

тыры пары года» К. Данейлавіца ў Беларусі выдадзены ў 1961 г. і ў значна ўдасканаленым перакладзе выйшлі паўторна ў 1983 г., аднак на выстаўцы нашай рэспубліканскай бібліятэкі, прысвечанай 270-годдзю нараджэння паэта ў студзені 1984 года не было выстаўлена ніводнага беларускага выдання. Ужо дзесяць гадоў, як нашы рэспублікі падпісваюць дагаворы аб сацыялістычным супрацоўніцтве. Параўноўваем вынікі, хто больш атрымаў хлеба, надаў малака, а культурны абмен духоўнымі каштоўнасцямі забываем. Даўно ўжо было, калі ў гасцях у нас, на міжрэспубліканскай нарадзе, Янка Брыль сказаў:

«І як нам не сорамна ўсё яшчэ знаёміцца адно з адным... праз 25 гадоў пасля вайны. Як мала мы ведаем адзін аднаго! А ёсць што пазнаваць і што ведаць. Перш за ўсё — у нашых цяперашніх гаспадароў, літоўцаў, блізкіх нам і ўсё яшчэ такіх далёкіх». Тое ж самае можна сказаць і праз сорак га-

патрабуе перакладу, то кнізе цяжэй. А кніг у Беларусі шмат, і добрых. Варта, ой як варта пазнаёміцца з кніжнімі магазінамі суседняй рэспублікі, асабліва калі гэтак мала перакладаем. Лепш пазней, чым ніколі, хоць усё роўна не дараваць. Маё знаёмства з імі якраз і адбылося летам 1982 г.

1982 год для кнігалюбаў Новай Вільні шчасліва супаў з двума юбіляямі: стагоддзем Я. Купалы і Я. Коласа і 60-годдзем утварэння Савецкага Саюза. Два таварыствы — «Веды» і кнігалюбаў раёна — арганізавалі юбілейны вечар у ўтульнай зале Новавільнянскай дзіцячай музычнай школы. Зала была перапоўнена. Мы вельмі радаваліся, што будзе госць з Мінска. Ім аказаўся Сяргей Панізінік, які чытаў вершы, прыгожа гаварыў пра карані літоўска-беларускай дружбы. Госця з Вільнюса літаратуразнаўца Альма Лапіненке чытала старонкі «Літоўскай савецкай паэзіі» на беларускай мове, параўноўвала з гучан-

нем арыгінала. Пра свой «турыстычны» шлях да беларускай літаратуры, пра ўпершыню працятанія «Сымона-музыка», «Адвечную песню» даўся расказаць і аўтару гэтых радкоў. Не вытрымаў, на памяць працятаў купалаўскага «Мужыка». Атрымалася нядрэнна, тым больш, што прэм'ера гэтага чытання зусім нечакана для мяне і іншых слухачоў адбылася месяц назад, калі бібліятэка № 7 у Павільнісе 8 лістапада праводзіла коласавы вечар, паказала прысутным мемарыяльны стэнд з даваеннымі выданнямі Коласа, які яшчэ да вайны часта хадзіў па вуліцы, якая якраз была перайменавана ў той дзень з вуліцы Кялейно ў вуліцу Якуба Коласа.

Вільнюс — калыска і цэнтр многіх культур. Вільнюскія мурлы, вуліцы і завулкі чулі крокі, пэўна, усіх класікаў беларускай літаратуры, пачынаючы ад Францішка Скарыны. У Свіранях, за Медніцкім замкам, нарадзіўся пачынальнік новай беларускай літаратуры Францішак Багушэвіч, які ў Вільнюсе закончыў гімназію. Атрымаўшы юрыдычную адукацыю, працаваў адвакатам у Вільнюсе, заслужыў мянушку мужыцкага адваката. Таксама ў Вільнюскім раёне, у Чарнулішках за Новай Вільняй, адкуль эздзіць на работу некалькі санітарак нашай бальніцы, нарадзіўся аўтар першай «Беларускай граматыкі для школ», выпушчанай ў Вільні ў цяжкім 1918 годзе, Браніслаў Тарашкевіч. Знаходзячыся ў турме польскіх акупацыйных улад, ён пераклаў на беларускую мову «Пана Тадэвуша» Адама Міцкевіча, «Іліяду» Гамэра. У 1918 годзе Новавільнянскую настаўніцкую семінарыю закончыў беларускі паэт Уладзімір Дубоўка. З Каўнасам, Панявёжысам звязаны гады вучобы і дзейнасці выдатнага дзіцячага пісьменніка Янкі Маўра. Горад Гедыміна на берагах Віліі і Вільняле стаў калыскай і для першай беларускай газеты «Наша Ніва». У рэдакцыі гэтай беларускай «Аушры» (па-літоўску «зара», назва аналагічнай газеты на літоўскай мове, якая выдавалася ў канцы XIX стагоддзя на тэрыторыі цяперашняй Калінінградскай вобласці) часта гасцявалі М. К. Чурленіс, кампазітар С. Шымкус, паэт Людас Гіра — іх бачым у ілюстрацыі да кнігі У. Караткевіча «Зямля пад белымі крыламі», якая ў 1981 годзе выйшла на літоўскай мове і вельмі хутка разышлася — тыраж у 10 000 для такой кнігі малаваты.

Вільнюс у пачатку гэтага стагоддзя быў буйнейшым цэнтрам беларускага кніжнага гандлю. Згодна з аб'явамі, змешчанымі на вокладцы першага зборніка Янкі Купалы «Жалейка», выпушчанага ў 1908 годзе Пенябургскім беларускім выдавецтвам «Загляне сонца і ў наша аконца», беларускія кнігі ў Вільнюсе прадаваліся ў шасці магазінах — столькі ж, колькі па ўсёй тэрыторыі Беларусі.

Гартаючы выданні суседзяў, адчуваеш добрую зайдрысць: умеюць яны шанаваць і захоўваць сваю літаратурную спадчыну. Вось вядомы верш Янкі Купалы «А хто там ідзе?», выдадзены на 82 мовах свету ў выглядзе выдатна ілюстраванага альбома. Выйшлі факсімільныя выданні першых зборнікаў М. Багдановіча, Я. Купалы, Я. Коласа і М. Танка.

Перафразіруючы Янку Купалу, можна сказаць, што гэта мы часта бываем сляпыя і глухія да культуры суседзяў. Калі музыка прывітаецца праз радыё і пласцінку, карціны і фотаздымкі, не

ням арыгінала. Пра свой «турыстычны» шлях да беларускай літаратуры, пра ўпершыню працятанія «Сымона-музыка», «Адвечную песню» даўся расказаць і аўтару гэтых радкоў. Не вытрымаў, на памяць працятаў купалаўскага «Мужыка». Атрымалася нядрэнна, тым больш, што прэм'ера гэтага чытання зусім нечакана для мяне і іншых слухачоў адбылася месяц назад, калі бібліятэка № 7 у Павільнісе 8 лістапада праводзіла коласавы вечар, паказала прысутным мемарыяльны стэнд з даваеннымі выданнямі Коласа, які яшчэ да вайны часта хадзіў па вуліцы, якая якраз была перайменавана ў той дзень з вуліцы Кялейно ў вуліцу Якуба Коласа.

Я напрасіў пачытаць маляўнічы экзэмпляр «Сымона-музыка», падараны бібліятэцы Алесем Камароўскім — гэта ўжо пазней я стаў чытачом Астравецкай бібліятэкі — і раптам у доме пацухла святло. Гаспадыня запаліла свечку, усё нібыта перанеслася на тры чвэрці стагоддзя назад, і ў гэтым паўзмроку я рызкнуў:

«Што я мужык, усё тут знаюць,
І як ёсць гэты свет валікі...»

Удзячны лёсу, што беларускую літаратуру я пазнаў не ў школе, дзе, як пішуць, любоў да класікі часцей забіваюць чым прывіваюць. Але вернемся ў Новавільнянскую музычную школу, дзе вечар закончыўся літоўска-беларускай кніжнай ярмаркай, на якой прадаваліся кнігі, прывезеныя з Астравца першай экспедыцыйнай кнігалюбаў і з Мінска — факсімільныя выданні юбіляраў, дастаўленыя Сяргеем Панізінікам з аўтографамі дэлегацыі Саюза пісьменнікаў БССР, сабранымі ім жа напярэдадні на ўрачыстым гарадскім вечары, прысвечаным 100-годдзю беларускіх класікаў.

З гэтага вечара — 1 снежня 1982 г. — Новавільнянскі кніжны магазін пачаў распаўсюджанне беларускай кнігі. Спачатку для беларускай кнігі была выдзелена адна секцыя, але хутка выявілася, што гэтага недастаткова, і для беларускага аддзела былі адведзены тры секцыі кніжнай сцяны магазіна. Цяпер Новавільнянскі кніжны магазін — адзін у рэспубліцы, дзе кнігі прадаюцца на 4 мясцовых мовах — на літоўскай, беларускай, рускай і польскай. Цэлых два гады беларускі аддзел забяспечваўся выключна сіламі кнігалюбаў-кніганосаў, якія штомесяц ездзілі ў Астравец, а з лістапада 1984 года кнігі дастаўляюцца з Мінска, кніжнага магазіна № 39, назва якога «Вільнюс». Не парываецца дружба і з Астравцом, дзе ахвотна купляюць літоўскія і польскія кнігі, якія дастаўляюцца ў абмен з Новай Вільні. «Не вельмі ўжо хацелася важдання з абменам. Сумнявалася, ці будучы ў нас купляць беларускія кнігі, але гэты наш нястомны доктар, сам стаў беларусам і нас пераканаў, заўсёды ва ўсім памагае, і тут не падводзіць, — расказвае загадчыца Новавільнянскім кніжным ма-

газінам Дана Раулічкеня. — Цяпер самі здзіўляемся — беларускай кнігі раскупілі ў два разы больш, чым мы разлічвалі ў пачатку».

«У гонар 60-годдзя СССР мы заключылі камсамольскі дагавор аб супрацоўніцтве з кніжным магазінам Астравецкага райлі, дзе раней ніколі не былі, і дагавор гэты будзем выконваць і надалей, — дадае камсорг кніжнага магазіна, энтузіяст распаўсюджвання беларускай кнігі, лаўрэат Усесаюзнага конкурсу прадаўцоў палітычнай літаратуры Сваёне Юцотэ. — А магазін «Вільнюс» у Мінску гарантаваў нам, што даставіць усё, заказанае нам на 1985 год. Заказалі ямаля — 270 назваў 10 выдавецтваў БССР».

Што да гэтага дадаць? Што распаўсюджанне кніг па абодвух баках граніцы паміж нашымі рэспублікамі — не бяспледны ўклад ва ўзаемаразуменне і збліжэнне нашых народаў.

У Новай Вільні ў 1984 годзе адбыліся яшчэ два вечары: «Вільнюс і беларуская літаратура», «Літаратары наваколляў Вільнюса». У нас гасцявалі Аляксей Карпюк, Адам Мальдзіс, Уладзімір Мархель. У Палацы культуры адбылася выстаўка беларускай кнігі, была складзена карта «Агульны лёс літоўскай і беларускай літаратур», да ўдкладнення якой даўся паключыць вучоных абедзвюх рэспублік. Шляхам абмену з Астравецкай бібліятэкай намячаецца пашырэнне аддзел беларускай кнігі ў бібліятэцы Палаца культуры. Яўна недастаткова стэнды «Рэспубліка, з якой спаборнічаем»...

1985 год — не толькі 40-годдзе Вялікай Перамогі над фашызмам, але і 80 гадоў з першай рэвалюцыі ў Расіі. Якраз 30 кастрычніка 1905 года ў падпольнай друкарні Літоўскай сацыял-дэмакратычнай партыі быў надрукаваны верш Цёткі, а дакладней — пракаламца «Хрест на свабоду», які тут жа перакладаўся на літоўскую і польскую мовы. У бібліятэцы нашай бальніцы зроблены стэнд яе памяці. Адсюль узяты і прадстаўлены старшынні рэспубліканскага таварыства кнігалюбаў абедзве аповесці Лідзіі Арабей — «На струнах бур» і «Стану песняй» — з прапановай перакласці на літоўскую мову.

Відаць, Новая Вільня — самы шматнацыянальны раён сталіцы Літвы, які жартам называецца яшчэ другой сталіцай Беларусі. Тут, як і нідзе, вельмі развітыя інтэрнацыянальныя традыцыі. Нездарма менавіта Новавільнянская і Вільнюская сацыял-дэмакратычныя арганізацыі былі самымі левымі і ў 1918 годзе ўвайшлі ў склад Камуністычнай партыі Літвы і Беларусі. Такія традыцыі і ўмовы робяць больш складанымі і адказнымі задачы таварыства кнігалюбаў — не толькі ўвогуле прапаганда кнігі, але і папулярызацыя літаратуры аднаго народа сярод другога. Тут вялікая роля належыць перакладам на рускую мову, але далёка не кожны пераклад, а тым больш паэтычны, можа параўнацца з арыгіналам. Жыхарам Новай Вільні не так ужо цяжка навучыцца мовам адзін у аднаго — для гэтага дастаткова толькі ўсвядоміць неабходнасць гэтага. Есць нават і такія кнігі, якія ёсць на ўсіх 4 мовах народаў Новай Вільні. З польскай літаратуры — гэта творы А. Міцкевіча, Э. Ажэшка, з беларускай — В. Быкава, Я. Брыля, І. Мележа, М. Танка, І. Шамякіна. Фабула «Віленскіх камунараў» М. Гарэцкага і «Лісткаў календара» М. Танка асабліва блізкая нам, літоўцам, і гэтыя кнігі ёсць на літоўскай. «Поры года» К. Данейлавіца ў 1982 годзе выйшлі двухтомным выданнем у Ольштыне-Беластоку, з вялікай прадмовай прысвечанай сувязям Пруускай Літвы і Мазураў. Праз год пасля другога беларускага выдання гэтай паэмы ў 1984 годзе выйшла трэцяе выданне перакладу на рускую мову.

Новавільнянскія кнігалюбы ўжо складаюць бібліяграфію кніг, якія ёсць на ўсіх чатырох мовах. Кніга збліжае народы, і сапраўдныя кнігалюбы гэтым імкнуча ўнесці свой уклад у інтэрнацыянальнае выхаванне. Магчыма, з цягам часу ў бібліятэцы Палаца культуры з'явіцца асобны стэлж з чатырма паліцамі і адсекамі для кожнай кнігі, перакладзенай на астатнія тры мовы.

...Пагранічная станцыя Гудагай на чыгуны Вільнюс — Мінск. Пасярод перона на звязках кніг сядзіць новавільнянскія кніганосы, чакаюць цягніка. Зіхацяць рэйкі, што адлюстроўваюць промні заходзячага сонца. Рэйкі прасціраюцца на захад, далёка за лясы. Гэта траса кніганосаў — яшчэ адна трывалая нітка паміж нашымі братамі рэспублікамі.

Валдас БАНАЙЦІС,
урач.

г. Вільнюс.

М. ЛУЖАНИН. Як нараджаюся новы свет. П'ямы, вершы. На рускай мове. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1984.

Кнігаю выбраных твораў аднаго са старэйшых сучасных беларускіх паэтаў Максіма Лужаніна «Як нараджаюся новы свет» выдавецтва распачало серыю «Беларуская паэзія» на рускай мове. Акрамя аднайменнай паэмы, у кнізе змешчаны кароткія пазмы і вершы розных гадоў.

Творы Максіма Лужаніна на рускую мову перакладалі Аркадзь Бараховіч, Мікалай Браўн, Іосіф Васілеўскі, Дзмітрый Кавалёў, Марыя Камісарова, Аляксандр Пракоф'еў, Усевалад Раждзественскі, Браніслаў Спрычан, Пётр Сямёнкін, Якаў Хелемскі, іншыя пазты і перакладчыкі.

Р. БЯДАК.

І. ЧЫГРЫНАЎ. Выбраныя творы ў трох тэмах. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1984.

Трохтомнік выбраных твораў Івана Чыгрынава прымеркаваны да 50-годдзя з дня нараджэння вядомага беларускага празаіка. Уступнае слова пра пісьменніка і яго творчасць напісаў Віктар Каваленка.

У першым томе гэтага выдання змешчаны апавяданні І. Чыгрынава, у другім і трэцім — ягоныя раманы «Плач перапёлкі», «Апраўданне крыві», «Свае і чужыны».

Д. МІХАЛЕВІЧ.

Я. ЖУРБА. Мая песня. Вершы. Мінск. «Юнацтва», 1984. Вершы Янкі Журбы, аднаго з папчэнікаў Янкі Купалы і Якуба Коласа, выйшлі сёлета асобнай кніжкай у выдавецтве «Юнацтва». Склаў гэты зборнік і прадмову да яго напісаў Іван Стадольнік. Тут змешчаны творы для дарослых і для дзяцей, напісаныя ў перыяд з 1913 па 1962 год.

К. РАСІНСКІ.

КРЫТЫКА, БІБЛІАГРАФІЯ

Мастацкія творы, што належаць п'яру крытыкаў, звычайна маюць на сабе адбітак рацыянальнага разліку, з іх, бывае, «выпіраюць» рыштаванні задумы і сюжэтнай пэбудовы, «вуглы» лагічных высноў, замакуфліраваных пад сістэму вобразаў. І наадварот, мастак паводле прыроды і творчага вопыту, выступаючы

рабочых шшыткаў пісьменніка, запоўненых ім у будзённай працы. Разгарнуўшы кнігу, мы дасягаем у пэўным сэнсе да творчай лабараторыі празаіка, які разам з намі абдумвае сэнс і плён сваіх творчых пошукаў; ён звяртаецца да практыкі калег—і перад намі паўстаюць фігуры літаратурных аднагодкаў М. Лобана і празаікаў маладзейшай генерацыі. Ёсць тут і старонкі пісьменніцкага дзённіка, дзе занатаваны клопаты і ўражанні чалавека, які ведае, як ствараюцца кнігі,

ГЭТЫЯ СКЛАДАНЫЯ АЗБУЧНЫЯ ІСЦІНЫ

на крытычнай ніве, часцей за ўсё захоўвае прымат эмацыянальнай непасрэднасці ў сваіх назіраннях, разважаннях, вывадах. Гэта, вядома, крайнасці. Кожны асобны творчы чалавек выглядае і ў творчасці, і ў лагічным роздуме аб ім «самім сабой». І ўсё ж... Прыгадваеш, напрыклад, прозу або драматургію крытыкаў па прызначэнні (ад У. Карпава і да М. Стральцова або Я. Леўкі, ад А. Кучара і да І. Кудраўцава) — ёсць штосьці ў самой мастацкай плыні іх твораў агульнае. Як і наадварот: у выказваннях аб прозе і паэзіі П. Панчанкі ці Я. Брыля, В. Быкава або А. Вяцінскага, сабраных у кніжках выбраных артыкулаў, рэцэнзій, эсэ, інтэрв'ю, пры ўсіх прыкметах аналітычнага падыходу да з'яў мастацтва першапачатковае эмацыянальнае вобразнае ўспрымання жыцця і яго адлюстравання пульсуе найбольш адчувальна і выразна.

Такая кніга з літаратурна-крытычных эсэ, асацыяцый і артыкулаў складалася і ў Міколы Лобана. «Пяць раніц тыдня» — яе назва. Мабыць, аўтар запрашае чытача як бы да

М. Лобан. Пяць раніц тыдня. Эсэ, асацыяцыі, артыкулы. Мінск. «Мастацкая літаратура», 1984.

якім чынам яго вялікае Слова робіцца новым мастацкім светам. Гэтак чалавеку важна ўсвядоміць, як тая кніга, тое Слова жыўць сярод людзей, якім яны адрасаваны — сярод чытачоў. І пра гэта сказана М. Лобанам шчыра, зацікаўлена, з тэмпераментам літаратара-публіцыста.

Чым прываблівае кніга, дык гэта яснасць мастакоўскага мыслення. Часам здаецца, што М. Лобан ставіць пытанне і шукае адказу на яго, хоць сутнасць гэтага пытання, на першы погляд, — элементарная. Ды паколькі гэта пытанне і адказ на яго належаць практыку мастацкай творчасці, на іх ляжыць прамень святла, якое завецца непасрэднасцю і з'яўляецца зусім самастойным.

Прыклад? Калі ласка.

Аўтар задумаўся над «хітрасцю стварэння мастацкага вобраза» і прызнаецца: «Мне здаецца...» Здавалася б, разгарні энцыклапедыю або падручнік ці адну з кніг М. Храпчанкі або В. Шклоўскага — там пра тую «хітрасць» сказана падрабязна. Ды я слухаю М. Лобана: аказваецца, для яго стварыць мастацкі вобраз — азначае «перасяліцца ў душу свайго героя і непрымушана зайграць на клавіятуры яго

пачуццяў, быць не суседам па кватэры, а, у некаторым сэнсе, самім героем». Зразумела, той, хто ведае прозу М. Лобана, каму запомнілася яго своеасаблівая «сага пра Шэметаў», прачытаўшы такое прызнанне аўтара, паномаму асэнсуе і ранейшыя свае ўражанні. Праўда, умоўна кажучы, «метад пераўвасаблення» пісьменніка ў вобраз персанажа кнігі — наўрад ці навіне для адукаванага чытача. Ды вернасць М. Лобана гэтакі метад з расплывіста-агульнага чытацкага ўяўлення набывае раптам канкрэтнасць. А далей М. Лобан, каб замацаваць уражанне, спашлецца на вядомага кінарэжысёра Ф. Феліні, які аднойчы прызнаўся: «Калі б я ставіў фільм пра рыбу, то ён таксама быў бы аўтабіяграфічным». Парадаксальнасць такой максімы толькі вонкавая. Сочыць за думкай М. Лобана, і пагаджаешся зноў, што, сапраўды, «у чалавеку закладзены, біялагічна і сацыяльна, агромністы спектр натур: Атэлы і Ліры, Шэйлакі і Мізантропы, Дон Кіхоты і Дон Жуаны, Расцінькі і Абломовы, Пячорыны і Бязухавы, Самгіны і Мелехавы, Бушмары і Гарлахвацкі... Ды ці толькі!» І ўсе такія літаратурныя тыпы заваёўваюць прызнанне людзей тым, што іх тыповасць арганічна спалучаецца з непаўторнай адметнасцю. Калі б названыя тут персанажы былі толькі тыповымі, то наўрад ці мы, чытаючы кнігі, героямі якіх яны з'яўляюцца, суперажывалі б ім у выпрабаваннях лёсу, у блуканнях па пакутах. Значыць, мастак, які на пэўны час пераўвасабляецца ў вобраз свайго героя (калі не цалкам, дык часткова «беручы» яго рысы характару ў «сваю душу»), і нас, чытачоў, уладарна захапляе псіхалагічнай праўдай. Захапляе настолькі, што мы, бывае, у думках як бы «ставім» сябе на месца персанажа, інакш кажучы — ва ўяўленні таксама пераўвасабляемся хоць часткова ў вобраз, які нас захапляе.

Не спяшаючыся зрабіць выснову, быццам М. Лобан на падставе свайго творчага вопыту бачыць у такім прыняцце працы пісьменніка-мастака з'ручку поспеху. Не, літаральна на наступнай старонцы

кніжкі ён гаворыць, што калі б у яго запыталі, у чым галоўная якасць таленту пісьменніка, то адказ быў бы такі: «Ва ўменні адначасова быць і мурашкай, якая бачыць, што робіцца паміж драбноткімі травінкамі, і касманаўтам, які азірае Зямлю з адлегласці соцень кіламетраў. Талент — гэта здольнасць акамадаваць творчага вока...» Пераўвасабляўся пісьменнік, яму лёгка пішацца, бо ён адчувае перажыванні героя як свае, ды адначасова «штосьці» пры ім стаіць на варце праўды. Гэта ўменне — дарагое для таленту. Напрыклад, М. Лобан з'яўляецца так званую праблему «маленькага чалавека» ў літаратуры, і яго меркаванне гучыць вельмі пераканаўча. Ён упэўнены: «Маленькі чалавек можа быць носьбітам вялікай ідэі і наадварот... Пры ўсіх астатніх роўных умовах перавага на баку «вялікага чалавека», чалавека, які складае розумнацы, яе авангард».

Я затрымліваю ўвагу чытачоў на адным з аспектаў сапраўды творчага роздуму-споведзі М. Лобана. І з мазаікі яго нататак складаецца ланцуг разважанняў аб вельмі важных і надзённых творчых пытаннях, якія закранаюць сферу і псіхалогіі творчай працы пісьменніка, і метадалогіі стварэння мастацкага вобраза, і сінтэзу «мікрасвету» і «макрасвету» ў асэнсаванні літаратарам жывой рэчаіснасці, і клопат пра праўду «маленькага чалавека».

Без надакучлівай дыдактыкі М. Лобан, нібы толькі спынаючыся перад чытачом, і вучыць яго, я сказаў бы, больш удумліва і з большым усведамленнем дыялектычнай складанасці мастацтва чытаць мастацкую літаратуру. На пэўнай старонцы аўтар, мабыць, адчуў, што ўжо зрабіў чытача сваім саюзнікам, і ўводзіць фантастычную сцэнку спаткання пісьменніка Міколы Паўлавіча Лобана... з героем ім жа напісанага рамана — з Андрэем Якаўлевічам Шэметам. (Як гэта нечакана і «смачна» выглядае, калі «Паўлавіч» і «Якаўлевіч» выпіваюць чарку і дзюбаюць відэльцамі ў талерку з драбніцай маладога ружовага сальца!). І працягваецца размова пра асаблівасць

МОРА ЛЮБІЦЬ СМЕЛЫХ

Расказы пра тое, што лепш за ўсё ведаеш, з чым больш знаёмы... Ці не адна гэта з умоў з'яўлення твора, напоўненага самай праўдай паўсядзённасці. Вядома, калі ён пазначаны плённасцю аўтарскіх пошукаў, калі пісьменнік валодае задаткамі таленту, здольнасцю са шматлікіх жыццёвых фактаў і калізій выбіраць тыя, што маюць сацыяльна-грамадскае значэнне, дазваляюць пераходзіць да абагульненняў, высвечваючы яркія чалавечыя характары, неардынаныя лёсы. Прынамсі, творчасць Барыса Казанава якраз у гэтым і пераконвае, а правільнасць падобнай думкі яшчэ лепш пацвярджае раман «Праталіна» — новы твор пісьменніка, што, як і шмат якія папярэднія, прысвечаны мору, людзям, што ўлюбеныя ў гэтую прыродную стыхію і заклапочаны тым, каб паставіць яе на службу ча-

лавеку. Бадай, няма патрэбы нагадваць, наколькі багата адлюстравана тэма гэтая ў рускай літаратуры, што дала свету нямала пісьменнікаў-марыністаў, традыцы якіх імкнуча сёння развіваюць і прадаўжаць маладыя аўтары. Аднак, як правіла, поспеху сярод іх дасягаюць толькі тыя, каго прываблівае не столькі сама адметнасць фактычнага матэрыялу з яго магчымасцю «закручваць» сюжэты, колькі жаданне раскрыць характары людзей у выключных абставінах, паказаўшы, што можа чалавек. Падобным шляхам ідзе і Б. Казанаў. Праўда, гэта не значыць, што ён свядома адмаўляецца ад сюжэтнай вастрыні ў творах. Правільнай будзе сказаць, што элементы прыгодніцтва для яго з'яўляюцца не самамэтамі, а толькі адным са сродкаў, які дапамагае лепш убачыць і раскрыць характары людзей, вызначыць сапраўдныя і ўяўныя якасці кожнага.

Б. Казанаў. Праталіна. Роман. На рускай мове. М., «Советский писатель», 1984.

У такім плане падаюцца падзеі і ў рамана «Праталіна». З першых жа старонак твора трапляеш у абставіны незвычайныя, у нечым экстравагантныя. Разам з камандай патанула навукова-даследчыцае судна «Шторм», месца паталення якога павінна знайсці каманда выратавальнага вадалазнага бота «Крышталь». Безумоўна, смерць людзей, у дадзеным выпадку раптоўная, незразумелая гібель іх — заўсёды трагедыя. Аднак сітуацыя гэтая набывае яшчэ больш драматычную афарбоўку, што ўсё адбылося ні ў якім іншым раёне, а ля берагоў Праталіны, якая даўно карыстаецца благой славай у мараноў-паўночнай. Караблі тут тонучы даволі часта і ножны раз нечакана. Сёй-той гатовы растлумачыць гэта ўзнікненнем на паверхні мора магнітных віхраў, якія ў сваю чаргу вядуць да з'яўлення своеасаблівых «дзіраў». У іх і зацягвае судна разам з камандай.

Аўтарскі домysel, які мяжуе з фантастыкай? Ды як лічыць і з яго боку падыход да расказаў. Адрозне прыгадваюцца нечакана трагічныя гісторыі, зместам сваім звязаныя з сувесна вядомым Бермудскім трохкутнікам. Успамінаюцца і навуковыя вытлумачэнні дзіўнага знікнення караблёў у некаторых раёнах сувеснага акіяна, аб чым рэгулярна піша часопіс «Тэхніка — моладзю». Значыць, тое, пра што нагадвае Б. Казанаў, не такое ўжо і далёкае ад сапраўднасці. У прыватнасці, нешта падобнае магло і быць. І задача літаратуры, звярнуўшы на яго ўвагу, даць псіхалагічна вытлумачальную ацэнку падзей.

Прываблівае добрае, мы б казалі, грунтоўнае веданне аўтарам побыту вадалазаў, усёго таго, што звязана са спецыфікай іх нялёгкай і на самай справе рамантычнай работы, якая патрабуе і сумленнасці, і смеласці, і вялікай фізічнай і маральнай загартоўкі. У сваю чаргу веданне гэтае

і дапамагае пісьменніку як мага лепш ужыцца ў матэрыял, адчуўшы ў яго навізе шырокае поле для па-сапраўднаму глыбокага даследавання чалавечых характараў.

Стрыжнявы момант у рамана — прыбыццё выратавальнай каманды ў раён Праталіны. Менавіта стрыжнявы, бо кульмінацыйны ўзнікне тады, калі вадалазны старшыня Судэнка, апусціўшыся некалькі разоў пад ваду, даведаецца, што не ўсе члены каманды «Шторму» загінулі. Сталася так, што пры пагрузцы судна ўзнікла своеасаблівая газавая сфера, якая і перашкодзіла смерці тых, хто апынуўся ў ёй. Прынамсі, жывымі засталіся хлапчук і дзяўчына. Стрыжнявы момант у многім расставілае кропкі над «і», паказаўшы, хто ёсць хто.

Робячы свайго роду «кардыяграму душы» большасці персанажаў, пісьменнік дазваляе зблізку глянуць на кожнага. Вядома, і да з'яўлення ў раёне Праталіны была ў некаторых членаў экіпажа няўпэўненнасць, страх. Але ўсё гэта можна вытлумачыць, як звычайныя паводзіны чалавека перад тым, што яму пакулі што не цалкам вядома. Іншая справа — няўпэўненнасць, калі ад цябе патрабуюць, рашучы дзеянні, ад якіх ужо залежыць лёс іншых людзей. Тут загаду «зверху» мала, недастаткова. Ды ён і карысці ніякай не прынесе, калі не будзе «загаду» самой душы: жаданне любой цаной зрабіць усё магчымае, каб выратаваць людзей, калі яны сапраўды знаходзяцца на «Шторме».

письменничай працы і пра незалежнае потым ад аўтара існаванне ў свеце духоўнай культуры літаратурнага героя.

Дарэчы, у «Раніцы пятай», у эсе «Дзе Рым, дзе Крым, а дзе Хомкава хата», пісьменнік слухна сцвярджае, што чытанне мастацкай літаратуры ў наш час перастала быць толькі асалодаю, гэта і праца. А працеца ж чытачу часта так, як таго вымагае і тое забяспечвае сама кніга. І тут клопат М. Лобана пра культуру слова, пра ашчэднасць і маляўнічасць мастацкай прозы з чыста прафесійнай размовы пераключаецца ўсё на той жа дыялог з чытачом. Яго заўвагі і аналіз асобных твораў М. Воранава, М. Тычынь, Г. Дзюбіна, А. Жука, М. Кацюшэні, А. Казаннікава — праймаюць, якія зусім нядаўна, якія дзесяць гадоў назад называліся «маладымі», — успрымаюць як адрасаваныя не адно толькі літаратарам, а пераважна чытачам. Творчыя партрэты Я. Сіпакова, В. Палтаран, А. Кулакоўскага, В. Віткі, напісаныя ўважлівым і сумленным чытачом і калегам па працы, уносяць новыя рысы ў нашы ўстойлівыя ўражанні аб творчасці гэтых пісьменнікаў з пэўнай рэпутацыяй, з «імям», як кажуць. І асабліва далікатна (хоццэ сказаць: з пачцівасцю вучня і паслядоўніка) гартуе разам з намі М. Лобан творы Кузьмы Чорнага. З яго разумення гэтай спадчыны вынікае як бы абрыс мастацка-ідэала для М. Лобана — культурнай працы, мастакоўскім тэмпераментам, сілай вобразнага мыслення.

Аўтар пазбягае адкрытых палемічных пасажаў, ён аддае перавагу паслядоўна і падрабозна абгрунтаванай думцы, якая то ўспывае маланкай, то зіхаціць роўна і ўстойліва. Ты ж, чытач, уступаеш у дыялог з дасведчаным і відучым майстрам літаратурнай справы, настроеным на шырокую спавядальную гутарку і зараджаным палемічным запалам. І ўсё гэта перадаецца табе, кніга чытаецца, абуджае ў табе свае асацыяцыі, свае кантрасты, свой роздум. Кніга атрымалася жывая і жыццёвая. Мабыць, таму яе хочацца назваць яшчэ і павучальнай.

Барыс БУР'ЯН.

НАСТАЎНІКАМ, ВУЧНЯМ, АМАТАРАМ

Даўно і шмат, а ў сувязі з рэформай школы асабліва, гаворыцца пра неабходнасць актыўнай выхоўваць маладое пакаленне сродкамі літаратуры. І нездарма. Адносіны да літаратуры ў школе выклікаюць заклапочанасць у многіх.

Возьмем, напрыклад, уступныя экзамены на гуманітарныя факультэты ВНУ. Чаго там толькі не наслухаешся! Нават самыя моцныя абітурыенты звычайна ў сваіх адказах абмяжоўваюцца наступным: імя пісьменніка, гады яго жыцця, назва твора і тэма, «пра што» там напісана. У лепшым выпадку змест характарызуецца паводле «класічнай» схемы: «станоўчыя героі—гэтыя, яны паводзяць сябе так», «адмоўныя героі—тыя, яны паводзяць сябе гэтак», «створаны вобраз народа».

Што ні кажыце, а хочацца большага — каб кожны будучы гуманітарны і «тэхнар», рабочы і калгаснік, адкрыў на сустрэчу мастацтва душы і розум, каб далучыўся ў сваім духоўным жыцці да ўсіх трывог, шчасця і бяды, якія нясе мастацкае слова, прынамсі, каб разумее літаратуру як працэс, каб мог асэнсоўваць становішча розных пісьменнікаў і твораў у гэтым працэсе, каб у падыходзе да розных з'яў умеў выбраць адпаведныя прыёмы аналізу і належным чынам іх прааналізаваць.

На жаль, такія веды і ўменні сустракаюцца вельмі рэдка, таму што аб'ектыўна не могуць выпрацавацца ў сістэме сярэдняй адукацыі. Прычыны — аб'ём і змест праграм, недасканалыя

У. Гніламёдаў. Ля аднаго вогнішча. Літаратурна-крытычныя артыкулы. Мінск, «Юнацтва», 1984.

методыка, структура падручнікаў, а таксама дэфіцыт літаратурна-навуковых і літаратурна-крытычных выданняў непасрэдна на патрэбу школы — настаўнікам і асабліва вучням.

У сувязі з гэтым трэба толькі вітаць кнігу У. Гніламёдава «Ля аднаго вогнішча», якая мае канкрэтны адрас — «Для старэйшага школьнага ўзросту».

Вельмі важны ўжо сам па сабе гэты адрас. Але не менш важна і тое, што на дапамогу школе ідзе сур'ёзна акадэмічны навуковец і аўтарытэтны крытык, актыўны ўдзельнік літаратурнага працэсу.

Што ж уяўляе сабою гэтая кніга?

Структурай — нізка артыкулаў пра людзей, якіх прызначэнне лёс сабралі «ля аднаго вогнішча», паэзіі. Прычым, гэтыя артыкулы ў адзінстве ствараюць своеасаблівую панараму беларускай паэзіі 60—70-х гадоў. Адметнасць гэтай панарамы ў тым, што яна канцэнтруе нашу ўвагу на адным пакаленні паэтаў — тых, хто прыйшоў у літаратуру ў другой палове 50-х ці на пачатку 60-х. Такім чынам, кніга У. Гніламёдава можа разглядацца і як калектыўны партрэт аднаго паэтычнага пакалення. Можна паўстаць пытанне: чаму менавіта гэтага? І зместам сваёй працы У. Гніламёдаў адказвае.

Таму, што пра творчасць гэтых паэтаў з падручніка для 10 класа ўведаеш няшмат.

Таму, што ўсе паэты, творчасць якіх разглядаецца, утварылі ў пэўным сэнсе прылічную хвалю нашай літаратуры.

І таму, што яны палічаны ў пошуках.

І таму, што на гэты момант вызначаюць авангард сучаснай, нашай паэзіі.

А яшчэ і таму, што яны ад-

наго пакалення з самім аўтарам кнігі, найбольш яму цікавыя, блізкія, зразумелыя.

Уласна кажучы, жанр і структура кнігі «Ля аднаго вогнішча» няпроста і адказныя, асабліва, калі ўлічыць, каму яна прызначана. Тым не меней яны палкам аднаўдаюць задуме і паўнацэнна рэалізуюць яе.

Пры ўсім гэтым, галоўнае — змест, вось і спынімся на пэўных яго момантах, ідучы па лардаку.

Кніга У. Гніламёдава адкрываецца прадмовай, дзе аўтар у адпаведнасці са спецыфікай працы і выдання не толькі раскрывае сваю задуму і вызначае задачы, каб сарыентаваць чытача і падрыхтаваць яго да ўспрымання асноўнага зместу. Па тым, як падаюцца адпаведныя звесткі, уступ смела можна назваць самастойным літаратурна-крытычным творам, у якім змешчана сціслая, але даволі грунтоўная характарыстыка сацыяльна-палітычных умоў, культурнага асяроддзя і літаратурнай сітуацыі, што абумовіла паяўленне паэтаў Еўдакія Лось, Ніла Гілевіча, Пятруся Макаля, Рыгора Барадулліна, Анатоля Вярынскага, Генадзя Бураўкіна, Васіля Зубенка, Юрася Свіркі, Анатоля Грачнікава, якія разам утварылі паэтычную генерацыю. Не «ўлісваюцца» ў гэтую катэгорыю толькі два паэты: старэйшы Аляксей Пысін і маладзейшая Яўгенія Янішчыц.

Адпаведна ў кнізе адзінаццаць артыкулаў, скампанаваных у якую У. Гніламёдаў; як мы ўжо казалі, стварае калектыўны партрэт. Трэба аддаць належнае аўтару: ён нязменна стараецца паказаць, што кожны з «партрэтэмых» — асоба, якая мае свой лёс, свой пэўны характар, свае творчыя мэты, сваю дарогу. На вызначэнне індывідуальнасці, характэрных рысаў кожнага паэта сціраюцца ўжо загалюкі артыкулаў: «Грамадзянскі — якасць паэтычнага» (пра Н. Гілевіча), «Абсягі сучаснасці» (пра П. Макаля), «Свежасць першаадкрывання» (пра Р. Барадулліна), «Архывічныя памяці» (пра В. Зубенка). Не ўсе, праўда, загалюкі выяўляюць адметныя рысы творчасці паэтаў, не ўсе вытрымліваюць жадаваную нагрукку, але гэтага, ба-

дай, нельга патрабаваш. Тым больш ва ўсіх артыкулах своеасабліва і кожнага з разглядаемых паэтаў нязменна надаецца шмат увагі. Так, пра А. Пысіна гаворыцца перш за ўсё як пра паэта з напружаным пачуццём гісторыі, асабліва таго страшнага і адказнага яе перыяду, як вайна. У творах Е. Лось падкрэсліваецца жыццядлюбства і шчырасць. Зсяроджаны роздум над праблемамі нашага часу пры зэкванмернай зменлівасці формы самавыяўлення вылучаецца як апазнавальны знак паэзіі А. Вярынскага...

Пераказваць усе артыкулы, нават аналізаваць іх паасобна, няма магчымасці ды, мабыць, і патрэбы. Таму паспрабуем адзначыць найбольш істотныя рысы, характэрныя і агульныя.

Не забываючыся на тую акалічнасць, што кніга «Ля аднаго вогнішча» прызначана несяці веды, найперш трэба заўважыць: яна выконвае гэтую задачу. У. Гніламёдаў прапаноўвае сваім чытачам багаты фактычны матэрыял, і не проста дзеля інфармацыйнасці. Асэнсоўваючы традыцыі і вызначаючы перспектывы ў шырокім кантэксце (не толькі беларускай літаратуры), аўтар уважліва аналізуе творчыя пошукі паэтаў і вучыць гэтану сваіх чытачоў-старшакласнікаў. Гэтаму служыць і тэматычныя звесткі, і тэрміны, сэнс якіх раскрываецца на канкрэтных прыкладах. Разам з тым у артыкулах не заўважыш навуковасці ў сэнсе недаступнасці, тэрміналагічнай і стылістычнай мудрагелістасці. У сувязі з гэтым нельга не адзначыць паслядоўную падпарадкаванасць усёй працы задуме і, адпаведна, патрэбам чытача пэўнага ўзросту і ўзроўню.

Падагульняючы сказанае, можна дадаць яшчэ, што кніга У. Гніламёдава «Ля аднаго вогнішча» будзе карыснай не толькі вучням. Несумненна, да яе звернуцца і студэнты-філолагі, і настаўнікі, і проста аматары паэзіі. Безумоўна, кожны будзе шукаць у ёй сваё, кожны будзе падыходзіць са сваімі патрабаваннямі, прэтэнзіямі. Але несумненна, што такая кніга патрэбна, што яна можа задаволіць інтарэсы і патрэбы многіх.

Іван ЧАРОТА.

Па загаду душы і жыве вадзілазі старшыня Судэнка. Чалавек няпростага лёсу — ды ў каго ён просты з тых, хто працуе ў гэтым раёне, ён, па сутнасці, знітаваны з морам, як злучаны кожны з нас з башкоўскай зямлёй. Мора для Судэнка — усё. І гэта асабліва адчуваеш па тым, як воляна, ён птушка ў паліце, адчувае ён сябе пад вадой. І не проста выконвае пастаўленую перад ім, вадзілазі, задачу, а працуе так, як можа працаваць чалавек для якога ў ягоным занятку — і прызначанне, і любоў.

Значную увагу надае Б. Казанаў таксама раскрыццю характараў старпома Кагорына, боцмана Кутузава, былога капітана «Агата» Прасекава, які паніжаны да радавога матроса і цяпер знаходзіцца на «Крышталі», і іншых. Розныя і непадобныя сваімі лёсамі, людзі гэтыя аб'яднаны тым, што ўсіх іх парадніла мора. Без мора кожны з іх — нішто. І гэта відаць, калі расказваецца пра знаходжанне каманды «Крышталі» ў пасёлку Марасале. Усё, што ні робяць яны, члены экіпажа, быццам выходзіць за межы нейкага звыкллага, аднойчы акрэсленага круга. Людзі бы шукаюць тую аддушину, дзе б вальней дыхалася. Шукаюць і не знаходзяць. А калі не могуць знайсці, трапляюць у розныя прыгоды, тым самым пратэстуючы — па-свойму, недарэчна — супраць гэтай бяздзейнасці, якая прыгнятае чалавека, выбываючы яго са звыклай каліны.

Ёсць у рамане яшчэ адзін вобраз, без правільнага разу-

мення якога ў чымсьці спросціцца адчуванне аўтарскай задумы — рулявы Трашчылаў. І хоць сям-там Б. Казанаў як бы «згусчае фарбы», падаючы яго характар, не можа быць сумнення, што ў цэлым пісьменнік пайшоў правільным шляхам, паказаўшы тыповага прадстаўніка «сямейства» непрыкаяных. Трашчылаў, нягледзячы на тое, што праўжы ўжо нямае, ніяк не можа знайсці свайго месца. У нечым нават яго шкада — нікому і нідзе не патрэбны, не ладзіцца ў яго і з асабістым жыццём. Але аб шкадаванні гэтым і думкі не можа быць, калі дзедзвешся, што Трашчылаў звычайны ніцкі і хлопкі, які не проста нічога не можа рабіць, але не хоча гэтага. Тым больш страшна, што такі чалавек знаходзіцца на судне, дзе ўсе павінны — без гучных слоў — жыць адзінай сям'ёй.

Паступова падзеі — у той ці іншай ступені — «групуюцца» вакол Судэнка. Ён становіцца эпіцэнтрам, які, бы магніт, прыцягвае да сябе, падначальваючы думкі і дзеянні многіх свайго «уладзе». Інакш і быць не можа. Ніхто іншы, а менавіта Судэнка ўпэўнены, што «Шторм» у любым выпадку неабходна падмацаць з дна, бо там могуць быць людзі. Такая ўпэўненасць прыходзіць пасля таго, як усе былі сведкамі нечаканага ўратавання дзяўчыны. Толькі адно невядома: нават, калі адбылося неверагоднае і хтосьці застаўся жывым, то як зрабіць, каб пры пад'ёме ён перанёс велізарны перапад ціс-

ку. Ды і як падняць «Шторм», каб у патопленым судне захавацца тое газавое асяроддзе, якое дазваляе жыць...

Сапраўднае і неверагоднае, рэальнае і фантастычнае ў рамане пачынаюць суседнічаць. Ідучы ад таго, што «мона быць», аўтар уважлівай ставіцца і да таго, што «ёсць». Значная частка твора — расказ аб тым, як Судэнка дабіваецца дазволу на пад'ём судна, як настойліва спрабуе высветліць усё «за» і «супраць», каб ажыццявіць свае планы.

Старонкі, дзе аб гэтым расказваецца, гэтаксама, як і тыя, на якіх гаворыцца аб неаднаразовых пагружэннях Судэнка на марское дно, лепшыя ў рамане. Прыаблівае і сама «фактура» — апісанне спецыфікі работы вадзілазаў, і псіхалагічна-заглыбленае вытлумачэнне паводзін персанажа, які заўсёды і ва ўсім дзейнічае па абавязку сумлення. Аднак перад намі не ідэальны герой, а герой станючы, у якога ёсць і свае слабасці, і тое негатыўнае, што часам прыводзіць да пэўнай адасобленасці Судэнка. Ці не гэтым — у пэўнай меры — вытлумачаецца і тое, што ён ніяк не можа знайсці сваё сямейнае шчасце, а адносіны з Ралі — ды і з Машай таксама — нагадваюць нешта неадрасленае.

Аднак перш за ўсё Судэнка «працуе» на асноўную аўтарскую думку-ідэю: кожны чалавек, калі ён хоча заставацца чалавекам, ні ў якім разе не павінен у дзеяннях і справах сваіх спыняцца на паўдарозе. Прапінае ісціна, старая, як само жыццё?! Ды як сказаць! Ніколі не варта забываць, што калі б больш было такіх судэнкаў на зямлі, дык прасцей і лягчэй і іншым жылося б. Тады б і трашчылавы адчувалі сябе няўтульна, не маглі б схаватца за спіны ўяўных сяброў, бо ад іх людзі проста адварну-

ліся б.

Тыя, хто з раманам яшчэ незнаёмы, мабыць, хочучы ведаць, а як усё ж з выратаваннем «Шторму»... Адбудзецца яно. Не можа ўжо не адбыцца, бо Судэнка і тыя, хто, нарэшце, стаў яго аднадумцамі, зразумелі, што нават калі ёсць малюпасенькая іскрынка надзеі, трэба змагацца да апошняга. Гэта так проста, але і так складана. І прастасць гэтую, і складанасць адначасова і дапамагае зразумець новы твор Б. Казанава, напісаны аўтарам з улюбёнасцю ў тых, пра каго ён расказвае.

Праўда, хацелася б, каб у далейшым пісьменнік пазбаўляўся жадання абавязкова «ўціснуць» у сюжэтныя рамкі твора ўсё, што яму больш-менш вядома. У «Праталіне», на жаль, гэта калі-ніколі дае аб сабе знаць. Сюжэтная перагружанасць адчуваецца ў пэўных падрабязнасцях з жыцця вадзілазаў, якія пачынаюць ледзь не паўтарацца. У нечым неабавязковай бачыцца лінія Марчанка — Судэнка, тым больш узаемаадносіны Марчанкі і Грыпы. Недастаткова «прасветлены» вобраз капітана Прасекава, які часам пачынае нагадваць звычайнага няўдачніка ў жыцці, хоць як гэта відаць з рамана, чалавек моцны, валявы, сапраўдны «марскі воук». І яшчэ аб адным. Права аўтара выбіраць персанажам тое ці іншае прозвішча. Але, пагадзіцеся, мабыць, завельмі: радыст Свінкі, повар Дзюдзкі... у адным творы.

Алесь МАРЦІНОВІЧ.

Кнігарніц

СЛАНЕЧНІК І СОНЦА. Беларуская дзіцячая паэзія. Серыя «Расткі». На літоўскай мове. Для малодшага школьнага ўзросту. Вільнюс, «Вага», 1984.

Гэтая кніжка, якую склаў Павел Марціновіч, толькі некалькі старонак беларускай дзіцячай паэзіі, але і па прадстаўленых творах літоўскай дзеці змогуць атрымаць даволі поўнае ўяўленне аб тым, чым жывуць іх аднагодкі ў братняй Беларусі.

У зборнік увайшлі творы Янкі Купалы, Якуба Коласа, Максіма Танка, Эды Агняцет, Рыгора Барадулліна, Васіля Віткі, Артура Волскага, Аўр'яна Дзерунынскага, Васіля Зубенка і Валіцыяна Лукшы. Пераклаў іх вядомы паэт, лаўрэат Міжнароднага дыплама Імя Г. Х. Андэрсона Анзельмас Матуціс.

Е. ДРОМІН.

3 ПАЭТЫЧНАГА СШЫТКА

Яўгенія ЯНІШЧЫЦ

3 КНІГІ ЛРЫКІ «КАЛІНА ЗІМЫ»

Тут

Ой, пры каліне чырванашчокай
Ды пры даліне зялёнай—сяло.
Знаю, ні ў якой старонцы далёкай:
Тут мне, якраз, нарадзіцца было!

Услухайся ў назвы: Яголін, Агова,
Гойнава, Гуслікі, Горбен, Звінчо—
Тут, дзе ласкава павераць на слова,
Але правераць затым на плячо.

Тут, дзе і бондар раскошны, як бочка,
Дзе вырастаюць на жылах лясы
І—дзе сялянка над прахам сыночка
У горкім бяссіллі ірве валасы.

Тут, дзе хапае да хлеба і солі
І на сталах не канчаецца мёд.
Тут, дзе не скончыцца песня ніколі
І не ўпадзе на калені народ!

Так п'ю з крыніцы, быццам не піла,
Не прыпадала да сцягі-бялянкі...
Няўжо даўно так дома не была:
Асвер зламаўся. Выцвілі фіранкі.

Галосны самы, сціх канец сяла.
Мірэй Мацьце і Чылентана ў модзе.
Няўжо даўно так дома не была:
Стамілася раджаць зямля ў гародзе!

Занадта стаў шырокім круг стала.
Сама ў сабе замкнулася радзіна.
Няўжо даўно так дома не была:
У спальні мамы—пах валакардзіну.

Сарокі сціхі ўсе, да аднае...
Глынуўшы шлаку, прыхварэла рэчка.
І цар-гусак мяне не прызнае,
А я яго баюся недарэчна.

Красная цана

Шуміць базар, кіпіць базар сталічны,
А на прылаўках дышае зямля.
Дзябелая кабета артыстычна
Каштуе дар прыроды спакая.

Гандлююцца, гамоняць, ушчуваюць
Сівую бабку ў лёгкім пінжаку.
І яблыкамі сеткі набіваюць,
І лаюцца на шорсткім скразняку.

Не чырваней, як спелы яблык, бабка,—
Заступніца спусцелага сяла.
Бяры за рэстараны, за тэатры,
У якіх, відаць, ні разу не была.

За боль бяры, за жорсткія спакусы
Вачэй, што адшугалі, як ільны.
За цёмныя засушаныя вусны
З трагедыі праклятае вайны.

За град бяры, за хлюпкія суметы,
За звыштраскуны студзеньскі мароз,
За тое, што ўсе твае суботы
На кожным тыдні—красныя наскрозь.

Бяры за быль, бяры за небыліцу,
За тое, што аглухла, як сцяна.
...Павінна ў рэшце рэшт і на зямліцу
Быць красная, адменная цана!

Паэт

Ты залатую мрою не дагоніш,
А толькі словам немату загоіш
І выйдзеш зноў—без слова і пяр...
І душачку сасмяглюю напоіш
Сівай расою з роднага двара.

Усё, што знаў, з маленства ты запомніш
І калыханкай ўсё, што меў, напоўніш,
Нібы Купала, Пушкін, ці Саят...

Ты ад расколу свет не абароніш,
Дык дзякуй хоць за тое, што аброніш
Шчымылівы і распытлівы пагляд.

Ты пасланцоў увагай удастоіш
І сілы непасільныя падвоіш,
Каб усміхацца і не ўпасці—ніці!
Правалішся, васкрэснеш і прымроіш
Глыток вясны з павысахлых крыніц.

Старынны ямб нанова перакроіш,
Знябудзеш тлум, забудзеш новы
пройгрыш,
Каб дачакацца лепшае з часін.
Узляціш да зор, а ямы не абойдзеш,
Здалееш страх, а ў шклянцы буру
знойдзеш,—
Маленькі бог зямлі і вечны сын!

Птах

А самых лепшых—час не беражэ.
Канае лета перапёлкай ў жыцце.
Наведвайце яго—хто быў бліжэй.
А хто далей—дык светла ўспамяніце.

Упаў. І толькі крылы за спіной
Не хочуць знаць аб чорным дні нічога.
З усіх дарог ён верны быў адной,
Імя якой—народная дарога.

Ён апантана верыў і любіў
І над зямлёй кружыў, падобна птаху.
Загоміце яго—хто блізка быў.
Далёка хто—не варушыце праху.

Вы чуеце: гуркоча ў небе гром,
Але не страшна песеннаму птаху.
...Вам, хлопцы, гнаць да Турава
паром.

Як і пры ім—не збочвайце са шляху.
Глыбы думак. Праху глыбы—
За сівою даўніной
Паміж Сцылай і Харыбдай,
Паміж сценкай і сцяной.

Адзіноты век? Гукання?
Не пачуўшы голас мой,
Ты прышлеш мне прывітанне
Паміж сонцам і зямлёй.

Беспрытул? Ды, дзякуй богу,
Не згасае спамін.
Дай мне ласкі на дарогу,
Дзікі ландыш і палын.

Будзе светла мне і горка
За лагчынай, за гарой
Паміж ранішняй зоркай
І вярчонаю зарой.

Адносна культуры

Нехта рукі кіруе на пульт,
Хоча вораг крывавае мукі.
За які ён змагаецца культ?
Хай адсохнуць ў падпальшчыка рукі!

Ці ж да песень не здатны мой кут?
А прыціх, нібы поле на мінах.
Узвядзём жа культуру у культ! —
Хай пракісне віно ў магазінах.

Уратуйма яе ад клаак,
Траскатні, мітусні-верхаходкі,
Каб ішлі на пазію,
як
У царкву мае грэшныя продкі.

Зведаў край наш нямала пакут,
Каб застацца народу—народам.
Узвядзіце культуру у культ,
Каб халтура не ведала ходу!

Стрэсы нас даганяюць, інсульт,
Хціваць нас даганяе драпежная.
Узвядзём жа культуру у культ,
Ачышчэнне душы—непазбежна!

О, спорт!

Дваццаты век удакладняе страці,
Паветра усхадзілася, што хорт.
А на трыбунах—яблыку не ўпасці.
О, спорт!

Скандзіруюць гульні прафесар строгі
І дама пышнацелая, як торт.
Дваццаты век. Павінны думаць ногі.
О, спорт!

Сівы дзядок з нязменным валідолам...
Мяснік, як сакавіты памідор...
Ужо і сын мой захварэў футболом.
О, спорт!

А ты, любоў да горада і вёскі,
У вокладках дыхтоўных на выбор
Гнячешся ў магазінах і кіёсках.
О, спорт.

Учора?

Тае тоўшча календара—
Новы з'явіцца скоры.
«Учора»—шалее за вокнамі град.
«Учора»—не сцішыцца мора.

«Учора»—надрывіста вецер п'яе.

ПРОЗА

ВЕДАЕЦЕ, якая самая прыгожая жывёліна ў беларускіх лясах? Казуля. Яна зграбная; на тонкіх быстрых нагах зялёныя капыткі-туфелькі; галоўка маленькая, точаная, а шыя даўгая і гнуткая. Вочы ў казулі вялікія, цёмныя, круглыя, бліскучыя, здаецца, у іх глыбіні можа ўтапіцца ўвесь свет. Казуля няхай ідзе, бяжыць ці стаіць — свет факусіруецца ў белую, бы ртуць, кропку і топіцца ў яе вачах.

Я да таго выпадку, пра які хачу расказаць, двойчы ўжо бачыў казулю. Аднаго разу яна пераплывала Сож. Было зусім яшчэ рана, сонца толькі ўстала, лізала промнямі ваду — цьмяную, з нейкім нежывым блякам, усё роўна як накрытую політэленам. Што прымусліла казулю з таго берага пераплываць на мой, дзе я лавіў рыбу, не ведаю. Я не чуў, як яна ступіла з высокага абрыўчыка ў раку, а толькі ўбачыў на дымнай вадзе чорную бліскучую мызку, падобную на мячык; мячык гэты плыў і цмокаў, акурат быў прабіты, а нехта яго раз-пораз сціскаў.

Гэта было на згонне вясны, калі ясная, чыстая зелень травы моцна пахла густой сонечнай цеплынёю, а ў прыбярэжных лазняках белаю пенаю кіпіць царыца лясоў чаромха, якую ў нас вельмі хораша называюць — калакалуша. А ўвосень таго ж года я ўбачыў казулю ў Велькім балоце, куды хадзілі з маці ў журавіны. Казуля стаяла якраз напроці рудога крушынавага куста, і мне здалося, што яна бязрогая, бо мой зрок пераплятаў яе рогі і галіны з куста. «Мам, глядзі, казуля бязрогая», — прашаптаў я, і маці засмяялася, стрымана, ціха, ды казуля ўсё роўна пачула: здрыганулася, паглядзела на нас і, высока паднімаючы над мохам ногі, пасігала ў кусты.

Вось такімі штрыхамі намалёваная, стаіць у маёй памяці самая пры-

гожая жывёліна беларускіх лясоў — казуля. Два словы пра сябе. Цяпер мне чатырнаццаць гадоў, вучуся ў сёмым класе, у вольны час люблю малываць. Маці мая школьная тэхнічка, бацька трактарыст.

...Казуля выйшла з затуленага кучмастымі елачкамі акапа, дзе аблюба-

Уладзіслаў РУБАНАУ

А П А В Я Д А Н Н Е

вала сабе лежбішча. Стаялі адліжныя дні, і снег набрыняў вадою, быў цяжкі і сіні, з яго тырчалі аранжавыя лусачкі кары і шыгаллэ. Снег і паветра пахлі жывіцаю. Рухі ў казулі былі спакойныя, як бы млявыя, а ў вачах бліскалі трывожныя агеньчыкі: яна паўгода ўжо насіла ў сабе новае жыццё. Казуля рабіла ўсё, ахвяравала сваімі радасцямі і спакусамі, каб гэтае жыццё паявілася на свет. Яна знарок адбілася ад статка, нават уцякала ад горнага прыгажунна казла, які пад канец лета і ў верасні быў незвычайна пяшчотны і ласкавы з ёю.

У казулі быў добры нюх, і яна чула пахі як вабныя, жаданыя, якія ўлівалі ў яе спружыністае цела сілу і ба-дзёрасць, так і трывожныя, ад якіх сутаргава кідалася ўбок.

Сёння дзень пачаўся для яе прыемнымі пахамі. Сонца добра прыпалака, і было чуваць, як асцядае, шамаціць, бы сена, снег: ш-ш-ш... ш-ш-ш... Ёй

валася ў лагчыне, дзе было шмат калдобін. Раптам, ужо блізка ля дарогі, казуля замерла: пачуўся гуд матора. Стаяла з паднятаю пярэдняю нагою і слухала: гуд быў не натужны, з падывывам, а нейкі лёгенькі, мяккі, як трапятанне бярысты ў вецер. Яна насяржылася. Павярнула галаву і пачула, як на шыі заскрыпелі пазванкі, а спіну ад самых рагоў да хваста пранізаў гарачы востры, як страла, звон.

Гуд бліжэй, і ўжо запахла дымам, і тады казуля ўбачыла ў прасветліны між дрэў гарбатыую жоўтую, як балотная сыравежка, пачвару — легкавічку: яна плаўна зыбалася, паўзла; на калдобінах нудліва зныбела, бы той дзікі хворы парсючок, якога нека паткала казуля на краі аўсянага поля.

Прырода жыве інстынктам; невядомая сіла падкінула казулю ўверх і на лёгкіх, высокіх нагах панесла ў гушчар.

Адама Сёмчыка дражнілі Куцобка: на адной руцэ ў яго не было кісці. Руку без кісці ў нашым краі называюць «куцка», адсюль куцобка. Нехта перайначыў слова, але не так сабе, не выпадкова, а наўмысна: Адам скалечыў руку не на вайне і не ў рабоце, а на «промысле» — глушыў у Сажы рыбу, і толавая шапка разарвалася ў яго ў руках.

Адам Сёмчык быў заядлым паляўнічым. І самае дзіва: скалечаная левая рука не замінала яму страліць. Біў ён без промаху: па зайцу ці проста ў мішэнь, па птушчы ці (з машыны) у прыдарожны пенш. Вастаўляў перад сабою сагнутую ў локці куцку, клаў на яе ствол, прыклад упіраў у плячо і наводзіў мушку не рукою, а паваротам тулава.

У Адама былі два сабакі і «ніяская», імпартная двухстволка. Сабак звалі Снэп і Лахмач. Клічка Снэп, казалі, ішла з даўніх часоў: нейкі там Сёмчыкаў «прапрапра» трымаў цэлую псарню. У Лахмача была даўгая шэрая, бы ў ваўка, поўсць, якая на жываце звісала да самай зямлі; узліску Адам абстрыгаў яе, бо яна заміна-

да няўцёрпу закарцела паласавацца сенам, і яна рызыкнула выйсці на дарогу, па якой, ведала, машыны возяць з-за Сажы сена. Зялёнае, духмянае, мятны мурог ды ніцы гарошак, яно кружыла галаву і здавалася, што ўвесь лес танцуе перад ёю.

Казуля ішла памалу і лёгка дыха-ла, каб водар сена не так густа разліваўся па жылах, бо тады ў яе пачынаў балець пад грудзінаю жывот, які з кожным днём становіўся тужэйшым і тужэйшым. Абапал дарогі раслі елачкі, папараць ды асінік і маскіравалі яе. Сена сама болей натруш-

«Учора!»—агеньчык сігнальны.
Учора—памылкі мае і твае
Аднесла дзевяцібальным!

Учора? Ды як зразумець, аднак,
Блудлівыя цені навокал?
Міргае

чырвоным
вокам
маяк:
Не заплывайце далёка!

Не ўпершыню мне выпала ўсплыць
Горасна і адзінока.
Сотая чаіца ў небе шуміць:
Не заплывайце далёка!

Выйду збялелая, нібыта смерць.
Слова тваё—апора.
Ведаеш, больш не хачу разумець...
Добра, што з намі—мора!

Пра балота

Сеўшыя ў вышынныя дамы,
У хвіліны сельскага натхнення,
Колькі вершаў напісалі мы
Пра балота і пра асушэнне.

Фауны і флоры каралі,
Хворыя на сытасць і на туласць,
Колькі дысертацый вы спяклі
На прадмет балота: за і супраць.

Колькі мудрых і дарэмных слоў
Прыняло Палессе без правіны.
Помню, чорных ведала буслоў
І пад снегам помню журавіны.

Ніцыя, лазовыя кусты,
Вас чапаць на кошыкі любілі.
Па азёрах сніх і густых—
Помню, рыбу ведромі лавілі.

Добра помню, як казалі дзве
Цёткі,
страўшы прышла аднойчы:
«У яго трасун у галаве.
У яго пустыня пахнуць вочы».

Сяйво

Гэта промяў нябачаныя гукі
Абудзілі мой ранак нямы.
Дык чаму ж не расцеюцца мукі
Праз кароткую споведзь зімы.

Гэта сонца так жорстка смяецца,

Што балюча ўглядацца да слёз,
Ці гарчае бацькава сэрца
Чорны воран у дзюбе прынёс!

Трава

Зялёна глянэ, як папросіць,
Каб не наехала аўто.
Яе даўно ніхто не косіць.
Тут не цалуецца ніхто.

Маланка блісне. Згасне зорка.
Пальцеца дождж, як з рукава.
Тут на траншэях і прыгорках
Расце трагічная трава.

Яшчэ не забыты ўспамін
На вуснах смагай згорклай.
Маўчу цябе святлом калін,
Каленямі узгоркаў.

Дубы паўсталі на дыбы.
Вартуе воўк маліну.
Ты вывучаў мяне, нібы
Далёкую краіну.

Успаролі урвішча грыбы.
Туман лясок ахутаў.
Ты пакідаў мяне, нібы
Перасяленцы хутар.

Салонка з хлебам на сталі,
Абрусік дамацканы.
Ты зноў вяртаешся,
але
Няма мяне, каханы!

Падаліст

Гербарый з мілосці сухіх верасоў.
Збуцвелага лісця, ці чмараў грамада.
Каханы, баюся я завяззі слоў,
Яны не ў суладдзі з парой лістапада.

Хто прысмерку рады, хто—холад кляне,
Хто промня чакае, хто прагне карысці.
Вось юны лісток абганяе мяне,
Я не спяшаю за ім, як калісці.

На фары машын насцярожыўся конь,
Баюся, саб'е яго «МАЗ» недарэчна.
Ліловы, пунсовы і жоўты агонь!
Пунсовы, ліловы, раз'ятраны вечар.

Каханы, ты чуеш шаптанне і свіст,
Ты ведаеш, як наша стрэча завецца?
І кружыць між нас не глухі падаліст—
Барвовае сэрца на сэрца кладзецца.

ля сабаку бегач па глыбокім снезе.

Хача Адам Сёмчык жыў за два кіламетры, у суседняй з нашай вёскаю Дабранцы, я ведаў пра яго ўсё ці амаль усё: пра людзей адметных, як маці кажа, з лысінкаю, болей чымся пра іншых, расказваюць, перадаюць з вуснай у вусы і праўду, і плёткі. Удзельнік з Дабранкі ў нашу вёску дзеці хадзілі ў школу, у іх ліку і Сёмчыкава дачка, Люся, самая прыгожая дзяўчынка ў класе. Яна ўсім падабалася: у яе чысценькі, светлы, бы шкельца, прадаўгаваты твар і на дзіва крутыя дужкі броваў; блакітныя вочы глядзяць адкрыта, гарэзліва і трошчкі здэскліва.

Сёмчык меў паліўнічы білет, з якім смела і з поўным правам хадзіў у лес. А часта не хадзіў, а ездзіў — на сваім жоўтым «Масквічы»: адчыняе заднія дзверцы, свісь — і сабакі тут як тут на сядзенні, ад неярпліваці перабіраюць лапамі і ступаюць хвастамі. Сам садзіцца за руль, у скураной куртцы, янотавых унтах і бавровай шапцы. Хто скажа, што гаспадарнік у раённай балыніцы?

Той дзень якраз прыпаў на надзею. Маці папрасіла мяне, каб я памог ёй аднесці на падол бялізну. Я быў у шэрым зімовым палітончыку, катанках і шапцы-вушанцы. Нёс у руках пранік, а пад пахаю вылізаную вадою, жоўтую, бы косць, яловую дошку, на якой летам секлі свінням бацьвінне і лебяду. Маці, у мужчынскіх гумавых ботах з высокімі халявамі, ішла паперадзе мяне.

Праз сядзібы да падола — канавы — рукою дастанеш, але снег глыбокі, і мы пайшлі дарогаю па вёсцы. Дарога разбітая трактарамі ды машынамі, снег на ёй у адлігу заўсёды брудны, жоўты і хлюпае пад нагамі, як балотная твань.

Канавы нават у марозныя зімы да дна не прамярзае: праз лёд відаць, як бяжыць вада, нясе з сабою гніляшкі, траву, а на роўным коціць дробныя, бы жучкі, каменьчыкі. За мосцікам канавы ўпадае ў катлаван, у якім каля берага дыхаюць палонкі — у іх жанчыны палашчуць бялізну.

Канавы была ўжо блізка, у палонках блішчала чорная вада — быццам на лёд вылезлі няўклюдны-бабры, і футра іх ільсніца на сонцы. І тут я пачуў сабакі брэх: ці не ў Велькім балоце? Сабак, здаецца, было двое, але галасы іх за далёкасю зліваліся ў суцэльны гул; гул набліжаўся, і галасы можна было ўжо адрозніваць, адзін тоненькі: я-я-я, другі — як качулка ў бубен — бух-бух-бух.

Маці ўбачыла, што я прыслухоўваюся.

— Мабыць, зайца ганяюць, — скажаў я.

Маці прамаўчала. У ведрох на каромысле яна несла бялізну; ведры былі цяжкія, зыбаліся.

Я ўтаптаў дошку ў снег каля палонкі: вада ў ёй была светлая, а дно цёмнае. Маці завінулася паласкаць бялізну. На боты ёй і на снег ляцелі пырскі вады: на ботах блішчалі, а на снезе застывалі блакітнымі плямкамі. Рукі ў яе вобмі пачырванелі, быццам яна ўтапіла іх у журавінавы кісель. Яна плёскала бялізну на дошку, а я дубасіў пранікам. Пранік быў ёмкі, з бярозавай пачоткі: бялізна пішчала і ліпла на дошку, як цеста. Адрывітае, тлустае рэха ляцела туды, дзе якаталі сабакі. І рэха і сабакыя галасы пераклікаліся недзе ў кліну поля пад Велькім балотам.

У мяне замлела спіна, і я выпрастаўся. За калгасным садама на вузкай белаі, бы ручнік, палосцы поля рухаліся тры кропкі: адна — святлейшая — уперадзе, за ёю, блізка адна каля другой, астатнія. Сабакі некага гвалі, але не зайца, як думаў я.

— Мама, глядзі!

Маці разгнулася, паклаўшы на паясніцу руку далоняю ўверх; кончыкі пальцаў на ёй былі белыя і зморшчаныя, бы кавалачкі мякшчу.

— Ці не казу? Можна, тую, што мы ў Велькім балоце бачылі?

— Казу? — перапытаў я і стаў шчыра ўглядацца ў кропкі. Маці сагнулася зноў паласкаць, а я сачыў за кропкамі: здавалася, нізка над зямлёю ляцяць тры вароны.

Мінула колькі часу, і я ўжо ні на каляўца не сумняваўся, што сабакі

гоняць дзікую казу — казулю, адстаюць ад яе метраў на трыста, а можа, і меней: здаля не вызначыш. Казуля бегла вялікімі скачкамі, сабакі ішлі за ёю ўрасцяжку, роўна, як па нітцы. Маё сэрца трывожна забілася ў грудзях, як тая сніцца ў сілку.

— Яны не дагоняць яе?

— Дзе ім дагнаць! Яна што вецер... — упэўнена сказала маці, але гэта яе упэўненасць мне чамусьці не перадалася.

Казуля ўжо была зусім блізка — ў калгасным садзе. Ствалы яблыні і казуля былі аднаго колеру — шэрыя, але сабакі ішлі назіракам, без голасу. Казуля кіравала прама на катлаван. Яна, мабыць, не магла звярнуць, бо сабакі тут жа ўзялі б ёй наперарэз. Я пазнаў сабак, гэта былі Сёмчыкавы ганчакі. Успомнілася, што чуў ад мужчын-паліўнічых: «Ляхмач і Снэп сваё не ўпусцяць». Мне стала гарача пад палітончыкам.

— Мама, яны яе дагоняць.

— Казу ж, мабыць, нельга забіваць, — засумнявалася і маці. — Не дазваляюць.

Я, здаецца, убачыў вочы казулі — дзве круглыя маленечкія палонкі, поўныя жаху. І ўся казуля, здавалася, была працята жахам. Яна ляцела над зямлёю, бы страда. Абагнула катлаван і панеслася цераз сядзібы да вёскі. Там забрахаў дваровы шаўкі, забразгалі ланцугамі, і яна павярнула ўсцяж калгаснага саду. Ганчакі крута заламалі ад катлавана — бралі напарэймы: першым бег руды віславухі Снэп, услед рослы мехаваты, бы куль, Ляхмач.

«Бедная казуля...»

Ганчакі заходзілі ад вёскі, каб залучыць казулю на ранейшы след і гнаць на гаспадара, зноў у Велькае балота. А можа, яны пайшлі ў лес самахоць?

Казуля скінула ў сад, а сабакі з разгону метраў пяцьдзесят дубчылі прама; потым заякаталі, адчушы, што адсталі. Палёт казулі ў паветры быў плаўны, грацыёзны, як у запаволеным кіно, што ўчора глядзеў па тэлевізары: пярэднія ногі падагнуты да грудзіны, заднія выструнены, як у

бусла. Казуля зноў павярнула да катлавана. Я не ўтрымаў, кінуўся ёй на сустрэч. Снег быў глыбокі, а пад ім яшчэ рышчыны, і бегчы было цяжка. Не ведаю, ці згледзела мяне казуля, але яна не звачвала, хоць перамяжак між намі скарачаўся. Ганчакі зайшліся ў шалёным скавытанні. Я выхапіў на хаду сукаваты дручок з плятня, якім быў абнесены сад, і замахнуў ім. Казуля на міг спынілася, як урасла капытамі ў зямлю; мігнулася паўз мяне. Я нават не аглянуўся, стаў наперадзе ў сабак, сціскаючы ў руцэ дручок. Сабакі абмінулі мяне і не глянулі нават вокам, быццам я для іх не чалавек, а звычайны слуп ці ствол яблыні. З раскрытых зноў іх звісалі даўгія шырокія, як лапаткі, ружовыя языкі.

«Ваўкарэзны!» — вырвалася ў мяне з грудзей спёртае паветра. Казуля яўна не хацела бегчы ў лес, і таму не магла набраць разгон, і сабакі яе наганялі — ізноў моўчкі. Я рвануў услед за імі, па здратаваным лапамі снезе. Сям-там я прымячаў і сляды казулі — ямачкі, бы ад нізка: капыты лёгка прашывалі снег да самай зямлі.

Казуля пайшла на другі круг. Я адставаў і, толькі змарыўшыся, зразумеў, што мне лепей стаяць на месцы, і тады казуля, зрабіўшы паравот, будзе збліжацца са мною. Сабакі насядалі, а скачкі ў казулі былі ўжо не такія спружністыя.

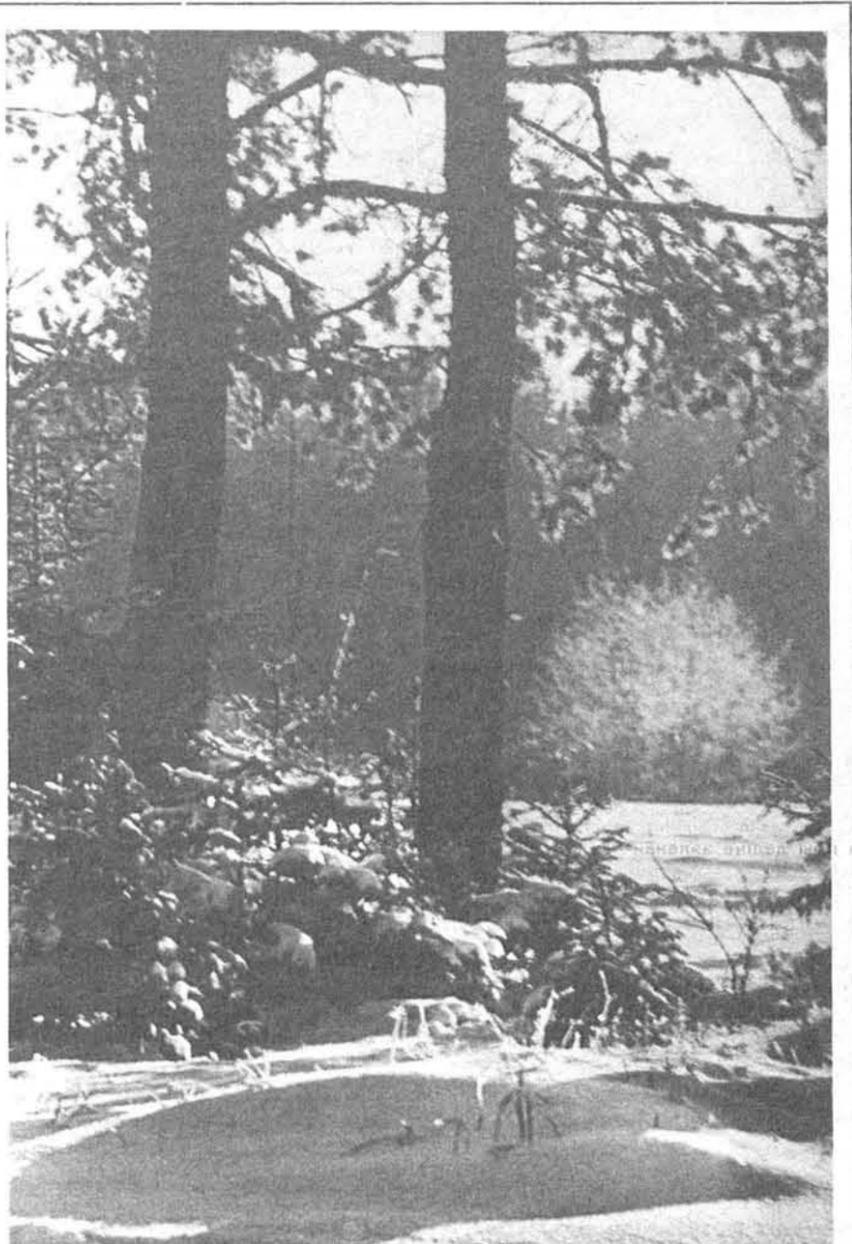
Я стаў, распасцёршы рукі, на ўскраіне саду, а казуля і сабакі набліжались да мяне. Казуля пранеслася гэты раз ледзь не ўпрышцірку, і я убачыў зусім блізка яе вялікае чорнае бяздоннае вока і пад ім мокрую падкоўку. Цяпер я стаў на дарозе ў сабак. Яны падбеглі, і я бы звар'яцелы, закрываў:

— Куды!!! Куды вас гоніць!.. А ну!

— І, сціскаючы зубы, з сілаю махаў дручком.

Не збаўляючы хутнасці, сабакі пёрлі проста на мяне — белыя вострыя зубы і ружовыя прагныя языкі.

— Куд... г-гхх!.. — Я адчуў адначасна цёплыню на твары і моцны (Заначэнне на стар. 10—11).

Лірыка снежня.

Фотазьціол А. БАЙДАК.

ВІНШУЕМ!

Лёс акцёра — «повернуть алгеброй гармонию». Робиць гэта, вядома, і сам акцёр, і, услед за ім, той, хто павінен вытлумачаць феномен творцы для іншых. «Звукі умертвіў, музыку разьзяць, как труп»? Ды што зробіш. Ярка выпісаны драматургам вобраз іншым ра-

гэтую складаную дыялектыку жыцця.

Наогул, характэрна ў тэатральным мастацтве, гармонія — ўява даволі хісткая. Сёння яна жыве ва ўсім бляску на падмошчах, а заўтра ў тым жа спектаклі яе, гармонію, ужо ўсяляк імкнуча, намагаюцца захаваць. Аднак пільны тэатрал гэтыя намаганні заўважае, бо ў такіх выпадках акцёры пераважна па-рамеініку аднаўляюць задуманы малюнак ролі. Трэба заўважыць, што ро-

насці паводле рамана Н. Думбадзе). Апошні з названых тут вобразаў, бадай, найбольш блізкі самой прыроднай сутнасці акцёра В. Тарасавы, астатнія — плён вельмі інтэнсіўных творчых пошукаў таленавітага выканаўцы ролі. У гэтых работах глядач адчувае высокую выканаўчую культуру артыста, адзначае яго высокае прафесійнае майстэрства. Гараднічы Сквазінік-Дзюмухановскі ў самым істотным атрымаўся ў В. Тарасавы сапраўды гоголеў-

характэра, што перадаецца нам праз рампу. Дзейнічае майстэрства, дзейнічае вопыт, ды не ў меншай ступені дзейнічае яркі талент, які падарыла артысту прырода.

Тэма ж гэтага таленту ў мастацтве вызначылася з першых яго крокаў на сцэне — чалавечая даброта. Гэтае заветнае жаданне раскрыць веліч даброты гартавала акцёрскую індывідуальнасць Тарасавы, набываючы разнастайныя ўвасабленні — ад стваральнай даброты да даброты разбуральнай. Мне здаецца, што жорсткасць увогуле гэтаму артысту не да твару, хоць яму даводзілася выконваць і ролі злачынцаў, прайдзісветаў, хітраю, катаў.

Практычна неабмежаваныя акцёрскія магчымасці памагаюць Віктару Паўлавічу знаходзіць і перадаваць мноства адценняў адной і той жа рысы чалавечага характэру. Мяркуюць самі, гартуючы яго рэпертуарны спіс: напрыклад, адна з першых прынцыпова важных роляў — Ахмед Рыза ў спектаклі паводле шмат у чым аўтабіяграфічнай п'есе Н. Хікмета «Дзівак». Асабістае знаёмства В. Тарасавы з выдатным паэтам вяло акцёра да спасціжэння характэру неўтаймаванага барацьбіта за справядлівасць. Артыст надоўга запамінуў пяшчотную Хікметаву чалавечую дабрату. Аднойчы той адзначыў, хто такі для яго Ахмед: «Чырвоная рыбка ў акварыуме». Гэтыя словы паэта В. Тарасавы трэба было разгадаць. Ахмед Рыза — юрыст. Кожны дзень па абавязку прафесіі ён сутыкаецца з жорсткасцю, падманам, здрадніцтвам, насілле. Прайшоўшы праз складаныя душэўныя ваганні, робіцца свядомым абаронцам камуністаў. Ды зялёная ціна замкнёнага капіталістычнага акварыума, здаецца, вась-вась задушыць чырвоную рыбку. Прыстаасовацца? Хітраваць? Быць хамелеонам? Не! Толькі не жыць так, як яны, толькі не так, Ахмед, як і сам Назым Хікмет, выступае супраць жорсткасці навакольнага свету, супрацьстаўляючы ёй чысціню свайго сумлення.

Гэта сумленне яшчэ не раз прыйдзе на дапамогу героям Віктара Тарасавы. У спектаклі «Чацвёрты» па п'есе К. Сіманавы яго лётыч Дзік будзе дапытываць: «А ці чыстае ў цябе сумленне перад тымі, хто выратаваў цябе ад смерці? Ці заўсёды ты рабіў так, як падказвала табе тваё сэрца?» Спачатку яго пытанне адрасуецца га-

лоўнаму персанажу спектакля, слабому і баяліваму, а потым Дзік В. Тарасавы кідае яго ў глядзельную залу і як бы хвіліну чакае адказу, каб потым зноў «вярнуцца» ў вір сцэнічных падзей.

Што ўласціва В. Тарасавы ў лепшых ролях, дык гэта здольнасць палкам пераканаць глядача ў праўдзе паводзін і перажыванняў героя. І ў яго асабістым жыцці, у інтымных пацудзіях, і ў высокім грамадзянскім прызначэнні. Тая гармонія, што найбольш вабіць людзей да мастацтва, акурат у такім спалучэнні асабістага і грамадскага ў адной чалавечай натуре і характэрызуе галоўны творчы дасягненні В. Тарасавы. Пафас яго творчасці выразны і пэўны. Яму вельмі блізкі завет пушкінскага Моцарта адносна таго, што сапраўды таленавіты чалавек, гений, мастак не можа быць забойцам, злачынцам. І як толькі драматургічны матэрыял дазваляе акцёру стаць песняром чалавечага характэра і велічы чалавеча, В. Тарасавы ўзімае героя на п'эдэстал. Сцэна робіцца трыбунай, з якой ён як бы сиварджае ідэал чалавечай асобы з вышэйшымі маральнымі крытэрыямі. Такія героі часта ўступаюць у змаганне з антыподам-праціўнікам, бо ў кожнага Моцарта звычайна бывае і свой Сальеры. І тады спектакль з удзелам В. Тарасавы набывае дынамічнае напружанне той энергіі, якая захапляе залу праўдай канфлікту, паядынкаў, сутыкненняў добра са злом, святла з цемрай, розуму з забабонамі, сумлення з прагавітымі памкненнямі... Яго героі ў п'есах «Людзі і д'яблы» К. Крапівы, «Канстанцін Заслонаў» А. Маўзона, «Рускія людзі» К. Сіманавы, «Святая святых» І. Друцэ, «Традыцыйны збор» В. Розавы, «Праўду! Нічога, акрамя праўды!» Д. Аля, мабыць, найбольш ярка і маляўніча выяўлялі галоўную адметнасць таленту акцёра, які і ўзімаўся на купалаўскія падмошкі на змену такім акцёрам, як Барыс Платонаў, Леанід Рахленка, Іван Шацкіла...

З Віктарам Паўлавічам цікава працаваць драматургам, пісьменнікам, якія і арыентуюць некаторыя свае персанажы на яго талент. І рэжысура часта акрэслівае ідэяна-эстэтычны ўзровень спектакля тым, што прызначае на галоўную ролю менавіта гэтага артыста.

Я затрымліваю ўвагу на адных работах, хтосьці іншы назваў бы, магчыма, не адно толькі тая сцэнічныя вобразы, дзе артыст шчасліва спалучае

ГАРМОНІЯ ТАЛЕНТУ

Народнаму артысту СССР
Віктару ТАРАСАВУ ~ 50

зам блякне, гасне, набывае будзённасць і безаблічнасць на сцэне. Значыць, рамяство ўзяло верх над талентам. У другі ж раз артыст знаходзіць «созвучныя своим созданням». І шчаслівы той крытык, каму даведзецца спасцігнуць магію гармоніі акцёрскай справы!

Мяне не пакідаюць пушкінскія радкі, калі думаю пра талент Віктара Паўлавіча Тарасавы. Мабыць, таму, што Тарасавы вельмі нечакана і пранікнёна чытаў некалі з «Моцарта і Сальеры»...

Пушкін асвятляе справядліваю несумяшчальнасць хаосу і гармоніі, насцярожлівасці і рызык, рамяства і таленту. Несумяшчальнасць — і суіснаванне. Сцэна даволі часта вымагае ад артыста ўмення раскрываць

біцца гэта часцей за ўсё досыць умела, бо галоўныя вартасці п'есаўкі не адразу губляюць першапачатковы абрыс. Адным словам, найбольш поўнае ўражанне аб тым, што дасягнута тэатрам наогул і асобнымі артыстамі ў прыватнасці, мае той, хто бачыў прэм'ерныя або трапляе на лепшыя па ўсіх творчых кампанентах паказы спектакля.

...Віктар Тарасавы. Сёння мы зможам параіць глядачу пайсці ў купалаўскі тэатр хіба на тры або чатыры якіх спектаклі з яго ўдзелам. Тады чалавек убачыць Ухватава («Пагарэльцы» А. Макаёнка), Мульціка («Вечар» А. Дударавы), Гараднічага («Рэвізор» М. Гоголя). Бачану Рамішвілі («Закон веч-

скім. Без адчувальных для глядача намаганняў пераўвасаблення ён у вобраз. Ухватаў і Мульцік маюць сярод глядачоў таксама сваіх прыхільнікаў. І толькі дасведчаны тэатрал скажа вам: тут больш майстэрства артыста.

А вось супадзенне — у большай ці меншай ступені, але супадзенне! — сцэнічнага героя, якім яго задумаў і напісаў драматург, і нейкіх духоўных якасцей самога акцёра амаль абавязкова выклікае ў глядзельнай зале сапраўднае ўзрушэнне. Амаль за трыццаць гадоў, як ведаю артыста Віктара Паўлавіча Тарасавы, я не памятаю спектакля, дзе б глядзец і слухач яго было нецікава. Назапашаны вопыт, мабыць, і спараджае тую энергію мастацкага

АДЛІЖНЫЯ ДНІ

(Заканчэнне. Пачатак на стар. 8—9).

удар у плячо: Лахмач, які бег першым, збіў мяне з ног. Я ў гарачцы падхапіўся. Дручок мой ляжаў на снезе. Каля канавы лямантавала маці і, здаецца, ці не грэлася сюды, уставала і падала. Казуля і сабакі былі між маці і мною. І раптам казуля застыла на месцы, толькі на імгненне, каб прапусціць наперад сабак, і павярнула ў мой бок. Яна імчала без усякай асцярогі — вялікія чорныя мокрыя вочы... Яны спыніліся акурат напроці мяне, блішчалі, бы лустэркі, і ў іх я убачыў сябе — маленькага, як муха, ліліпуціка.

— Куды! — я рынуўся на сабак і з усяго маху выцяў Лахмача па галаве дручком. Лахмач цяўкнуў, скочыў убок і, ашчэрнуўшы жоўтыя зубы, захрыпеў. Спыніўся ад нечаканасці і руды вяслаўкі Снэп. Казуля спуджана стрыгла вушамі, тупала тонкімі, бы кіі, ножкамі; крутыя бакі ў яе хадзілі хадуючы, а чорная бліскучая мызка трапятала, бы крыльцы вялікай начной мятлушкі-стужачніцы. Сабакі, натапыраныя кожнаю шарцінкаю, глядзелі на мяне са злым здзіўленнем і нахабнаю ўпартасцю.

— Гэ-х! Ваўкарэзіны!.. — Я махнуў на іх дручком. Здрыганулася і казуля, адступіла ад мяне. Маці была ўжо блізка, у ружэ яна трымала пранік, і я зусім асмялеў. — Толькі паткніцеся, — гразіў я сабакам, — агрэю так, што...

Сабакі нечакана павярнулі галовы да Велькага балота і паставілі тырчком вушы. І я глянуў туды, куды глядзелі сабакі: на белым снезе жоўтаю, бы сланечнік, плямаю варушылася легкавічка. «Сёмчык!» — Мне здалося, што на галаву мне высыпалі вядро жару. Сабакі заматлялі хвастамі, завішчалі; пачалі брахаць, падступілі да казулі. Казуля, дробна перастаўляючы ногі, ціснулася да мяне. Я ханіў яе рукамі за шыю, каб утрымаць, на імгненне адчуў, якая яна цёплая, вільготная і пахне ўся малаком-сырадом, які маці прыносіла з пад каровы на першы дзень пасля ацёлу. Але казуля — малая недаверліва дзікунка — рванулася з маіх рук, да яе кінуліся сабакі, і яна, высокая падсковаючы, зноў паляцела да вёскі. Яна ўвесь час імкнула не ў лес, а ў вёску, як быццам ведала, разумела, што толькі там зможа ўрата-

вацца ад вострых сабачых зубоў.

Маці гукала мяне, але я бег услед за казуляю і сабакамі. Казуля перамагнула плячэнь, жардзянае прасла, за якім пачаліся сядзібы. У канцы іх роўным шнуром стаялі хаты. Я спатыкнуўся і потырч упав на снег, а калі падхапіўся, то убачыў, што казуля кружыць каля пуні Кулічонавага двара. Сабакі стаяць, а Кулічонак як пудзіла махае на іх рукамі: ён без шапкі, у расхрыстанай фуфайцы.

Я падбег і ўсё зразумеў: казуля ўбілася ў загон, у які ўлетку Кулічонак выпускае свіней. Толькі цяпер убачыў, што ў мяне на левым катанку няма галёша, мабыць, згубіў тады, як упаў.

— Ото-то, мяса прама ў двор прыбегла!.. — Кулічонак закладваў уваход у загон жэрдкамі. — Толькі дзеха япручкаю зашчаміў сваіх, а тут і дзіцячыя... Мая, малі Сёмчыку дудкі!.. — Ён раз-пораз сіцраў з белай лысыня сніжыні (шапка валялася на снезе), што закружыліся з неба, хіхікаў, як дзіця, і ўсе выхадкі ў яго былі дзіцячыя. Кулічонак падоўгу нідзе не працаваў, так, збоку прыпёку дзе-небудзь, але жыў багата: лета і восень цягаў грыбы, сухыя, марынаваў, а ўзімку вазіў прадаваць аж на Поўнач. — А ты што тут круцішся, пацан? — напусціўся на мяне. — Гэць дахаты!..

— Я за казуляю прыбег, — сказаў

я наўмысна цвёрдым голасам, хоць сам увесь калаціўся. Левы катанак прамок, і назе было ёдка, калала ў падэшву.

Кулічонак зноў захіхікаў, аж зайкала ў горле. Пакруціў пальцам каля вуха.

«Сам ты дурань!..» — падумаў я. Сабакі хакалі ротам, шамілі галовы між частаколін і аблізваліся.

— Маё, маё мяска!.. — Кулічонак цёр далоні. Даў Снэпу пад зад нагою.

Вёска пачынала гудзець, пераклікацца галасамі: ад хаты да хаты, як тая сарока-белабока, пералятала вестка. З двароў сыпанулі дзеці. З-за іх я не убачыў, як падышоў мой бацька. Мабыць, толькі злез з трактара, бо на шчацэ ў яго чорны пісяг, а каўнер кажуха і плечы зацярушаны торфам.

— Тата, гэта каза!..

— Мне маці расказала!.. — Бацька мой заўсёды спакойны, мала гаворыць, але заўсёды робіць: што ў калгасе на трактары, што дома — і рамы, табурэты і бочки. Далоні ў яго шырокія, цвёрдыя, «трудоваыя»: як хопяць у абдымкі — коці трашчаць. — Трэба яе назад, у лес.

— Што?.. — вытарашчыў вочы Кулічонак. — Ідзі-ідзі адсюля. Сказануў: «У лес». Я ж не тнаў яе сюды, сама ўбілася!..

Дзед Аўтух, Кулічонак сусед, якраз выйшаў на гарод. Убачыў зборышча і прытупаў з кійком, у кажусе і

матэрыял ролі з уласнымі творчымі патэнцыямі і памкненнямі. Напрыклад, я здагадваюся, што ёсць гледачы, якія добра помняць і «злачынцаў» В. Тарасава, а яны ў яго складаюць даволі стракаты набор тыпаў. Дастаткова прыгадаць хоць бы спектаклі «Амністыя» М. Мацукоўскага, «Людзі на балоце» паводле рамана І. Мележа, «Паліванне на качак» А. Вампілава, «Пагарэльцы» А. Макаёнка... Ды ўрэшце рэшт справа не ў спісе роляў і спектакляў. Важна адзначыць, што і ў гранічна «негатыўных» характарыстыках актёр не застаецца аднастайным або адназначным. Нават яго цар Мікалай Другі (тэлеспектакль «Крах» паводле п'есы А. Талстога) і той жа Гараднічы — гэта не адно толькі дзяржаўныя мязотнікі, якім дадзена вялікая ўлада. Гэта жывыя людзі з пэўнымі духоўнымі і інтэлектуальнымі запатрабаваннямі, са сваімі клопатамі і спадзяваннямі. Ад карыкатурнасці тут нічога няма, хоць мязотнік падаецца артыстам вельмі кідка і па-мастацку пераканальна.

Ёсць у тым, што робіць ён у мастацтве, паядынак дабрні са злом. І значнасць адмоўных персанажаў В. Тарасава, магчыма, не менш важная тут, чым характэрна і веліч станоўчых. Цар, губернатар, гараднічы, кар'ерыст, хуліган, быўца, глядаючы ў яго выкананні палоннымі ў сваёй жа духоўнай апатыі. Уяўнай, але апатыі. Гэта нечакана. І — правільна. Бо ў «пастку» такой вонкавай апатыі, такой духоўнай інертнасці нярэдка і трапляюць даверлівыя, добрыя, сумленныя.

Наогул, шчыра кажучы, з рэпертуару тэатра кожна «вырываць» асобныя спектаклі, каб гаварыць пра асобныя творчыя перамогі В. Тарасава. Хто ведае спектакль «На дне» М. Горкага, той, мабыць, падрабязна раскажа, чым яго захапіў і ўзрушыў тарасаўскі Барон. «Навісанае застасіца» А. Пятрашквіча — твор, які даў магчымасць В. Тарасаву сказаць сваё мастакоўскае слова пра вобраз Скарыны...

Нейкі моцартаўскі выток яго творчасці — вось першая і галоўная, мабыць, творчая адметнасць таленту Віктара Тарасава, які так арганічна і трывала ўвайшоў у сусвет яркіх талентаў нашага купалаўскага тэатра.

Таяцяна АРЛОВА.
Фота Ул. КРУКА.

ПАДЗЕІ І ДАТЫ

Экспанаты гэтага з любоўю і з густам аформленага музея нешматлікія. Аднак кожны экспанат успрымаеш, нібыта «прадметнае ўвасабленне» вядомых гістарычных фактаў. Пад час юбілею Мінскага музычнага вучылішча імя М. Глінкі тут, у музеі, створаным яго былымі і сённяшнімі вучнямі, выкладчыкамі, штодня — новыя наведвальнікі. Зацікаўлена

пуюкі беларускіх народных песень, упершыню гучыць Фартэ-піяніны квінтэт М. Аладава... Афіша «Фаўста» Ш. Гуно. Месца пастаноўкі — гарадскі тэатр. Выканаўцы — навучэнцы тэхнікума. Партыю Маргарыты спявае Л. Александроўская.

Актыўная канцэртная дзейнасць выканаўчых калектываў тэхнікума была і заканамерная, і неабходная, бо ў хуткім часе ўдзельнікам гэтых калектываў давядзецца стаць першымі артыстамі Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР.

НОВЫЯ ГАРЫЗОНТЫ ТВОРЧАСЦІ

МІНСКАМУ МУЗЫЧНАМУ ВУЧЫЛІШЧУ
ІМЯ М. ГЛІНКИ—60

знаёмца яны з гісторыяй адной са старэйшых навучальных устаноў рэспублікі, дзе ўжо шэсць дзесяцігоддзяў рыхтуюцца кадры для ўсіх галін музычнага мастацтва.

Заснаванне колішняга Мінскага музычнага тэхнікума звязана з імёнамі выдатных музыкантаў. Гэта А. Бяссмертны — скрыпач і дырыжор, першы дырэктар тэхнікума, Я. Прохараў — вучань М. Рымскага-Корсакава, вядомы рускі фалькларыст, этнограф і кампазітар. Доўгі час працаваў тут М. Аладаў, у якога вучыліся кампазітары А. Багатыроў, Н. Сакалоўскі, У. Алоўнікаў... Выкладаў у тэхнікуме і цудоўныя піяністы — Г. Пятроў, В. Сямашка — носьбіты лепшых традыцый рускай музычнай школы. У ліку выкладчыкаў былі і М. Арлоў, І. Гітгарц, Ю. Драйзін (дарчы, дзякуючы яго публіцыстычнай дзейнасці ў друку мы маем звесткі пра тагачаснае канцэртнае жыццё Мінска).

Тэхнікум не толькі выконваў функцыю асяродка музычнай адукацыі, але і з'яўляўся спецыяльнай канцэртнай арганізацыяй. Афішы, фотаздымкі расказваюць пра гэта.

Вось — праграма гістарычных камерных канцэртаў 1925—1926 гадоў. Выконваюцца складаныя, разнастайныя па жанрах і па стылі творы рускай і замежнай класікі, апра-

Белдзяржфілармоніі, выканаўцамі і салістамі професійных мастацкіх калектываў рэспублікі, студэнтамі Беларускай дзяржаўнай кансерваторыі.

Свяшчэнныя свядкі ваенных гадоў — франтавыя здымкі. На іх — колішнія выхаванцы музычнага тэхнікума, а ў гады барацьбы — воіны і партызаны: браты У. Алоўнікаў і Г. Алоўнікаў, М. Мінянкова, падпольшчыца Е. Мальчыц. Ёсць і фота ўдзельнікаў франтавых канцэртных брыгад Л. Александроўскай, І. Балюціна ля рэйхстага. А колькі іхніх таварышаў-музыкантаў, спевакоў не дажыло да светлага дня Перамогі. На паўуздыху спынілася іх дыханне, на паўслове абарвалася песня...

Паўстала з руін Беларусь, вышэй узняўся сцяг яе мастацтва. Павялічылася і роля адукацыйных цэнтраў, у тым ліку і Мінскага музычнага вучылішча, колішняга «музтэхнікума».

За гады яго існавання падрыхтавана больш як 6 тысяч спецыялістаў. Яны выкладаюць у дзіцячых музычных школах, сярэдніх і вышэйшых навучальных установах, працуюць у хорах і аркестрах. Сярод іх — вядомыя салісты, дырыжоры, канцэртмайстры, культасветработнікі і арганізатары музычнай адукацыі. Больш як 50 выпускнікоў вучылішча ўдасцелены ганаровых званняў, адзначаны ўзнагародамі конкурсаў

Сумеснае выступленне сімфанічнага аркестра і жаночай групы хору.
Фота Ул. КРУКА.

і фестываляў. Прыгадайма імёны колішніх выхаванцаў, з якімі звязана станаўленне і развіццё беларускай нацыянальнай культуры. Гэта прадстаўнікі розных творчых пакаленняў: народныя артысты СССР Л. Александроўская, І. Жыновіч, народныя артысты БССР А. Багатыроў, У. Алоўнікаў, М. Дзянісаў, І. Балюцін, С. Друкер, А. Кагадзееў, В. Вуячыч; народныя артысты РСФСР А. Кавалёва, Л. Масленікава, В. Кіняеў, Б. Афанасьеў; заслужаныя дзеячы мастацтваў БССР І. Любан, Н. Сакалоўскі; заслужаныя артысты БССР М. Бергер, Т. Раеўская, Я. Еўдакімаў, многія і многія іншыя. Тут некалі вучыўся і вядомы беларускі паэт А. Русак, на вершы якога створаны цудоўныя песні і раманы.

Не так даўно званнямі лаўрэатаў і дыпламантаў адказных конкурсаў адзначаны інструменталісты, спевакі Г. Забара, В. Рубаха, Г. Клімовіч, С. Кульпа, Ю. Мальцаў, В. Людчык, В. Буры, С. Каліноўскі, В. Шматкоў, Л. Шчэрба. Усе яны вучыліся ў Мінскім музычным.

На новы якасны ўзровень узнялася сёння канцэртная, асветніцкая, выхаванчая дзейнасць творчых калектываў вучылішча. Прафесіяналізм, сур'ёзнасць трактоўкі музычных твораў, эмацыянальная ўзнёсласць іх выканання неаднаразова падкрэсліваліся ў водгуках тых, хто слухаў выступленні глінкаўцаў.

Толькі ў апошнім годзе 5 аркестравых калектываў вучылішча сталі прызёрамі Рэспублі-

канскага конкурсу аркестравых і харавых калектываў сярэдніх навучальных устаноў мастацтваў Міністэрства культуры БССР. Дыпламам Усеасюзнага конкурсу вялікіх эстрадных аркестраў ўзнагароджаны біг-бэнд вучылішча. Як роўныя выступалі навучэнцы поруч з прафесійнымі калектывамі і сталымі салістамі на сёлетнім музычным фестывалі «Мінская вясна», прысвечаным 40-годдзю вызвалення Беларусі ад фашысцкіх захопнікаў, на ленинградскім форуме музыкі «Асенніе рытмы».

У глінкаўскім вучылішчы жывуць і памнажаюцца традыцыі прапаганды беларускай прафесійнай і народнай музыкі. Яна гучыць у шматлікіх канцэртах, якія рэгулярна наладжваюцца канцэртна-лекцыйнай брыгадамі вучылішча ў калгасах і воінскіх падраздзяленнях, на заводах і будоўлях.

— Наш галоўны абавязак сёння — дастойна прадаўжаць слаўныя традыцыі мінулых гадоў і ўзняць на новы, вышэйшы ўзровень падрыхтоўку маладых музыкантаў, — гаворыць дырэктар Мінскага музычнага вучылішча У. Зарэцкі. — Увесь калектыв вучылішча ўсведамляе адназначнасць задач, якія пастаюць перад намі ў сувязі з ажыццэўленнем рэформы сярэдняй і агульнаадукацыйнай школы. Мы імкнёмся зрабіць усё, каб максімальна палепшыць якасць падрыхтоўкі музычных кадраў.

Складаюцца новыя вучэбныя планы — на дзень заўтрашні. Спадзяёмся, што яны набудуць творчае ўвасабленне ў практыцы. І, далучаючыся да віншаванняў калектыву педагогаў і навучэнцаў, звычай глінкаўцаў плёну і творчых перамог!

В. ДАДЗІЕВА.

чорнай скураною шапцы. Ад ветру вочы ў дзеда пачырванелі, а клінок сівоі барады матляецца, як у казы хвосцік.

— Мабыць, каза? — Дзед Аўтух шморгаў носам і слепавата жмурыў вочы. — Грэх, людзі, грэх жывёліну мучыць...

Казуля і праўда не магла ўжо трываць людской мітусні, крыкаў, нехта з хлапчукоў шчоўкаў фотаапаратам, і схавалася ў свіной пуныцы, дзверы якой былі расчынены напята.

— Дзіўныка? — Падышоў з сякераю ў руках Шурка Аляпавіч. Ад яго вечна пахне смаляю, бо ён працуе на падсочцы. — Зараз я... З маіх рук тапор не выкаўзнецца.

— Ну ты! — бацька таўхануў яго ў шырокую і глухую, бы валун, спіну. — Што я? Хто яе прыбе, той і забярэ. Сцягняк Сёмчыку... Па закону. Нясі, Кулічонак, вяроўку, скруцім у два шчота!...

Дзеці ажно запішчалі, і вочы ў іх зазіялі, а ў мяне анямела ўжо правая нага і здалос, што я падаю ў глыбокую-глыбокую яму. Я ўчапіўся за бацькаў руку.

— А дзе твой галёш, сын? — Зваліўся недзе... — Трэба пашукаць.

Нарэшце паявіўся і сам Адам Сёмчык. Ён паставіў легкавічку на вуліцы напроці Кулічонакавага двара і цяпер адчыніў вясніцы.

— Во і тапор не трэба. Зараз машыну падкоцім, пятлю на шыю кідзь — і тут як тут казулька, — засмяўся Шурка, і вакол рота ў яго сабраліся

пучкі маршчыны, і твар Шуркаў стаў падобны на сытае кацінае мурло. — Пабойся бога, ірад! — Дзед Аўтух замахануўся кіўком. — Жыва-дзёр... І шчэ вуна другі Ідзе-брыдзэ.

Нехта ўжо расунуў жэрды, і дзеці хлынулі ў загон да пунькі. І я заглянуў у цемнату: у куце блішчалі дзве зорачкі-плямкі — вочы. Кулічонак тым часам мігнуўся да Адама Сёмчыка.

— Я першы, Сцяпанавіч, асачыў, як яна ў мой загон шлькнула. А я во з пунькі гной выкідаў...

Сёмчык не сказаў ні слова, кіўком галавы павітаўся з мамі бацькам. Прадаўгаваты Сёмчыкаў твар быў чамусьці невясёлы, і ў вачах сум, ці што. Сабакі загарцавалі вакол яго: становіліся на заднія лапы, быццам хацелі па вачах гаспадара зразумець, што ён хоча. Сёмчык «атакнуў» на іх. Падышоў да пунькі, абапёрся рукою на дзверы, аж заскрыпелі завесы.

— Выратавалася, красавіца? — сказаў, мне здалосся, з ласкаю ў голасе. Дзіўна! Дзіўныя нейкі Сёмчык. Адышоў. Лягнуў па каленку і свіснуў. Лахмач і Снэг падскочылі да яго. Пайшоў да вясні шырокім крокам; сабакі пабеглі за ім. Усе бачылі, як ён адчыніў дзверцы легкавічкі, і сабакі скачылі на задняе сядзенне. Сёмчык з сілаю стукнуў дзверцамі, аж у пуньцы здрыганулася і закідалася казуля. Кулічонак стаў у вяроўкаю і моргаў вачыма, на жыздзенькіх валахах каля вушэй зачэпіліся сныжынкі, раставалі. Шурка Аляпавіч папляваў на чорныя ад смалы далоні і сіцснуў

тапарышча каля самага абуха.

Твар у Сёмчыка ўсё яшчэ быў спахмурнелы, а вочы нібыта паяснелі, у іх загараліся іскаркі. Ну чыста як у ягонай Люсі! Яна заўсёды глядзіць адкрыта, даверліва, і калі б не здзеліва іскарка ў вачах, ёю можна было б захапляцца як лялькаю. Але ўсе лялькі на адзін манер, а людзі розныя, з характарамі сваімі. І Люся з характарам, таму і крыўдуе, калі з яе пацельваюцца хлапчучкі.

— Ну-ка, шу-ка, раздзіўнесі! — Кулічонак развёў рукамі, адпыхваючы ад сябе дзяцей, але толькі апусціў рукі, як дзеці зноў апынуліся каля дзвярэй пунькі.

Сёмчык залез у пуньку. Адтуль пачулася яго глухое бубненне, стукат: мабыць, казуля вырвалася, не давала сябе ўзяць. Нарэшце з дзвярэй паказаўся Сёмчык. Ён трымаў на руках казулю, на рогі ёй наліпла павуціна; матлялася.

— Упусціш!.. — Кулічонак сіскаў кулакі і трос імі перад сабою. — Вярнукай, яе, ліха мацеры Тапор, Шурка, давай!.. — камандаваў ён.

Я глядзеў на Кулічонка і дзівіўся з яго не меней, чымся нядаўна з Сёмчыка. Але дзіўца не было калі: усе глядзелі на Сёмчыка. Асцярожна ступаючы, ён панёс казулю ў край гарода. Паставіў яе на снег і дзёгняк стукнуў далоняю па спіне. Яна тузанулася, крыху адбеглася і стала; глядзела на людзей, і ўвесь свет зноў умяшчаўся ў яе бяздонных вачах.

— Ідзі!.. — узвіўся, як віхор, Кулічонак і, выхваціўшы з рук Аля-

повіча сякера, кінуўся за казулюю. Яна рванула вялікімі скачкамі, і Кулічонак запусціў у яе сякеру. — Стой-й-й, такую тваю!..

— Пацалуй цяперака ёй пад хвост! Яна акурат падняла, — засмяўся дзед Аўтух. У роце з-пад сівых вусоў у яго тырчаў адзін востры, як шыльца, зуб; і кончык барады ў дзеда быў востры; і дзюбачка носа вострая; і на язык дзед быў востры.

Дзеці світалі і крычалі ўслед казулі, а я глядзеў на яе з радасцю і незразумелым смуткам. Нюхаючы снег, казуля пайшла ў бок Велькага балота. І я пайшоў следам: адліга будзе стаць доўга, у хаце яе не перасядзіш, і трэба шукаць галёш.

Майскаю раніцаю ў небе ляцеў рэактыўны самалёт і, набіраючы хуткасць, выбухнуў так, што страсянулася наваколле. Акурат у гэты час у Велькім балоце ў агопе пад густымі елкамі курчылася ў пакутах мацірынства казуля. Ад выбуху здрыганулася не толькі зямля, але і казуля — з ялі пасыпалася жоўтая латушняя ігліца, і ўжо не толькі на казулю, а і на двух мокрых плямістых цялятак, што квола сучылі нагамі і жмурылі мутныя, блакітныя вочы. Сонца прабівалася скрозь гушчыню елак і мяккімі зайчыкамі скакала па спінах цялятак, па маладым пахучым верасе, і ўся гэта стракатая мазаіка прыдавала цёплую вясёлую акарасу маленькаму кавалачку зямлі.

НАДЗЕННАЯ РАЗМОВА

У Асноўных напрамкух рэформы агульнаадукацыйнай і прафесійнай школы вялікая ўвага надаецца ролі вучэбнай літаратуры ў справе навучання і выхавання падрастаючага пакалення. Гэта да многага абавязвае выдаўцоў, мастакоў, паліграфістаў, якія павінны ствараць новыя падручнікі і вучэбныя дапаможнікі на высокай ідэяльнай і навуковай аснове.

ДРОБЯЗЕЙ БЫЦЬ НЕ ПАВІННА

Выпускам вучэбнай літаратуры ў рэспубліцы займаюцца тры спецыялізаваныя выдавецтвы «Народная асвета», «Вышэйшая школа», «Універсітэцкае». Кожнае з іх мае сваю пэўную спецыфіку мастацка-тэхнічнага афармлення. «Народная асвета» — адно з першых у краіне сярод рэспубліканскіх выдавецтваў прыцягнула да работы над афармленнем падручнікаў вядучых майстроў кніжнай графікі. Ужо шмат гадоў гэтае выдавецтва — пастаянна ўдзельнік рэспубліканскіх, міжрэспубліканскіх і ўсесаюзных конкурсаў «Мастацтва кнігі», на якіх неаднаразова заваёвала высокія дыпломы. Беларускі «Буквар» (аўтар А. Клышкі, мастак С. Кавалёў) на Міжнародным конкурсе ў Лейпцыгу ў 1977 годзе атрымаў залаты медаль.

Вялікую ўвагу рабоче выдавецтва надае Дзяржкамвыд БССР. Арыгінальнае падручнікі звычайна ўключаюцца ў план выданняў павышанай якасці, дзе загалова абмяркоўваюцца ўсе асаблівасці будучага вобраза кнігі, вызначаецца група творчых работнікаў — мастак, мастацкі і тэхнічны рэдактары. На мастацкім саўдзеле Дзяржкамвыда БССР, рашэнне якога з'яўляецца канчатковым,

вызначаецца ступень якасці афармлення.

Вялікую арганізацыйную ролі ў стварэнні якасных падручнікаў адыгрываюць мастацкія рэдактары. Варта адзначыць, што ў выдавецтве «Народная асвета» склаўся вопытны, высокакваліфікаваны калектыў мастацкай рэдакцыі, які шукае новыя шляхі ў афармленні і канструванні падручнікаў.

Характэрным для выдавецтва «Народная асвета» з'яўляецца тыпізацыя вучэбнай літаратуры, як перакладной, так і ары-

гінальнай, ад чацвёртага да дзесятага класаў. Як удачу, варта адзначыць падручнікі па беларускай мове і літаратуры, алгебры, арганічнай хіміі.

Нядаўна ў друку выйшаў вучэбны дапаможнік «Тэхнічная праца, 4—6 класы», дзе ўдала выкарыстаны метады дыдактычнага афармлення і канстрування. Арыгінальна вырашана вобразнае афармленне каліграфічнага паставачнага слайда, які добра адлюстроўвае тэму працы. Рацыянальна закампаанаваны малюнкi схемы. Ёмісты макет, выразнасць шрыфта, функцыянальнае выкарыстанне другога колеру вырашаюць важныя эканамічныя і эстэтычныя задачы.

Пастаянную ўвагу выдавецтва «Народная асвета» надае распрацоўцы серыі навукова-папулярных кніг для дзяцей. Асобныя з іх — «Вучням аб прафесіях», «Этыка школьнікам», «Скарбы мовы» і іншыя атрымалі заслужанае прызнанне сярод школьнікаў і педагогаў.

Наноў пераафармляюцца серыіныя выданні, якія састарэлі па сваім знешнім абліччы. Зараз распрацоўваецца новая арыгінальная серыя «Школьнікам пра сямейнае жыццё». Характэрным для гэтай працы

гэтым плане з'яўляецца выкарыстанне з прырэсцоўкай плёнкі. Такая тэхналогія вырабаў пераплёту не звужае, а наадварот, пашырае афарміцельскія магчымасці з улікам шматкаляровага друку.

Важнае значэнне ў выдавецтве надаецца і эканоміі паперы. Робіцца гэта прадумана, на карысць афарміцельскіх якасцей выданняў. Перш за ўсё — гэта рацыянальнае размеркаванне ілюстрацыйнага матэрыялу, функцыянальны выбар гарнітуры шрыфта і г. д. Характэрным у гэтым плане з'яўляецца дапаможнік А. Шанько «АБВ» (мастак А. Лапіцкая, мастацкі рэдактар Р. Фралоў, тэхнічны рэдактар А. Івашка), адзначаны дыпламам I ступені на Усесаюзным конкурсе «Мастацтва кнігі — 83».

«АБВ» — свосаблівы пераходны моцік ад дзіцячых кніжак да «Буквара». Гэта нельга было не ўлічваць пры афармленні выдання. Канструкцыя кнігі стваралася мастаком амаль год пры самым актыўным удзеле мастацкага рэдактара, які пастаянна знаходзіўся побач, вырашаў самыя нечаканыя пытанні як мастацкага, так і метадычнага характару. Паліграфічнае выкананне падручніка ў адпаведнасці з планам палепшаных выданняў было даручана Мінскаму паліграфічнаму заводу імя Я. Коласа. І тут паўсталі свае цяжкасці: выкарыстанне фотанабору замінала стварэнню арыгінала — макета. Адуцічалі звыклых малявальнікаў адбіткі. Выдавецтва павінна было ствараць макет для мантажу на кальках. Вытворчы працэс расцягваўся. І хоць у гэтым канкрэтным выпадку фотанабор вылікаў пэўныя нязручнасці ў арганізацыі макета, выдавецтва «Народная асвета» працягвае шырока выкарыстоўваць гэтую прагрэсіўную тэхналогію. Метадам фотанабору ў вытворчасці зладзены падручнікі па беларускай і рускай мовах і літаратуры, працоўным навучанні і шмат іншых.

Па арыгінал-макете выйшаў вучэбны дапаможнік М. Гурэвіч «Мы вучымся пісаць» (мас-

так У. Пашчасцеў, мастацкі рэдактар Н. Шаўшукова, тэхнічны рэдактар З. Раманкевіч). Складаная задача стаяла перад афарміцелем і канструктарам гэтага арыгінальнага выдання для вучняў падрыхтоўчых класаў. Унутранае афармленне яго вырашалася ў двух колерах. Улічваючы метадычныя ўказанні і ўзроставыя асаблівасці вучняў, мастак смела ўключае ў ілюстрацыйны элемент гумару, казачнасці. І гэты, здавалася б, сухі па змесце вучэбны дапаможнік атрымаўся даходлівым і цікавым. Шматфарбавая сюжэтная вокладка, выкананая ў той жа гумарыстычнай манеры, што і ўнутранае афармленне, добра раскрывае і абагульняе змест. Выданне было таксама ўдасцена дыплама I ступені на Усесаюзным конкурсе «Мастацтва кнігі—83».

Вялікае значэнне ў выдавецтве «Народная асвета» надаецца канструванню вучэбнай літаратуры як арыгінальнай, так і перакладной. Гэта добра відаць на прыкладзе арыгінальнага падручніка для 7—8 класаў «Геаграфія БССР» (аўтар В. Жучкевіч, мастак І. Бокі, Р. Фралоў, мастацкі рэдактар А. Іскін). Нягледзячы на цяжкасці, якія стаялі перад рэдакцыяй мастацкага афармлення і кароткі тэрмін для працы мастака, было прынята рашэнне перабудаваць падручнік грунтоўна, зрабіць яго каларытым, чытэльным і займальным. Каб дасягнуць мэты, мастаку — канструктару давалося неаднаразова разлічваць і перабудоўваць макет кнігі з улікам высокіх сучасных патрабаванняў да мастацтва дызайна.

Вось пра што хацелася б яшчэ сказаць.

Сёння наспела вострая патрэба спецыялізаваць частку студэнтаў у паліграфістыку для працы над падручнікамі, вызначыць для іх курсавыя заданні, тэмы дыпломных работ, наладжваць пераддыпломную практыку ў вучэбна-педагагічных выдавецтвах.

На наш погляд, у вучэбных выдавецтвах, якія выпускаюць кніжну прадукцыю невялікага памеру, дзе пакуль немагчыма стварыць эксперыментальную лабараторыю, неабходна ўвесці пасаду мастака-канструктара. Ён працаваў бы над новымі формамі канструкцыі

падручніка ў поўнай адпаведнасці з педагагічнымі і сучаснымі эстэтычнымі патрабаваннямі. Магчымы і іншыя варыянты: ў сістэме Дзяржкамвыда БССР стварыць эксперыментальную лабараторыю, дзе б мастакі-канструктары распрацоўвалі асобныя выданні, у тым ліку і падручнікі.

Немалаважным момантам у справе далейшага палепшэння выпуску вучэбнай літаратуры з'яўляецца актыўнае ўвядзенне ў падручнік фотаматэрыялаў: відэах, паставачных слайдаў, ілюстрацый гістарычнай хронікі і сучаснага жыцця. У Беларусі гэтае пытанне вырашана некалькі гадоў назад. Пры Доме кнігі, дзе размешчаны амаль усе рэспубліканскія выдавецтвы, створана цэнтралізаваная фотаслужба, якая пасуцаснаму абсталявана і ўкамплектавана вопытнымі майстрамі фотамастацтва.

Фотацэнтр працуе на ўсе выдавецтвы, у тым ліку на вучэбна-педагагічныя, і карысць ад гэтага вельмі значная. Яшчэ больш павялічыцца магчымасці, калі ўвойдзе ў строй Мінская фабрыка каларовага друку, дзе гэтая фотаслужба будзе пашырана ў некалькі разоў.

Важнае значэнне ў выдавецкай рабоце мае павышэнне і ўдасканаленне ідэяна-палітычнага і прафесійнага ўзроўню мастацкіх і тэхнічных рэдактараў. З гэтай мэтай мы пастаянна праводзім творчыя дыскусіі, абмен вопытам на базе кніжных выставак саюзных рэспублік і замежных краін, семінары. Шмат карысці для работнікаў нашых вучэбных выдавецтваў прынёс мінулагадні ўсесаюзны семінар па пытаннях дыдактычнага афармлення падручнікаў, які адбыўся ў Маскве.

Наш савецкі падручнік, у тым ліку беларускі, стане яшчэ больш дасканалым, калі над ім будуць працаваць не толькі мастакі-афарміцелі, канструктары, але і вопытныя педагогі-практыкі, метадысты, псіхологі. У гэтай важнай агульнанароднай справе патрэбны смелыя, эксперыментальныя распрацоўкі, навукова-абгрунтаваныя даследаванні.

М. ГАНЧАРОВ,
галоўны мастак Дзяржкамвыда БССР.

САМАДЗЕЙНАЯ ТВОРЧАСЦЬ

ПРЫХІЛЬНІКІ МУЗЫ

Вось ужо трыццаць гадоў мы імкнемся прапагандаваць сярод шырокага кола слухачоў інструментальную музыку. Мы — гэта народны аркестр народных інструментаў Мінскага педагагічнага інстытута імя А. М. Горкага. За гэты час было наладжана каля дзвюх тысяч канцэртаў і, натуральна, творчая дзейнасць калектыву не абмяжоўвалася толькі сценамі інстытута. Наша мастацтва было заўважана: у 1982 годзе інструменталісты-аматары атрымалі прэмію Ленінскага камсамола. Мы сустракаемся з рабочымі і служачымі, працаўнікамі саўгасаў і калгасаў, слухачамі ў раённых дамах культуры і воінскіх часцях. Выступалі ў Рызе і Вільнюсе, Клайпедзе, Шаўляі і Даўгаўпілсе. Нашы гастрольныя маршруты праходзілі па гарадах-героях Маскве, Ленінградзе, Кіеве, даўляюцца іграць перад дэлегацыямі Чэхаславакіі, Югаславіі, Венгрыі, Балгарыі, Польшчы, Германскай Дэмакратычнай Рэспублікі, Канады.

У чым сакрэт творчага поспеху любога аркестра? Відаць,

у першую чаргу, — у рэпертуары. Таму і фарміраванне яго — працэс вельмі складаны. У нашым ёсць рапсоды і фантазіі, сюіты, уверцюры, апрацоў-

кі народных песень, інструментальныя і вакальныя п'есы — сольныя і ансамблевыя.

Наогул, працэс фарміравання рэпертуару вельмі складаны. Вялікае значэнне надаём творам беларускіх савецкіх кампазітараў. І гэта натуральна, бо толькі нацыянальныя вытокі і сучаснасць у жывой арганічнай сувязі сілкуюць сапраўднае мастацтва. Пастаянна звяртаемся да класікі. Гэта аркестравая мініяцюра «Палёт чмяля» М. Рымскага-Корсакава, «Танец з шаблямі» А. Хачатуряна, «Сумны вальс» Я. Сібеліуса, «Багатырскія вароты» з цыкла М. Мусаргскага «Малюнкi з востраўкі», «Вальс-фантазія» М. Глінкі...

Робота з такім рэпертуарам мае свае цяжкасці. Адна з іх — праблема саставу. У студэнцкім аркестры, якім я кірую больш за чвэрць стагоддзя, займаецца 76 чалавек, сярод іх студэнты музпеда, педфака, гістафа, фізічнага і прыродназнаўчага. Штогод прыкладна чацвёртая частка калектыву заканчвае вучобу ў ВУН і ідзе з аркестра, а на змену прыхо-

дзяць першакурснікі. Ім за кароткі час неабходна навучыцца іграць на народных інструментах, засвоіць шырокі рэпертуар, у пэўнай ступені авалодаць тэхнічнымі навыкамі, словам, навічку неабходна ўвайсці ў аркестр. Гэты працэс праходзіць даволі балюча, і ніколі немагчыма дасягнуць на пачатку навучальнага года такой ансамблевай, якая магчыма ў яго канцы.

У дзейнасці аркестра народных інструментаў існуюць і іншыя цяжкасці, якія аднаму яму вырашыць не па сіле. У каторы раз даводзіцца скардзіцца на недахоп добрых апрацовак і пералажэнняў для самадзейных аркестравых калектываў, па-ранейшаму шмат клопатаў з інструментарыем аркестра. Многія нашы музычныя інструменты ўжо даўно маюць патрэбу ў абнаўленні, а часам іх проста не хілае, бо фабрыкі па іх вырабе на працягу многіх гадоў не ў стане выконваць заказ. У нас у калектыве існуе пастаянная праблема з якаснымі струнамі і медыятарамі, набыць якія вельмі складана. Гэта замінае нашай творчай дзейнасці. А выступаць нам даводзіцца шмат: на прадпрыемствах, у калгасах, навучальных установах горада і рэспублікі, за яе межамі. Толькі за апошнія тры гады мы выступалі з канцэртамі ў педагагічных інстытутах Кіева, Адэсы, Клайпеды, Вільнюса, Ленінграда. Запомнілася ўдзельнікам аркестра і паездка з канцэртамі ў ГДР.

Мы імкнемся пастаянна папўняць новымі цікавымі тво-

рамі мастацкі арсенал аркестра. Таму наладжваем пастаянныя кантакты з вядучымі прафесійнымі калектывамі: Дзяржаўным аркестрам народных інструментаў імя І. Жыновіча і Дзяржаўным акадэмічным аркестрам рускіх народных інструментаў на чале з народным артыстам РСФСР В. Дуброўскім. Традыцыйнымі сталі ў нас культпаходы ў філармонію, кансерваторыю, оперны тэатр, тэатр музычнай камедыі. Плённыя яны і таму, што пасля іх, як правіла, удзельнікі аркестра арганізуюць дыскусію, зацікаўлены абмен думкамі.

У інстытуце ўжо васямнаццаць гадоў праводзіцца «Зорныя паходы» студэнцкай моладзі па мясцінах рэвалюцыйнай, баявой і працоўнай славы савецкага народа, прысвечаныя слаўным датам нашай дзяржавы. На базе народнага аркестра створана агітацыйна-мастацкая брыгада, якая прымае ўдзел ва ўсіх паходах. Спецыяльна для яе падбіраюцца канцэртныя нумары. Удзельнікі аркестра ў такіх паходах выступаюць як у ролі музыкантаў, так і ў ролі лектараў, дэкламатараў, чытальнікаў, танцоўраў. Сустракаюцца з жыхарамі саўгасаў і калгасаў, аддаленых ад райцэнтраў і магістральных дарог, даюць канцэрты, чытаюць лекцыі, праводзяць гутаркі па прафарыентацыі, арганізуюць сустрэчы з ветэранамі вайны і працы. Многія са студэнтаў паспяхова спалучаюць удзел у аркестры з выдатнай вучобай. Лепшыя сярод іх — староста аркестра Яўген Кірынаў, яго на-

меснік Кацярына Сафонава, Людміла Зіневіч, Таццяна Асоўская і іншыя.

Заняткі ў аркестры выходзяць у будучых настаўнікаў пацудоў калектывізму і адказнасці, а навыкі валодання народнымі інструментамі, аркестравай ігры, дырыжыравання, аранжыроўкі, якія студэнты атрымліваюць на рэпетыцыях, вельмі спатрэбяцца ім у самастойнай музычна-педагагічнай рабоце.

Многім выпускнікам інстытута заняты ў аркестры дапамагалі правільна абраць жыццёвы шлях. Уладзімір Шаблоўскі і Мар'ян Пецюневіч кіруюць народнымі самадзейнымі калектывамі. Віктар Стральчэня — саліст тэатра оперы і балета БССР, Леанід Кошалеў — саліст Белдзяржфілармоніі. Для кандыдатаў педагагічных навук А. Сізага, Я. Грыгаровіча, кандыдата філалагічных навук А. Мізенка, выкладчыка Я. Маліноўскага, якія ў свой час ігралі ў аркестры, музыка не стала асноўнай спецыяльнасцю, адна засталася з імі на ўсё жыццё.

Кожны верасень — новы навучальны год і новы канцэртны сезон. Кожны верасень на змену тым, хто закончыў інстытут, прыходзяць першакурснікі, якія прадаўжаюць цудоўныя традыцыі.

У. ПЕРАЦЯЦЬКА,
мастацкі кіраўнік народнага аркестра народных інструментаў Мінскага педінстытута імя А. М. Горкага, заслужаны работнік культуры БССР.

НА АБСЯГАХ КУЛЬТУРЫ

Амаль кожны дзень, з году ў год, у Палацы культуры Беларускай адываюцца заняткі дзіцячай балетнай студыі «Мара». Дзеці самых розных узростаў — дашкольнікі і старшакласнікі — паслухмяна становяцца да станка, каб рабіць так званыя экзерсісы. А пасля стамаляючых і цяжкіх практыкаванняў пачынаюць рэпэціраваць танцы, сюіты, кампазіцыі на народную, сучасную, класічную тэмы.

атры, была адным з яе кіраўнікоў. Педагагічныя здольнасці адкрыліся ў яе рана. Уменне заўважыць памылкі ў выкананні, і, самае галоўнае, навучыць іх выпраўляць, нібы дадзена ёй прыродай. Раіса Львоўна ўсміхаецца: «Мае дзеці здзіўляюцца, калі я, стоячы да іх спіной, кажу, хто недакладна робіць. А чаго тут здзіўляцца? Мне не патрэбна глядзець, я адчуваю!»

У Мінск Раіса Львоўна прыехала ў 1956 годзе. Справа, якую ёй даручылі, была зусім незнаёмай. Праўда, навучыць дзяцей танцаваць яна змагла б, але калі ёй прапанавалі наста-

ўжо чвэрць стагоддзя, дзе настаўлена амаль дзве сотні нумароў і танцаў. Дзеці, якія прыходзяць у студыю, мараць танцаваць у «балесе», але не ўсе з іх ведаюць пра цяжкасці балетнай працы. Раіса Львоўна аддала ім, спачатку такім нязграбным дзецям, больш за 25 год жыцця, пасеяла ў іх душы любоў да музыкі, да танца, да мастацтва. Але шмат шчаслівых хвілін выпала і на яе долю. Ці не сапраўднае шчасце бачыць пасля канцэрта ўдзячныя, радасныя твары дзяцей? Альбо даведацца, што яе выхаванка, а зараз вядучая балерына опернага тэатра, Інэса Душкевіч стала лаўрэатам Усесаюзнага конкурсу? Ці не шчасце пачуць словы ўдзячнасці ад былых выхаванцаў студыі, якія па-ранейшаму захавалі трапяткое стаўленне да мастацтва? А той альбом падзяк ад глядачоў розных гарадоў і вёсак, воінскіх часцей і нават экіпажа флагманскага судна! Але чым вымераць душэўную працу, неабходную для такога калектыву, для пастановак танцаў, для штодзённых урокаў і рэпетыцый? Праца гэта, як і любая творчасць, дастаўляе і радасць, і засмучэнне.

Раіса Львоўна і цяпер не страціла патрабавальнасці да сябе. Нават на самай маленькай сцэне, пры самым мінімальным складзе выканаўцаў яна робіць канцэрт падзей і для дзяцей, і для глядачоў. Добра сумленнасць ва ўсім — вось яе жыццёвае крэда. Раіса Львоўна можа знайсці ключык да любога характару, да любой дзіцячай натуры. Велізарная павага да кіраўніка і чулівая даверлівасць — тое, з чаго складаюцца адносіны дзяцей да свайго настаўніка.

Калі пражыта такое доўгае жыццё ў мастацтве, можна, здаецца, падводзіць вынікі, але Раіса Львоўна з большай ахвотай гаворыць аб планах на будучыню. Аб пастаноўцы дзіцячага балета «Дзюймовачка», да якога яна напісала лібрэта, аб дапамозе не так даўно створанаму калектыву, над якім студыя ўзяла шэфства, аб іншых справах.

50 год у мастацтве — вялікі тэрмін, у які ўмясціліся ўдачы

3 НАРОДНЫХ КРЫНІЦ

Прыгожа гуляюць вяселле ў палескай вёсачцы Гошава, што ў Драгічынскім раёне. Не забылі яшчэ жанкі старадаўніх песень, не развучыліся ткаць і вышываць, як калісьці іх бабулькі, не адышлі ў нябыт многія абрады, звычкі. Найбольш ярка захаваліся тут да нашага часу абрад «Вяночкі».

«Вяночкі» папярэднічаюць вяселлю. У апошні вечар перад вяселлем у хату бацькоў маладой збіраюцца дзяўчаты, ся-

це, прыбіраюць хату, бо хутка прыйдуць дзяўчаткі..

І сапраўды, праз хвіліну-другую сцэна-хата напаяняецца дзявочым гоманам.

— Добры вечар у хату! Ці мы сюды трапілі? — пытаецца звонкагалосая прыгажуня.

— Сюды, сюды, дзяўчаткі!.. Мы ўжо вас даўно чакаем, — адказвае гаспадар.

А гаспадыня дадае:

— Сядайце, дзяўчаткі, за сталы дубовыя да на ўслоны цясовыя!

Маладая (яе ролю выконвае бухгалтар саўгаса Раіса

ЖЫЦЦЁ 3 «МАРАЙ»

Раіса Львоўна Чарахоўская — нязменны кіраўнік студыі, балетмайстар-рэпетытар, арганізатар, нярэдка нават касцюмер і вядучая канцэртаў. Балетная студыя — гэта яе штодзёны клопат і праца. Нялёгка было ёй, салісты аднаго з лепшых у краіне тэатраў, калісьці пачаць зусім новую справу, якая вымагала вялікіх душэўных і фізічных сіл.

А танцавала яна шмат: «Лябядзінае возера», «Раймонда», «Дон-Кіхот», «Спячая прыгажуня», «Карсар»... Асаблівым поспехам у яе выкананні карысталася «Фарандола» з оперы «Кармэн», якую заўсёды бісіравалі. Танцавала на розных сцэнах, у тым ліку і на такіх, якія ўвогуле сцэнай ніяк не назавеш: на грузавіку, на дашчаным памосце, проста на паляне. З канцэртамі яна прае-

віць некалькі нумароў для канцэрта, — ледзь не заплакала: «Які ж я балетмайстар? Я балерына; і заўсёды выконвала тое, што мне паказвалі, а не наадварот!» Але тут яна ўспомніла, як у гады вайны трапіла ў Омск разам з тэатрам імя Вахтангава і выступала ў канцэртнай праграме разам з вядомымі майстрамі сцэны — Астангавым, Сіманавым. І тады ж яе, як адзіную танцоўшчыцу, запрасілі паставіць танцы ў двух спектаклях вахтангаўцаў. Нават не запрасілі, а загадалі: «Трэба! Акрамя цябе, няма каму». І яна паставіла гэтыя танцы, здолела. Потым яшчэ не адзін раз ёй даводзілася рабіць зусім новую для сябе справу, і выходзіла з такіх выпрабаванняў з гонарам. Уззяла-

Р. Чарахоўская са сваймі выхаванцамі.

хала амаль усю Сібір, і папка падзяк «за прапаганду мастацтва» выглядае вельмі важка. Я перагортаю шурпатыя старонкі газет і афішы тых паспяваенных год. У рэцэнзіях на спектаклі адзначаецца чароўнасць і эмацыянальнасць артысткі, выказваюцца пажаданні, каб больш танцаў ставілася для яе, таленавітай балерыны. У Новасібірску Чарахоўская ўдзельнічала ў стварэнні балетнай студыі пры тэ-

ся за напісанне лібрэта — і балет «Альпійская балада», настаўлены на ім, за лепшае ўва-сабленне сучаснай тэмы быў адзначаны прэміяй; напісала кнігу аб бальных танцах «Танцаваць могуць усе», — і гэтая кніга стала настольнай для выкладчыкаў рытмікі і кіраўнікоў самадзейных калектываў.

Але галоўная справа — гэта, зразумела, студыя, за працу ў якой не пералічыць грамад і падзяк, справа, якой яна жыве

і засмучэнні, творчыя перамогі і хвіліны расчараванняў. Раіса Львоўна Чарахоўская з тых людзей, якія ніколі не здраджваюць свайго справе. Яна ведае, што яе праца патрэбна людзям, і робіць усё, каб вучні ўспомнілі яе з удзячнасцю.

Н. ЗЕМЧАНКАВА,
студэнтка факультэта журналістыкі БДУ імя У. І. Леніна, артыстка Дзяржаўнага тэатра оперы і балета БССР.

«ЗВІЛІ ДРУЖАЧКІ ВЯНОЧАК...»

даюць за сталы і пачынаюць з каляровых стужак і паперы рабіць кветачкі ды віць вяноч на галаву маладой. Хата поўніцца песнямі, дасціпнымі жартамі і смехам. Асабліва, калі выкупляць вяноч прыязджае малады са свайго світай...

Удзельнікі мастацкай самадзейнасці Гошаўскага сельскага клуба, сапраўдныя аматары народнага мастацтва, вырашылі вярнуць з глыбінь стагоддзяў, аднавіць гэты цікавы, багаты на песні і жарты абрад. А ініцыятарам гэтай справы сталі вясковыя настаўнікі Сцяпан Георгіевіч і Раіса Гаўрылаўна Якуты.

Многае зрабіла, каб вярнуць «Вяночкам» другое жыццё, нястомны энтузіяст культурна-асветнай работы, загадчыца клуба Вольга Якаўлеўна Клімчук. Дзякуючы ёй вясковыя жанчыны не толькі спяваюць разам, але і самі шуюць і вышываюць народнае адзенне.

Але асабліва работа ажывілася, калі ў калектыв прыйшла старшыня выканкома Хомскага сельскага Савета Алена Якаўлеўна Лоска. А неўзабаве на рэпетыцыі пачалі хадзіць загадчыца фельчарска-акушэрскага пункта Ніна Якаўлеўна Піцуха, настаўніца Гошаўскай васьмігодкі Галіна Аляксандраўна Воўк, рабочая Драгічынскага МПМК-6 Надзея Андрэеўна Красоўская, рабочая саўгаса імя Кірава Вольга Паўлаўна Валашка і іншыя. Цяпер у фальклорным калектыве — каля трыццаці ўдзельнікаў.

...І ажываюць малюнкі колішняга сялянскага жыцця. Сцэна з густам аформлена — як сялянская хата ў свята. На сценах — ручнікі і вышыўка. Гэта плён рук самой маладой. Пасярэдзіне стол. Маці з дачкой завіхаюцца, засцілаюць яго чыстым вышываным абрусам. Маці (ролю яе выконвае Раіса Гаўрылаўна Якута) хвалюецца:

— Прыбірай, дачушка, у хаце, каб чыста было. Бо прыйдуць хутка дзявочкі віць вяночкі. У хаце трэба, каб быў парад і лад... А вось на абрус, што ты вышывала, няхай паглядзяць госцейкі! Няхай убачаць, якая ты ў мяне працавітая ды разумная... А дзе ж гэта татка падзеўся?

— Тут я, тут, — чуецца голас бацькі, ролю якога выконвае Сцяпан Георгіевіч Якута. — Я даўно ўжо гатовы. Прыбірай-

Сцяпануна Хаміцкая) тым часам звяртаецца да маці:

— Падай, матуля, іголку ды нітчку шоўку. Няхай мне дружачкі саўюць вяночак. Мне ўжо дзеўкаю не быць, касы русай не насіць, шаўковай стужкі не ўплятаць, па кірмах не хадзіць, з хлопцамі не гуляць...

Маці падае дачце іголку з ніткай, тая перадае яе дзяўчатам, прыносіць каляровую паперу, нажніцы, сіта са стужкамі... Пачынаецца ўрачысты абрад вяночкаў.

— А мы сёння не будзем усю ноч спаці, будзем свечы паліць ды Галечцы вяночкі віці, — гаворыць першая дзяўчына.

— Дзяўчаткі, сапраўды ж, як вяночкі плятуць, дык і песні пуюць? Давайце і мы паспяваем! — дадае другая.

І «хату» поўніць звонкая песня: «Віце, дзявочкі, віце вяночкі!..» Пад дасціпныя прыказкі ды жарты, песні ды смех на сталае хутка расце гара рознакаляровых «кветак». З іх дзяўчаты спрытна звіваюць вяноч.

— Звілі дружачкі вяночак, пакацілі па сталу, па тонкім белым абрусу. Каціўся вяноч па сталу ды на Галіну галаву.

«Дружка» коціць па сталу вяноч і надзявае затым яго на галаву нявесты. Іграе гармонік, адбівае рытм бубен. У «хату» ўваходзіць малады са свайго світай. Пачынаецца выкуп вяночка — яркая тэатралізаваная сцэнка, якую самадзейныя артысты іграюць па-майстэрску, натхнёна. У ролях маладога — ветфельчар Віктар Радзько, баяніст — мастакі кіраўнік Хомскага СДК Іван Красоўскі.

— Кожны з удзельнікаў, — расказвае кіраўнік калектыву Ніна Якаўлеўна Клімчук, — унёс у пастаноўку гэтага абрада нешта сваё. Добра помняць колішняя «Вяночкі» даяркі Марыя Якаўлеўна Лаўрыновіч, Надзея Карпаўна Клімчук, цялятніца Ганна Мікітаўна Воўк і яе муж Іван Мікалаевіч Воўк.

Абрад «Вяночкі» ў пастаноўцы фальклорнага калектыву вёскі Гошава бачылі ўжо гледачы горада Брэста. Майстэрства і дасціпнасць самадзейных артыстаў высока ацаніла журы абласнога конкурсу-агляду. Брэсцкая студыя тэлебачання збіраецца прысвяціць гэтай калектыву адну са сваіх перадач. Абрад здабыў сваё другое жыццё.

М. ТРАФІМЧУК.

ГАЛАСЫ СЯБРОЎ

Альфонсас МАЛДОНІС

Гоні

Мы з вамі ў краўнасці,
антычныя героі,
І мовы нашы з каранёў
адных,
І вёскі дзюкаў—як малыя
Троі,
Ды толькі хто адкопчаць
стане іх...
Ды й што шукаць, калі зямля
з былога
І ёсць мы самі, рэшткі нашых
слёз.
Дзукійскі чарназём—
на паўнарога,
І той—на трэць размыт,
і вецер—трэць разнёс.
Пласт нашых лёсаў— на далонь,
не болей...
Ды песень гоні—змерць
хто і як?!
Вярба над плёсам, пушча
над зямлёю,
Пад ганкам—жорны, зверху —
падковы знак...
Тут, на ваяцкіх спражках,
ледзь прыкрытых,
На глебе з розных гузікаў
і куль,
Тут, на зямлі, знявечанай,
пабітай,
Адкуль той рост і карані
адкуль?
Ды мы раслі—пасеў скулога
лёсу,
Пад бураю мужнелі талакой,—

На ўсход вяршыняй,
як на дзюнах сосны,
На захад—разліваліся
ракой.

Мы казкі нашы з песнямі
злучылі,
Перакавалі ў шчыт жалезны
свой,
З крыніцы срэбнай пастушкоў
паілі
І з яблыні кармілі залатой.

Дзе смагу—і калі—сваю
спатолім
І занатуюем хронікі лісты?
Не знаю... Толькі не кажы
ніколі,
Што нашу казку больш
не ўчыеш ты,
Што застанеца толькі дождж
раўніна,
На гонях працы—скіба
баразны...—
Тады чаму ж звінела ў сэрцы
сына
Ты, мова маці, голасам вясны?

Вільнюс

Ты—люстэрка Літвы, горад
мой,
Кубак з радасцю і бядой.
Праўды звані і крыўды
аброць,
Косць вякоў і новая плоць.
Сам у зменах, мяняючы нас,
Пранясі нашу памяць праз
час.
Дзень міне ці гадзіна адна,
І ў абліччы тваім—навіна:
Вокны гмахаў і стрэлы трас,
А ў садах—цішыні запас.
Сам у зменах, мяне—мяняй,
Толькі воблік мой запамінай.
Ты ў спакойных думках, як бог.
Мы часова—на твой парог,

Бо як ластаўчын дом,
жыццё,
Як на скроні сівай біццё...
Толькі ты праз гадзі—
маладзей,
Як дзіцяці далонь — ружавай.

Цэльнасць

Знікае ўсё—да нас, пры нас—
З той, па-дзіцячы шчодрой,
нівы.
І не дае ніхто ў запас
Гадоў бяздумных і шчаслівых.

Прастора растае, як дым,
І неабдымнасцю ляжае,
Ды ўсім, да тэрміну жывым,
Надзеяй свеціць і гукае.

Трава памрэ—і ўздыдзе зноўку.
Адсвішча над ракой салоўка—
Падхопіць івалга матыў,
І з вышыні, як з немаглы,
Маланкай чорнаю з-пад хмары
Каршун высочвае ахвяру...

Тут безгалоссе, тут і спеў,
Тут і жніво, тут і пасеў,
Тут цені мрояў летуценных
І горыч горкая пакут,
Жаданне і адмова тут—
У сэрцы—побач і нязменна.
І працы важкія снапы —
Тварэнне рук, стварэнне хлеба,
І думкі—як агню слупы,
Узнятыя ў пустое неба.
І вечны пошук нікі той,
Што нас злучае і няволіць,
І веданне: крывёй святой
Не патушыць зямнога болю...

О птушка—неба чорны крыж—
І ты, відаць, аб чымсьці просіш,
Панура кружышся, ляціш—
І ценю у зрэнках мой праносіш.
Ляціш—сэнс цэльнасці жывы:
Агонь і цемра, зло і гожаць,—

І падзяліць адзінства мы,
Як сэрца ўласнае, не можам...

Трава памрэ—і ўздыдзе зноўку.
Адсвішча над ракой салоўка—
Падхопіць івалга матыў,
І з вышыні, як з немаглы,
Маланкай чорнаю з-пад
хмары
Каршун высочвае ахвяру...

Калі сонца

ўзыходзіць

Соль і горыч
Цэлага мора
У белай пясчынцы.
Злілося чорна
Матчына гора
У сінняй слязінцы.
Не бэсціла, не праклінала.
Аплакала песнямі
Сваіх і чужых,
Плачамі адспявала.

З пакут і любові гарачай,
З песні і плачу
Мы зван адлілі,
Як радзімы высокае неба,—
Сказалі: песняй звні
І плач, калі трэба.
Не язык металічны ў ім—
Гэта сэрцы мы разгадалі,
Скалыхнулі, каб чутна было
Праз вякі і праз далі.
— Людзі, слухайце,—
Зван заве,—
Гэта ў небе Літва плыве.

Махае істужкамі,
Песню заводзіць,
Шчабеча гамонкай,
Як сонца ўзыходзіць.
Ірве паднябессе—
Аж хмары шматкамі.

І ворага будзіць,
І сябра гукае.

Гэты зван і гэта імя—
Гэта кроў пульсуе мая.
Гэта сонца ідзе па зямлі—
Цёплым ранкам,
Па свежай раллі.

Бягучае сонца

Тут вокны прастору марскую
нам насцежаць
Вольна, гасцінна.
І ў садзе танцуюць і мыкоць
лістоту

Паўдзённыя ліўні.
У вушы рэфрэнамі б'юцца
крылатыя

Гучныя гамы.
Па шыбе плыве карабель
сілуэтам
Ад рамы да рамы.

О сонца Тракіі, ускрайных
звалак
Калоны, узнятыя ў неба,
Царквы абразы, візантыйскае
золата—
Мёдам па хлебе...

Зямля, дзе святло ап'яняе,
дзе раптам
Чарнеюць сутонні,—
Ты антыкі бог, што карону
збярог—адзіны—
Адзіную сёння.

Вось тут яно—сонца—
каронай на строма,
Над існасці краем,
Дзе мы, дзе вада, што
па кропельцы ў вечнасць
Гадзіны збірае.

Мы тут яшчэ, тут мы, куды
не вярнуцца ніколі,

ПРАБЛЕМЫ. МЕРКА- ВАННІ. РОЗДУМ

Расказ пра футбалістаў мінскага «Дынама», якія хоць і не заваявалі медалёў чэмпіяната, але пайшлі на «зімовыя канікулы» не ў самым горшым наст. роі.

Гэтым летам у Ялце варонежскі паэт Алег Шаўчэнка, убачыўшы мой невясёлы твар пасля чарговай нічыёй мінчан з маскоўскімі спартакаўцамі, падарыў мне футбольны даведнік выдавецтва «Таўрыя». З

шчыкі з'яўленне гэтага футбаліста ў саставе мінскага «Дынама». Колькі крытычных стрэлаў было пушчана па ім пасля дэбюту з днепрапятроўскім «Дняпром» (хоць, па шчыраці, тыя два галы на сумленні абаронцаў). Перад пачаткам сезона мала хто ўспамінаў, што гэты футбаліст некалі прайшоў добрую школу вышэйшай лігі, і мала хто задумаўся над прычынамі, якія прымуслі яго развітацца з «Чарнаморцам». Але пра ўнутраны «канфлікт Жэкію» добра ведала кіраўніцтва каманды, ведалі і

ных роляў у фільме «Шчыт і меч»; хто ведае, як бы склалася маё далейшае жыццё ў мастацтве. Але ж гэта толькі адзін аспект: надзвычайна важнае, нават рашаючае, значэнне мае мікраклімат у калектыве, куды ты прыйшоў. Мне вельмі дапамог у рабоце Станіслаў Любшы, а ў мінчан, адчуваецца, Жэкію дапамагала ўся каманда...

Сапраўды, Янкоўскі не памыліўся. Камандзе быў патрэбны надзейны варатар, надзейны таварыш не толькі на полі, але і ў жыцці. І калі з характарам Жэкію — адкрытым і шчырым — усё стала зразумела пасля першага знаёмства, зімовага трэніровачнага збору, дык у гульні не ўсё напачатку атрымлівалася гладка. Аднак каманда чакала і спадзявалася. Прайшоў пэўны час «акліматызацыі», і Жэкію саёй бліскавай гульні аддзякаваў дынамаўцам за падтрымку, прысароміў скептыкаў.

Цяпер, калі за вокнамі нячутна падаюць на зямлю белыя пялёсткі сняжынак, азіраючыся назад, можна толькі здзіўляцца вытрымцы мінскіх дынамаўцаў, радавацца іхняй спартыўнай мужнасці. Паражэнне напярэдадні чэмпіяната ў розыгрышы Кубка еўрапейскіх чэмпіёнаў ад аднаклубнікаў з Бухарэста, не вельмі ўдалы старт у першынстве краіны, цяжкая траўма Ігара Гурыновіча і, нарэшце, выключэнне з каманды аднаго з вядучых ігракоў Юрыя Пудышава.

Гэта адбылося перад сустрэчай дынамаўцаў з ташкенцім «Пахтакорам». Мне трэба было ўзяць інтэрв'ю ў нападаючага ўзбекскай каманды Андрэя Якубіка, з якім я добра знаёмы. Дамовіліся аб сустрэчы па тэлефоне. Прымхлівы Якубік, які ніколі не голіцца перад матчам, яшчэ на прыступках гасцініцы «Беларусь» спытаў: «Што з Юрыем?» Я растлумачыў: паехаў дадому. Якубік у роздуме паківаў галавой: «Нічога сабе! Гэта ж трэба толькі дадумацца: Пудышаў — мозг каманды...»

— А сэрца? — пацікавіўся я.
— Пры чым тут сэрца, калі каманда засталася без дыспетчара, — здзіўіўся Якубік.

Але ж я ведаў, як балела гэтае самае сэрца ў часіны няўдач у самаадданага і разважлі-

Мужчынская размова: «За што крыўдзіць хлопцаў?» (Трэнер мінчан В. Арамацаў).
Фота А. БАСАВА.

вага Сяргея Бароўскага, маладога і задзірыстага Андрэя Шалімы, у таго ж самага Івана Жэкію, які прыйшоў у калектыв з трывалай рэпутацыяй, а вось цяпер думай, што здарылася.

Аказалася, нічога страшнага не здарылася. Моцны духам калектыв можа і згубіць у дарозе па розных прычынах аднаго-двух нават вядучых выканаўцаў, але ўсё роўна застаецца КАМАНДАЙ. Па-сапраўднаму злоснай, настойлівай, дружнай. Менавіта такой камандай у другім крузе чэмпіяната і розыгрышы Кубка краіны паказалі сябе мінскія дынамаўцы. А сітуацыя для «Дынама» склалася вельмі цяжкая.

Колькі помню, ні адна рэарганізацыя футбольнай гаспадаркі не ішла нашаму футболу на карысць. Некалі для выяўлення пераможцы пасля заканчэння матча назначаліся адзінаццаціметровыя удары. Што з гэтага атрымалася? У футбалістаў ужо за паўгадзіны да фі-

нальнага свістка пачыналі дрыжэць каленкі... Спахапіліся: адмянілі гэтае выпрабаванне нерваў. Потым новая эпідэмія: з'явіліся ў чэмпіянате «джэнтльменскія» нічыі. Табе адно ачко і мне адно ачко. Замест таго, каб, як прапаноўвалі многія спецыялісты, узмацніць выхаваўчую работу, павысіць адказнасць спартсменаў перад грамадскасцю, вырашылі ўвесці ліміт нічыіх. І зноў казус. Ташкенці «Пахтакор» і ЦСКА, якія пакінулі ў гэтым годзе вышэйшую лігу, так і не дацягнулі да славуэта ліміту, а ўсе лідэры былі ад яго на адзін крок. Не забі чэмпіён краіны «Зеніт» на апошняй хвіліне гол маскоўскім тарпедаўцам, хто ведае, чым гэта для каманды скончылася? А што датычыцца мінчан, дык тут наогул склалася проста парадэксальная сітуацыя.

Гуляюць дынамаўцы з маскоўскім «Спартаком». Патрэбна толькі перамога. Але ўсё адбылося па-спартакоўскаму

ТРИ ДНИ НЕСПАКОЙНАГО СЕЗОНА

Алегам мы знаходзіліся, як кажуць, на розных полюсах: ягоны варонежскі «Факел» разгарэўся ўсё ярчэй і ярчэй і быў асноўным кандыдатам на выхад у вышэйшую лігу (што, дарэчы, і адбылося), а мінскае «Дынама», вычарпаўшы ліміт нічыіх, за гульні са «Спартаком» ачкоў не атрымала. Таму сімферопальскі даведнік мяне ў той момант мала цікавіў: хацелася хутчэй апынуцца дома і ўжо на свае вочы паглядзець на каманду.

— А ты ўсё ж пагартай уважліва, — прапанавалі мой новы дзюжбак.
Я пагартаў, хоць і не разумеў, якое дачыненне мае гэта невялікая кніжачка да беларускага футбола, а тым больш да яе флагмана — мінскага «Дынама». Аднак, аказваецца, мела. На адной са старонак былі змешчаны прозвішчы лепшых футбалістаў Украіны другой лігі па выніках мінулага года сезона. Першым у гэтым спісе значылася прозвішча Івана Жэкію.

Тады і ўспомнілася, з якім недаверам сустрэлі балець-

футбалісты. Таму і прынялі навабранца прыязна і шчыра.

Для аматараў футбола гэтыя нюансы заставаліся «па-за кадрам». А потым здарылася тое, што часам адбываецца ў жыцці правінцыяльнага артыста, якога нечакана запрашаюць у вядомы тэатр. І не на другія ролі, а на галоўную.

Тут я дазволіў сабе трохі адхіліцца ад тэмы. Позняй вясенню ў адным з навукова-даследчых інстытутаў нашага горада выступалі на творчай сустрэчы папулярныя акцёры тэатра і кіно Алег Янкоўскі і Міхаіл Казакоў. У свой час разам з Алегам мне давялося гуляць у футбол за юнацкую каманду мінскага «Спартака», якую трэніраваў заслужаны трэнер рэспублікі Яўген Канстанцінавіч Глембоцкі. У той даўнішнай камандзе Янкоўскі быў даволі надзейным варатаром. І цяпер, вядома, да гэтай гульні ягонае сэрца не скалднела. Разгаварыліся пра Жэкію.
— Вялікая гэта справа довер да чалавека, — сказаў Алег Янкоўскі. — Не прапанавалі б мне ў свой час адну з галоў-

Мы тут яшчэ сёння,
Ідзем і ідзем безупынна
за белай
Каронаю сонца,
Як Рыма кагорты, як мідасы,
скіфы—
Услед за здабычай...
Забутыя тайны і ў пурпур
апранутых міфаў
Загадкавы звычай—

Я, сонца Тракіі, з ускраінных
звалак
Калоны, узнятыя ў неба,
Царквы абразы, візантыйскае
золата—
Мёдам па хлебе.

Адзіным

голосам

Мне палюбіць бы краевід востр
гэты,
Як махаху, віны якой няма,
Што спадылба любою
несагрэтай
Глядзіць сіроцтва ранняя зіма.

Бо не да хлеба вабіць
неўпрыкметку,
А да рукі, з якой бярэш яго...
Да мака ў лузе, што адзінай
кветкай
Паўдзённага жыцця нясе агонь,

Што лета ўсё кароткае
гайдаўся,
Дрыжаў і з тайнай кідаўся
сваёй
На лапчыку, дзе для яго
зямя ўся,
І ў мроях сцоўных памяці
тваёй.

Калі вузее круг людзей

і веку,
Што можаш блізкімі ты ўсіх
ужо лічыць,—
Адзіны голас—голос
чалавека—
У голасе крывай хай
загучыць.

Снег ідзе

Зноў снег ідзе. Сумёты ў моры
Ці караван чароўны?
Зноў снег ідзе. І светлазора
Глядзіць у вокны поўнач.

Слядамі снег прашыт—
з узгорка
Між хвой бяжыць сцяжынка.
Кафэ зачынены, і горад
Заснуў, маўчаць прыпынкі.

Сон снежны, лёгкі, мітуслівы—
Нібы прасека ў пушчы.
Снег сакавіцкі, снег маўклівы—
Мігценне светлай гушчы.

Сады стаяць, сагнуўшы спіны,—
У забыцці няйначай...
Трымаюцца ў гарах лавіны
На валаску нябачным.

Калі глядзіш сам на сябе
І кубак памяці ў журбе,
П'ючы, да сонца не ўзімаеш,
Калі рукамі тло зграбаеш,
Да праўды ж дастаеш

ледзь-ледзь,—
Пакут і радасці—не мець,
Ні слоў, ні дум—не адшукаць,
Ні сэнсу, ні цаны—не знаць.
І толькі з небыцця ўстае
Пачнуць часы, імёны, людзі,
І ты да іх пшчотна будзеш
Хінуцца сам
І прыхінаць.

Пераклаў з літоўскай
Васіль ЗУЕНАК.

ПОШУКІ ЗНАХОДКІ

Такія знаходкі нават пры са-
мых стараных пошуках трап-
ляюцца вельмі і вельмі рэдка.
Тут патрэбен нейкі выпадак.
З Алегам Тарыкавым, інжы-
нерам з Маладзечна, знаёся не
першы год. Сустрэкаўся з ім у
музеі і ў сябе дома. Ён мне
ўдакладніў даты жыцця бела-

што павязь памяці яшчэ тры-
валяя.
Усё ўдакладненні былі пера-
адрасаваны БелСЭ.
Нейкі час не выходзіла на
сустрэчы з Алегам Аркадзеві-
чам. І востр на пачатку гэтай
восені сышліся ў электрыцы па
дарозе ў Мінск. Расказаў мне
пра свае летнія вандраванні па
родных ваколіцах, пра незвы-
чайнасць убачаных помнікаў
археалогіі і што пра гэта апа-
вядуюць. Самай дарагой ся-

на барадзе,
За тое моху было многа
хоць дзе.
Бывала, пойдзем з бацькам
на аблам,
Што пацехі было нам,
Бацька з качаргой,
А я з чапалой.
Скінем прама і шапкі далой.
Бацька дзюб,
А я трах,
Наб'ем, бывала, звярыны страх.
А зайцаў і птушак нішля
як вошы.
Проста самі лезлі ў нішэн
гросы.
І жылі мы сабе проста гаспады,
Ды і нам раз прыключылася
бядка.
Адуль бралася наза, рогам
пырнула,
І нашу хату дагары нагамі
перавярнула.
Вот у нас хаты не стала,
Ды ўдаль думае мала.
Гуляй, крычы, свішчы дзень
і ноч.
Ну, ліха, ідзі проч!
Не глядзіце, што я босы без
штаноў,
Бо нас лічаць яшчэ за паню.
Быў у мяне сюртун аліганскі,
У дзёгці блішчаў як панскі.
А хоць ён пацёрты, садраўся.
А усё ж наўнер яшчэ застаўся.
І каб не сказаці, што я гол,
Я прышыў анучы замест пол.
І франтам сабе па кірмаш
гуллю

І перад барышнямі шчэгаляю.
Ну вам з гэтага смех,
Ды я бяру казку ў мех.
Сюды-туды трох, трох,
На плечы і за парог,
Або я вам на смех удаўся,
Калі троху забраўся.

Або востр яшчэ радкі:
У горадзе, у заводах шумных
Гіне чалавек.
Завод—фабрыка бязумных,
Горад—фабрыка налек.

Так вобразна ахарактарыза-
ваў аўтар настрой гараджан.
Хто ж гэты аўтар?

На шчасце, разам з рукапі-
сам зборніка захаваліся і копія
з метрыкі, якую калісьці выб-
раў сам уладальнік. Усё гэта
дапамагае зрабіць пэўныя
штрыхі да біяграфіі паэта.
Асобныя «спраўты» дапамагла
запоўніць памяць продкаў.

Сцяпан Якаўлевіч Тарыка
нарадзіўся 21 студзеня (3 лю-
тага) 1844 года ў Забаліне ко-
лішняга Дзісенскага павета
Віцебскай губерні (зараз Шар-
коўшчынскі раён) у сям'і
шматдзетнага Якава Пракопа-
віча Тарыкі. Ахрысціў яго 27
студзеня 1844 г. святар Парэ-
кай царквы Васіль Шверубовіч.
Сваікі расказваюць, што С. Та-
рыка так усё жваў і прахыў
у Забаліне (афіцыйна значыць
зараз як Ізабеліна, што ў
Лужкоўскім сельсавеце, у саўга-
се «Верасце»). Прозвішча тлу-
мачыцца як грэчаскае, што аз-
начае «пісар». Пазней Тарыкі
«трансфармаваліся» ў Тары-
кавых, і ўвесь род цяпер хо-
дзіць з такім прозвішчам. Па-
томыня земляробы. Сам Сця-
пан Тарыка, як успамінаюць
старэйшыя з гэтага роду, за-
хаваліся народнай медыцынай,
агародніцтвам, садоўніцтвам,
нават ветэрынарыяй, бортніц-
твам. Сабраў пра ўсё гэта нема-
лую бібліятэку. Стаць на ногі
дапамог яму выпадак. Дзюкую-
чы народнай медыцыне выра-
таваў ён тутэйшага пана ад
цяжкай хваробы, і той у падзя-
ку ахвяраваў яму 12 гектараў
зямлі. Стаў С. Тарыка разво-
дзіць сад, вырошчываць розныя
гатунок гародніны. У наваколлі
яго імя шанавалі, ехалі па во-
пыт з Дзісны, Вілейкі, Віцеб-
ска, Полацка. Нават да нашых
дзён датрывала колькі яблян-
старадрэў. Кожную вясну ажы-
вае сад дзёда Сцяпана.

А востр бібліятэцы С. Тарыкі
не пашанцавала. У поўнай за-
хаванасці яна была яшчэ ў
1920 годзе, пакуль пра ён не
дачуўся нейкі маёр-медык
польскай арміі, які падагнаў да
хаты Тарыкі фурманку і забраў
лешную частку бібліятэкі. Неш-
та разышлося па руках, а ў
сям'і Тарыкавых ад усяго таго
кніжнага багацця цяпер ёсць
толькі «Домашні лекчык»
(XIX ст.).

Сам Сцяпан Якаўлевіч ля-
чыў пераважна рознымі зёлка-
мі, бо ведаў іх добра. Прымаў
роды. Практыкаваў лячэнне
голадам. У апошнія гады жы-
цця ён больш за ўсё і займаўся
аграмаіямі ды медыцынай.

Востр што толькі вядома пра
гэтага паэта XIX стагоддзя.

Генадзь КАХАНОЎСКІ.

ПАЭТ І ЗЕМЛЯРОБ

НОВАЕ ІМЯ У БЕЛАРУСКАЙ ЛІТАТУРЫ XIX СТ.

рускага паэта Алеся Дуброві-
ча. Рабіў гэта з цікавасцю, бо
яго маці Пелагея Савельёўна
Тарыкава даводзіцца паэту
стрычанню сястрой. Зрэшты,
жывуць яшчэ дзве родныя ся-
стры, брат, жонка і дзве дачкі-
блізнячкі Жэня і Соня, так

мейнай рэліквій, «якая адшу-
калася ў старой хаце іхняга
роду, быў рукапісны сшытак
прадзёда Сцяпана. Мой спада-
рожнік прабарытоўі пару вер-
шаў свайго прахчура. Заінтры-
гавала. Захацелася самому
пачытаць. На трэці дзень А. Та-
рыкаў быў у мяне. Праўнік
трымаў у руках пабурэлы сшы-
так ніколі не бачанага ім пра-
дзёда. 118 старонак на абодва
бакі заняты вершамі, толькі на
апошніх дзвюх трохі фалькло-
ру. Хоць асобныя мясціны чы-
таюцца слаба, усё ж чарніла не
паспела выліняць. Традыцый-
ныя «серы», якімі квітнела пісь-
мо дарэвалюцыйнай Расіі. По-
чырк чытальны. Пад кожным
творам стаіць крыптанім
«С. Т.». Толькі на тытульным
лісце тым самым почыркам вы-
ведзена прозвішча. Пісаў нікім
не прызнаны аўтар на рускай і
беларускай мовах.

Пачынаецца рукапісны збор-
нік чатырохрадкоўем:

Что собирал с родных полей,
Что жизнь дарит, чем мир богат,
Всё уложил я в свой улей,
А что? Не знаю, мёд иль яд.

І далей кароценькі верш-
роздум:
Строителю нелепых зданий
Тебе, Строитель палаты знаний,
Предстоит труд для очертаний.
Вершы, вершы, вершы... «Во-
сень», «Лета», «Вясна», «Зіма»,
«Бярозка», «Стараста, Воўк»,
«Блыха і слон», «Жабы» і ін-
шыя.

Асобны раздзел рукапіснай
кнігі склалі «Беларускія напе-
вы». Аўтар знаходзіцца пад
моцным уплывам твораў вуснай
паэзіі краю. Узіяць хоць бы
верш «Гаротніца».

Адна ў полі яліначна,
ні сосенкі ёй сястрыцы,
ні брацішкі дуба нет.
Сірацінка-дзяўчынка,
ні брацішкі ні сястрыцы,
Апастыў ёй белы свет,
Шуміць, шуміць яліначна,
астаўлена адзінока
У чыстым полі на бую.
Плачыць, плачыць дзяўчыначка,
дружком пакінута,
Праклінаецца долю сваю...

У іншых вершах чуецца вя-
сёлы сялянскі гумар, досціп.
Аўтару ўласцівы сатырычны
позірк на ўсё ліхо, чым апута-
ны беларускі мужык. Нешта
багушэвіцкае праглядва-
ецца ў даволі буйным вершаван-
ным творы «Хлеб ды соль».

Хлеб ды соль добрым людзям,
Папрасіце і мы будзем.
Даіце чарачку вінца,
На закусачку блінца.
А я за такую ласку
Раснаку вам, братцы, назву.
Эх, братцы, былі гады,
Што мы клалі грошы ўсклады.
Як мой бацька быў не жанаты,
То-та мы былі тады багаты.
Мы з ім на печы рыбу лавілі,
І з рыбай у Рыгу хадзілі.
І зямлі ў нас было многа —
Ад прыпечна аж да парога.
Яшчэ сем валок пад палом,
Ды пяць валок пад сталом.
І лесу ў нас была вялікая
паласа
У бацькі ад губ і да наса,
І бору будо троху ў бацькі

сцэнарыю. Хуткая контратака
— голі і хоць мінчане забілі
мяч у адказ — ніводнага ачка ў
турнірную скарбонку ён не
прывёс.

Нешта падобнае здарылася
ў гульні з яшчэ адным лідэрам
— ленынградскім «Зенітам».
Зноў дынамаўцам давялося
адыгрывацца. Георгій Кан-
драцьеў ударам цераз сябе
прымусіў варатара будучых
чэмпіёнаў дастаць мяч з сеткі
варот.

Можна зразу мець глыбокае
расчараванне нападаючага, калі
ён пасля гульні, абхапіўшы га-
лаву рукамі, сядзеў у крэсле.
Потым, быццам ні да кога не
звяртаючыся, ціха сказаў:

— Ну востр: стараліся-стара-
ліся і зноў у табліцы нуль...

Гэта ўжо гучала як дакор
кіраўнікам упраўлення футбола.
Але каб толькі гаворка ішла
пра нічыі...

Мінчане ўсё ж такі казалі
характар. Устанавілі своеасаблі-
вы рэкорд: семнаццаць тураў
без паражэнняў. Заставалася
апошняя гульня за бронзавыя
медалі з мінулагоднім чэмпі-
ёнам «Дняпром».

Перад сустрэчай я прайшоў
пагутарыць з трэнерам гасцей
Уладзімірам Емецам. І востр
што ён сказаў:

«Календар, які склалі ва
ўпраўленні футбола, трэба тэр-
мінова пераглядзець. Занадта
вялікія паўзы не ідуць на кар-
ысьць нашаму футболу, хоць і
зроблены яны ў інтарсах
зборнай краіны. Якую яна пра-
дэманстравала пасрэдную гуль-
ню, бачылі ўсе. А мы з мінча-
намі вымушаны гуляць на за-
снежаным полі. Сумны фінал.
Тым больш, што ніхто з нас не
здзімае адказнасці за вынік
сустрэч на еўрапейскія кубкі...»

Медалі ў першынстве каман-
да не заваявала. Але не пады-
маецца рука кінуць камень у
дынамаўскі агарод. Мінчане
зрабілі значна больш за тое,
чаго ад іх чакалі ў сярэдзіне
сезона. Паказалі сапраўдны
спартыўны характар, волю да
перамогі, урэшце, прымусілі
задумвацца сяго-таго над тым,
якія недасканалыя ў нас кален-
дар і становішча аб чэмпіянэ-
це.

Пройгрыш «Дняпру» ў раша-
ючым матчы будзем лічыць
першым днём, які хацелася б
вылучыць з гэтага неспакойна-
га сезона. Але былі яшчэ два

дні. І пра іх таксама хочацца
расказаць.

Сустрэчу з партугальскім
«Спортынгам» не паказвалі па
тэлебачанні. Прышлося ў два-
наццаць гадзін ночы паехаць на
запіс матча. Ва ўтульнай зале
сабраліся трэнеры, спартсмены,
журналісты. Калі безвынікова
закончыўся першы тайм, былі
варатар мінскіх дынамаўцаў
Альберт Дзенісенка з палёгкай
уздыхнуў:

— У другім тайме нашым
хлопцам будзе гуляць лягчэй.
Партугальцы павінны спяшацца.
Значыцца, ёсць добры шанец
«падпільнаваць» іх на гэтай па-
спешліваасці...

Думку былога варатара па-
дзялілі амаль усе прысутныя.
Але калі зноў прагучаў судзей-
скі свісток, усё, як кажучы, пе-
ракруцілася з ног на галаву.
Нешта з партугальскіх паўаб-
ронцаў навесіў мяч у штраф-
ную пляцоўку мінчан. Проста
так, на ўсякі выпадак. І трэба ж
такому здарыцца: самы надзей-
ны наш абаронца Сяргей Бароў-
скі нечакана для Жэню
вельмі дакладна пасылае мяч
пад перакладзіну сваіх варот.
Востр такі нечаканы футбольны
ляпсус.

Ужо ў Мінску журналісты па-
цікавіліся ў Жэню, што ён ска-
заў у той момант Бароўскаму.
Варатар мінчан паціснуў пляча-
мі:

— А што я мог сказаць? Су-
пакоіў...

А тут яшчэ суддзя з невядо-
ма якой нагоды ў канцы сустрэ-
чы дабавіў сем хвілін. (Гэта я
ведаю дакладна таму, што ў
зале сядзеў з секундамерам
другі трэнер мінчан Іван Са-
восцікаў). Дык востр, на апош-
няй мінуце партугальцы забілі
другі гол. Цяпер яны маглі
ехаць у Мінск са спакойнай
душой. Ну, а дынамаўцам, зда-
валася, толькі і заставалася
скардзіцца на тое, як не шан-
це ім у гэтым сезоне. Гэта,
будзем лічыць, другі нешчаслі-
вы дзень у жыцці каманды.

Але ўсіх нас чакаў радасны і
светлы трэці дзень. Партугаль-
скія прафесіяналы прыехалі на
гульню на Кубак УЕФА гэтакімі
вясёлымі кампанейскімі хлоп-
цамі. Ахвотна давалі інтэрв'ю,
з задавальненнем адгукваліся
на просьбы фотакарэспандэн-
таў. Яны не ведалі, што ў пер-
шыя дваццаць мінут гульні
двойчы пачнуць з цэнтра поля,
а суровы і вельмі элегантны за-

паднагерманскі арбітр прапа-
нуе супакоіць свае нервы эк-
спансіўнаму другому трэнэру
«Спортынга» Гомэшу дзесці
за межамі футбольнага поля.

Пра гэта, вядома, не ведалі і
белельшчыкі, але яны верылі ў
сваю каманду. І надзеі спраў-
дзіліся. Даўно мы не бачылі та-
кога яркага, тэмпераментнага
паядынку, у якім майстэрства і
характар спляліся разам. І цяж-
ка нават вызначыць, чаго было
больш.

Гэты дзень стаў сапраўдным
святкам мінскіх дынамаўцаў, да
якога яны прыйшлі праз цяж-
кую працу, траўмы, нягоды. Гэ-
та было і наша свята. І калі
пасля адбітага пенальці, які вы-
веў мінчан у наступны круг ро-
зыгрышу Кубка УЕФА, Іван Жэ-
ню заплакаў — гэта былі муж-
чынскія слёзы...

Перамагла каманда больш
моцна духам, больш настойлі-
вая, якая ў той дзень аддала
для барацьбы ўсе сілы і нават
крышачку больш.

Потым быў яшчэ адзін са-
пернік — польскі клуб «Ві-
дзеў». І мінчане, памятаючы
горкі ўрок у Партугаліі, выра-
шылі не выпрабаваць лёс.
Выйгралі на чужым полі — 2:0.
І хоць у наступным матчы
прайгралі «Відэву» з лікам 0:1,
задача сваю выканалі.

Як тут зноў не зрабіць па-
прок рэжысёрам вялікага фут-
бола. Колькі разоў гаварылася,
што каманды, якія абараняюць
гонар нашай краіны на міжна-
роднай арэне, патрабуюць
асаблівай увагі і клопату. А ў
мінчан не аказалася спарынг-
партнёра, каб як след падрых-
тавацца да паўторнага матча з
«Відэвам». Амаль усе нашы
мацнейшыя клубы, у тым ліку
«Зеніт», «Днепр», «Тарпеда»,
праводзілі таварысцкія гульні
за мяжой...

Цяпер мінчан у розыгрышы
Кубка УЕФА чакае наступны
сапернік — югаслаўскі «Жале-
нічар». І ўжо за адно тое, што
аматары футбола нашай рэ-
спублікі ўбачылі на свае вочы
гульню мацнейшых каманд кан-
тынента, яны павінны быць
удзячны дынамаўцам.

...Я наўмысна не прытрымлі-
ваўся храналагічнай паслядоў-
насці. Проста ўзяў тры дні з
жыцця каманды. А цяпер мяр-
куйце, якім выдаўся для дына-
маўцаў 1984 год...

Алесь КРЫГА.

МУЗАМ НА ПАЦЕХУ

Цімох ДЗЕРАЗА

ШТРЫХІ ДА ПАРТРЭТА СТАРОГА ГОДА

Мы ўсе за прэсаю сачылі, на мір надзеямі жылі, Галы дынамаўцаў лічылі, Метро асвойваць пачалі, Старонкі «Вожыка» гарталі, Дзе друкаваліся падчас.

Запоём Быкава читалі і перачыталі не раз, Чыталі дома і ў дарозе і меркавалі шчыра так, Што «Знак бяды» у роднай прозе — Для нас надзвычай добры знак.

На радасць нам раслі раманы і ў глыбіню, і ў таўшчыню, Застылі ўсе зачаравана Перад «Таемнасцю згню», Тэатраў сцены векавыя Зноў гром авацыі

трасе: Ідуць у наступ «Радавыя», Займаючы падмошкі ўсе, Няхай на нелікі існасця На навагоднім віражы! Натхнёна будзем спадзявацца, Што ўгору пойдучь тыражы.

НАВАГОДНЯЯ УСМЕШКА

ЗВЫШ ПЛАНА

Цікавы метады увялі на абутковай фабрыцы горада Дзівацка. Левыя чаравікі тут шые брыгада № 1, правыя — брыгада № 2. Да Новага года брыгада № 2 пашыла чаравінаў больш і выйшла пераможцам спаборніцтва.

ВОСЬ ДЫК СОМ!

Акурат пад Новы год жыхар горада Дзівацка нейкі Карамельна злавіў на вуду вялізнага, на 9 кг сома.

Якое ж было здзіўленне ўдачлівага рыбацова, калі ён у вантробах сома не знайшоў ні японскай магнітолы, ні пары галёш, ні карбюратора, ні іншых палочных прадметаў.

АБ'ЯВА

Таварышы, тых з вас хто будзе ў навагоднюю ноч па чацвёртай тэлевізійнай праграме глядзець, вострапрыгоднікі замежныя фільм «Атручаная жаба», просім прыглынуць ваши тэлевізары. Для астатніх жа снажам: злучыцца выўлаеца ў самым нанцы фільма. Ім аказаўся сам шэрэф Бан Дзіт. В. ШАУЧЭНКА.

Вось і падыраўся непрыкметна да парога яшчэ адзін у нашым жыцці Новы год, Зробяць стрэлкі гадзінніка па сваёй арбіце падарожніка ад дванаццаці дзяў да дванаццаці ночы і ён увойдзіць жадамым гасцем у кожны дом. З яго набліжэннем у мяне пачало спець пачуццё добрага настрою. Праўда, на вуліцы запеліла завіруха, ды што мне яна! Разам з буйнаствам прыроды ў мяне з'явіўся, вобразна кажучы, геройскі намер на жыццёвы подзвіг.

Эх! Было ні было... Вазьму і напішу дысертацыю. А там, бачыш, увесь навуковы свет будзе здзіўлены, страпленецца ад майго адкрыцця. Спішу пуды паперы, перагарну

га не рабіў. Усё не было зручнага моманту. А тут я раз выпадак выгадны — мая дысертацыя. Яго абавязова пахваліць жонка. Ад нечаканай радасці дзядуля маладзейшым зробіцца...

Так, так... Добра, добра... Вось толькі трэба для парадку паглядзець, што рэзюмендуе прачытаць на маю тэму вучоны свет. Спачатку шасць манаграфій на 300 старонак ды добры дзесятак артыкулаў. Гэта нагадвае штурм сапраўднай крэпасці. Не-е, я не адступлю, Фарпосты і ў навуцы бываюць. А я салдат запасу, першай на-тэгорыі.

О-о-о! Ды няўжо столькі настрачылі шчэлапёры настырныя на гэту тэму.

Мікола СІСКЕВІЧ

не адзін кубаметр рознай там літаратуры, часопісаў, газет і ўсялякіх навуковых выданняў, але адшукаю сваю канцэпцыю назло ўсім мамі ворагам і сябрам. Няхай ведаюць, хто я такі! Урыўкі з дысертацыі надрукую спачатку, можа, у «Вестніку ўніверсітэта», а можа, у «Народнай асвеце» ці дзе яшчэ. Затым мой дослед сцэментуе чыю-небудзь манаграфію, а мабыць, ляжа ў аснову доктарскай дысертацыі. Во-о, будзе!.. Зайздроснікі трэ-нуць ад злосці!.. Няхай... Ім так і трэба. Людзі яны нічымныя.

Разважаю і ажно руці свярбляць ад блізкай радасці. Добра, што Новы год бывае. У звычайнай будні я да таго-кага не дайшоў бы. Пэўна, пасля, калі над «і» расстэ-лю ўсе кропкі, набуду папу-лярнасць, як Ала Пугачова ці як Анатоля Карпаў. Прайду па горадзе, і аб нечым употай зашэпчуцца гарэ-лівыя дзяўчаты і... нават сам мой дырэктар не вытрымае і здыме пры сустрэчы капля-люш, лагодна возьме пад ру-ку. Стунке аб асфальт на-туром і запрасіць дрыж-ачым голасам паехаць з ім на рыбацкую. Ён даўно ведае, што я магу зварыць кара-леўскую юшку. Раней гэта-

Гы, гы! Эге-эге! Тут, брат, не ўсё так роўна выходзіць... Калумбам магу не быць, але свой трантат, сваю канцэ-пцыю абавязан стварыць... За-касаваў рукавы і за справу. Няхай ведаюць мяне. Асаб-ліва суседзі.

...Пачакай, пачакай, а мо-жа, я памыляюся? Можа, пра-жыву без папулярнасці і сла-вы? Трэба добра ўсё ўзва-жыць. Ці з нейкім параіцца варта. Дысертацыя дысерта-цыяй, але і з ёй будучы пад-ставы і згубіць апошніх сяб-роў і набыць цэлы натоўп новых прыхільнікаў... То на возера едзь з ім, то слухай нечыя злённыя вершыкі, то ідзі на юбілей дырэктаравай чэшты...

Тут трэба ўсё па парадку раскласці. Усё як мае быць на палічцы расставіць. Пас-ля...

Паслухайце толькі — ды і што я здолею даназаць? Над гэтым пацэў да страты пры-томнасці не адзін розум! На-ват няёмка неяк, могуць па-лічыць — высначка нейкі, Зорку з неба халінуць па-цягнула. Лепш, можа быць, у цяньку, чым на сонейку. Ад гарачыні спаліцца можна.

А калі браць па вялікаму рахунку, то я ўжо нешта чуў пра такое. Цемнаватае пы-тайне, Забытанае. Яго ніх-то яшчэ, пэўна, не змог до-бра стрыножыць. Дык ці вар-та брацца — асілю яго і на табе — з'явіцца яшчэ шмат новых пытанняў. Э-э-э, брат, тады хочаш не хочаш, а трэ-ба будзе пераходзіць ад агульнай пастаноўкі пытан-ня да пытанняў прыватных.

У чым сэнс? Дзе ён ёсць? Думай, думай, калі заварыў душы!

І ўсё ж мо лепш не ўск-ладняць і зацягваць новымі пугатамі і так звязаную па ўсім вулгах праблему. Га-лоўнае, як мне здаецца, уба-чыць галоўнае. А нораў пы-тання? Яго ўрэшце можна выцягнуць на паверхню і не гартаючы тыя манаграфіі.

Праўда, у іх «мая прабле-ма» знайшла зусім яснае тлумачэнне: коратка, дасціп-на. Вось хіба драбнавата крыху, але з дробязей вы-растае вялікае і нават са-праўды вялікае! Значыць, там, дзе яно...

— Цішэй... Нешта сэрца калоць стала, і галава цяж-кая, як пуд солі. Гэта ўсё з-за дысертацыі. Моцна дзе-ца яна мне ў знакі. Выйду на свежае паветра... Пады-хаю... Па бульвары праіду-ся... Там у магазіне прада-юць квас і піва. Праветруся, можа, пасвяжэю. Над сабой так здэнавацца можа толькі дурань які. Ды і зусім не ўцяплю, чаму так моцна пе-ражываю. Хвалавацца ко-жаму шкодна. Нервы здаваць пачалі. А людзі ўсё нясуць і нясуць навагоднія ёлаккі. Колькі іх будзе зяньч у ква-тэрах! А я сваю праблему вырашаю. Як ні кажу, на роздум у мяне была вясна, лета буяла, адшапацела во-сень, зіма вась бяле. Упе-радзе — цэлы працяг. Усё маё будзе. Не хвалойся. Но-вы год праз дванаццаць га-дзін пачнецца.

365 дзён! А калі ўсе пера-класці на гадзіны? Адна ча-стна будзе аддадзена служ-бовай нагрузцы, другая — во дзе я развяснуся! — на падрыхтоўку трантата, на пошук канцэпцыі, трэцяя... Трэцюю прапілью, як і ўсе людзі. Без сну не пражы-веш... Цікава, а колькі на яду пойдзе часу? А там яшчэ розныя падарожжы па ста-рарытных мясцінах... Не выключыце вечаровыя спат-канні ля дуба...

У сэрцы коліць і коліць, і галава, як вядро з вадой — павярні набок і ўсё выплес-нецца. Нават на прагулку цягнуць перастала. Адны па-зыханні. Не пайду, а то ту-маном сырым прапоціць ці вазьму і захварэю. Бяжы ў паліклініку. Лісток непраца-дольнасці могуць выпісаць, а можа, толькі даведку да-дуць. Паспрабуй, дакажы, што ты не сімулянт.

Зайшло сонца. Па тэлеві-зары закончыўся выпуск праграмы «Сення ў свеце». Накрыўся коўдрай з гала-вой і, можа, крыху засну.

Прыйдзе позні вечар. За-тым хутка наступіць Новы год. Там пабачым, што ра-біць з дысертацыяй.

Юрый РЫБНІКАУ

ВАКОЛ ЁЛКІ

Лепшае ўпрыгожванне Ёл-кі — смех і ўсмешкі дзяцей.

● Елкам і жанчынам патрэ-бы ўпрыгожванні.

● Гаварылі пра Елачку: «Модніца — адзета з іголач-кай!»

● Гіпотэза: снежны чалавек — гэта Дзед Мароз.

● Хобі Дзэда Мароза: маля-ваць узоры на вонках дамоў.

● Асабліва прыкмета зімы: у магазін паступіла летняе адзенне.

● Пераклаў з украінскай М. БАЗАРЭВІЧ.

Дзівак-чалавек...

Мал. П. КОЗІЧА.

«Літаратура і искусство» — орган Министер-ства культуры и правления Союза писателей БССР. Минск.

«ЛИТАРАТУРА І МАСТАЦТВА»

Выходзіць па пятніцах на шаснаццаці старонках.

Ордэна Працоўнага Чырвонага Сцяга друкарня выдавецтва ЦК КП Беларусі.

Індэкс 63856 М 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12
АТ 23851 П 1 2 3 4 5 6 7 8 9 10 11 12

Адрас рэдакцыі: 220600, ГСП. Мінск, вул. Заха-рава, 19.

ТЭЛЕФОНЫ: прыёмнай рэдакцыі — 33-24-61, наме-ніка галоўнага рэдактара — 33-25-25, адказнага сак-ратара — 33-19-85, аддзела публіцыстыкі — 33-19-65, аддзела прозы і паэзіі — 33-22-04, аддзела крытыкі і бібліяграфіі — 33-22-04, аддзела маста-цтваў — 33-21-53, аддзела арганізацыйна-масавай работы — 33-19-65, аддзела культуры — 33-24-62, аддзела інфармацыі — 33-24-62, аддзела мастацкага афармлення і машынапіснага бюро — 33-44-04, фоталабараторыі — 33-24-62, выдавецтва — 23-52-85, бухгалтерыі — 23-77-65, карэктарскай — 32-20-64.

Рэдакцыя прымае і разглядае апавадванні, на-рысы, артыкулы — да 12 старонак, рэцэнзіі, ін-тэрв'ю, карэспандэнцыі, нататкі — да 6 старонак, вершаваныя творы — не больш як 150 радкоў. Матэрыялы прымаюцца надрукаваныя на машы-цы ў двух экзэмплярах. Рукапісаў рэдакцыя не вяртае.

з 1 па 6 студзеня 1985 года
1 студзеня, 17.15

КАНЦЭРТ ДЗЯРНАУНАГА АКАДЭ-МІЧНАГА НАРОДНАГА ХОРУ БССР. У праграме вакальна-харэаграфічны кампазіцыі, створаныя на аснове беларускіх народных песень і танцаў. Мастацкі кіраўнік — заслужаны дзеяч мастацтваў БССР М. Дрынеўскі.

1 студзеня, 20.15

«ВІНШУЕМ ВАС...» У навагодняй музычнай праграме выступаць Л. Сенчына, В. Вуячыч, А. Вескі, А. Пугачова, А. Трафімаў, У. Басаў, А. Бабаню, францускія спевакі браты Гіпсан, дзіцячы ансамбль танца «Равеснік».

2 студзеня, 20.05

Г. БЕРЛІЭЗ, «ЭПІЗОД З ЖЫЦЦЯ АРТЫСТА». Музычны спектакль. Аўтар Т. Баляслаўская. Рэжысёр Н. Сідзельніцава.

У галоўнай ролі — А. Франкевіч. У ролях: У. Шэстэста, М. Мельніна-ва, артысты балета ДАВТА. Вядучая — заслужаная артыстка БССР Б. Масумян.

3 студзеня, 18.30

«ПІСЬМЕННІК І СУЧАСНАСЦЬ» Выступае В. Гіевіч.

4 студзеня, 20.00

Спявае салістка Беларускага тэле-бачання і радыё В. Пархоменка. Вы-пачуце песні савецкіх кампазітараў.

5 студзеня, 12.25

«СУЗОР'Е» У тэлевізійным клубе самадзейнай мастацкай творчасці вы сутрэнецца з вядомай лялечніцай, майстрыхай з Маладзечна В. Чырвонцавай. Вядучая — журналістка Г. Суша.

5 студзеня, 13.50

«У ЖЫВАПІСЕ, ГРАФІЦЫ, СКУЛЬПТУРЫ» Перадача прысвечана творчасці ма-стакана С. Заранкі.

5 студзеня, 19.45

«У ІМЯ ЧАЛАВЕЧНАСЦІ» Перадача запрашае вас прыняць удзел у абмеркаванні спектакля па п'есе Аляксея Дударова «Парог» у Бе-ларускім дзяржаўным акадэмічным тэатры імя Я. Купалы. Гаворку вядуць аўтар, рэжысёр В. Раеўскі.

Будучы паназаны ўрыўкі са спек-такля, у якіх заняты: народная ар-тыстка ССР Г. Манарава, народныя артысты рэспублікі М. Захарэвіч, Г. Гарбук, заслужаныя артысты БССР А. Паназан, В. Філатаў, артысты Г. Фё-дарова і Г. Малаўскі.

Вядучая мастацтвазнаўца Н. Кры-вашева.

5 студзеня, 20.40

Спявае заслужаны артыст БССР Ю. Смірноў. У праграме народныя пе-сні і песні беларускіх кампазітараў.

5 студзеня, 23.05

«СУСТРЭНЕМСЯ ПАСЛЯ АДЗІНАЦЦАЦІ» Эстрадна-музычная праграма з удзелам артыстаў савецкай і зарубеж-най эстрады.

6 студзеня, 16.00

«КІНААФІША» Перадача знаёміць са студзеньскім кінарэпертуарам. Вядучы В. Анісенка.

6 студзеня, 17.05

Тэлевізійны фестываль народнай творчасці. Выступае вакальны ан-самбль «Пралескі» Гомельскага педву-чылішча.

6 студзеня, 17.45

Творчы вечар заслужанай артысткі БССР Н. Багуслаўскай.

6 студзеня, 20.30

«НАШЫ ГОСЦІ» Спявае народны артыст СССР В. На-рэйна. У праграме творы Глінкі, Рымскага-Корсакава, Рахманінава, Свірыдава.

«КНИГАРНИ ПІСЬМЕННІКА»

● М. ГУСОУСКІ. Песня пра зубра. На лацінскай, беларускай і рускай мовах. Мн., «Мастацкая літаратура», 1980. — 1 р. 30 к.

● К. КАМЕЙША. Буслынка. Вершы і паэмы. Мн., «Юнацтва», 1984. — 10 к. Я. КУПАЛА. Вершы і паэмы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1982. — 5 р. 70 к.

● П. ТРУС. Новай квадры настаў мала-дзін. Вершы і паэмы. Мн., «Мастацкая літаратура», 1984. — 1 р. 40 к.

● М. ЯНІЦКАЯ. Беларускі мастацкае шкло: XIX — пачатак XX ст. Мн., «На-вука і тэхніка», 1984. — 1 р. 60 к.

Галоўны рэдактар Аляксей ЖУК.

Рэдакцыйная калегія:

Зяір АЗГУР, Аляксей АСПЕНКА, Барыс БУР'ЯН, Мікола ГІЛЬ (намеснік галоўнага рэдактара), Уладзімір ГНІЛАМЕДАУ, Кастусь ГУБАРЭВІЧ, Віктар КАВАЛЕНКА, Уладзімір НЯФЕД, Нічыпар ПАШКЕВІЧ, Барыс САЧАНКА, Язэп СЕМАЖОН, Юрый СЕМАНЯКА, Віктар ТУРАУ, Паўла УКРАІНЕЦ, Леанід ШЧАМЯЛЕУ.

Адказны сакратар Пятро СУШКО.